

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav speciálněpedagogických studií

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**Rozdíly v artikulaci u dětí předškolního oddělení běžné a logopedické třídy
mateřské školy a po jejich zaškolení do elementární třídy základní školy**

Ivana Lena Kalinová

Olomouc 2024

Vedoucí práce: PhDr. Renata MLČÁKOVÁ Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

V Olomouci dne 4. 6. 2024

.....

Ivana Lena Kalinová

Poděkování

Tímto bych moc ráda poděkovala své vedoucí diplomové práce PhDr. Renatě Mlčákové Ph.D. za její laskavost, ochotu, odborné a věcné vedení a rady. Dále děkuji vedení mateřské školy a základních škol, které mi poskytlo prostor pro získání dat do praktické části diplomové práce a velmi děkuji mé rodině za podporu, toleranci a čas, který mi věnovali pro potřeby napsání diplomové práce.

Ivana Lena Kalinová

Anotace

Jméno a příjmení:	Ivana Lena Kalinová
Katedra:	Ústav speciálněpedagogických studií
Vedoucí práce:	PhDr. Renata MLČÁKOVÁ Ph.D.
Rok obhajoby:	2024
Název práce:	Rozdíly v artikulaci u dětí předškolního oddělení běžné a logopedické třídy mateřské školy a po jejich zaškolení do elementární třídy základní školy
Název v angličtině:	Differences in articulation among children in the pre-school department of a regular and speech therapy class of kindergarten and after their training in an elementary school class
Zvolený typ práce:	Diplomová práce
Anotace práce:	<p>Diplomová práce se zabývá rozdíly v artikulaci u dětí předškolního oddělení z běžné třídy MŠ a u dětí z logopedické třídy MŠ a následně u stejných dětí po jejich zaškolení do elementární třídy ZŠ. Výzkumný vzorek tvoří patnáct dětí, z toho šest dětí navštěvovalo běžnou třídu MŠ a devět dětí navštěvovalo v MŠ třídu logopedickou. Odchytky v artikulaci byly posuzovány na základě orientačního vyšetření dětí. Využito bylo metody úvodního rozhovoru s dětmi a metody opakování slov po examinatorovi. Celé výzkumné šetření bylo u všech dětí jednotlivě nahráváno na diktafon. Diplomová práce je rozdělena na dvě části – část teoretickou a část praktickou. Teoretická část se věnuje problematice artikulace, jejího terminologického vymezení, dále ontogenezi dětské řeči, jazykovým rovinám v ontogenezi. Dále se teoretická část zabývá dyslalií, její etiologií, symptomatologií a klasifikací, a nakonec se věnuje diagnostice dyslalie, jejím cílům, zásadám, průběhu a metodám, které se v rámci diagnostiky využívají.</p>

	Praktická část popisuje výzkumný problém, výzkumný vzorek, udává cíl výzkumného šetření a popisuje metody sbírání dat a organizaci výzkumného šetření a uvádí výsledky.
Klíčová slova:	artikulace, substituce, eliminace, distorze
Anotace v angličtině:	The thesis deals with the differences in articulation between pre-school children from a regular kindergarten class and children from a speech therapy class of kindergarten and then the same children after their training to an elementary school class. The research sample consisted of fifteen children, six of whom attended the regular kindergarten class and nine of whom attended the speech therapy class in kindergarten. Articulation deviations were assessed on the basis of an orientation examination of the children. The method of initial interview with the children and the method of repeating words after the examiner were used. The entire research investigation was individually recorded on a dictaphone for all children. The thesis is divided into two parts - a theoretical part and a practical part. The theoretical part is devoted to the problem of articulation, its terminological definition, as well as the ontogeny of children's speech, language levels in ontogeny. Then the theoretical part deals with dyslalia, its etiology, symptomatology and classification, and finally it deals with the diagnosis of dyslalia, its goals, principles, course and methods used in the diagnosis. The practical part describes the research problem, the research sample, gives the aim of the research investigation and describes the methods of data collection and the organization of the research investigation and presents the results.
Klíčová slova v angličtině:	articulation, substitution, elimination, distortion

Přílohy vázané v práci:	<p>Příloha 1: Odchylky v artikulaci hlásek – běžná a logopedická MŠ</p> <p>Příloha 2: Odchylky v artikulaci hlásek po zaškolení v elementární třídě ZŠ</p> <p>Příloha 3: Logopedické listy pro nácvik artikulace</p> <p>Příloha 4: Souhlas s šetřením pro ředitele školy</p> <p>Příloha 5: Souhlas s šetřením pro třídní učitelky</p> <p>Příloha 6: Souhlas s vyšetřením dítěte, pro rodiče</p> <p>Příloha 7: Logopedický záznam výslovnosti - 1. část</p> <p>Příloha 8: Logopedický záznam výslovnosti - 2. část</p>
Rozsah práce:	114 stran
Jazyk práce:	Čeština

Obsah

ÚVOD	8
TEORETICKÁ ČÁST	10
1 ARTIKULACE	11
1.1 Terminologické vymezení artikulace	11
1.2 Vývoj artikulace u dětí	12
1.2.1 Ontogeneze dětské řeči.....	12
1.2.2 Jazykové roviny v ontogenezi	16
1.3 Podpora příznivého vývoje artikulace u dětí.....	21
2 DYSLALIE	24
2.1 Terminologické vymezení dyslalie.....	24
2.2 Etiologie dyslalie.....	25
2.3 Symptomatologie dyslalie	26
2.3.1 Symptomatologie hláskové dyslalie – fonetické hledisko	28
2.3.2 Odchytky v artikulaci samohlásek a souhlásek	29
2.4 Klasifikace dyslalie	32
2.4.1 Klasifikace z vývojového hlediska.....	33
2.4.2 Klasifikace z etiologického hlediska.....	34
2.4.3 Klasifikace podle rozsahu poruchy	35
2.4.4 Klasifikace z hlediska kontextu.....	35
3 DIAGNOSTIKA DYSLALIE	37
3.1 Cíle diagnostiky dyslalie	38
3.2 Zásady diagnostiky dyslalie	39
3.3 Průběh diagnostiky dyslalie	39
3.4 Metody a techniky uplatňující se při diagnostice dyslalie	41
3.4.1 Diagnostický rozhovor	41
3.4.2 Spontánní mluvní projev	42

3.4.3	Pojmenování obrázků.....	43
3.4.4	Opakování hlásek a slov.....	43
3.4.5	Záznam projevů hláskové dyslalie.....	44
3.4.6	Opakování diagnostických slov.....	44
3.4.7	Doplňkové vyšetření.....	44
PRAKTICKÁ ČÁST.....		46
4	METODOLOGIE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	47
4.1	Cíl výzkumného šetření.....	47
4.2	Výzkumný problém.....	48
4.2.1	Metody sbírání dat.....	48
4.2.2	Organizace výzkumného šetření.....	49
4.3	Popis výzkumného vzorku.....	50
5	VÝSLEDKY VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	52
5.1	Zjištěné artikulační nedostatky.....	52
5.1.1	Dominik.....	53
5.1.2	Matěj.....	54
5.1.3	Mia.....	55
5.1.4	Elen.....	56
5.1.5	Štěpán.....	57
5.1.6	Matěj.....	58
5.1.7	Libor.....	59
5.1.8	Valentýna.....	60
5.1.9	Stella.....	61
5.1.10	Matyas.....	62
5.1.11	Ellen.....	63
5.1.12	Maxim.....	64
5.1.13	Kristián.....	65

5.1.14	Nela	66
5.1.15	Matyáš	67
6	ANALÝZA VÝSLEDKŮ	68
7	LIMITY VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	77
	ZÁVĚR	78
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	84
	SEZNAM ELEKTRONICKÝCH ZDROJŮ	88
	SEZNAM ZKRATEK	89
	SEZNAM GRAFŮ	90
	SEZNAM TABULEK	91
	SEZNAM OBRÁZKŮ	93
	SEZNAM PŘÍLOH	94

ÚVOD

Motto:

„Řeči se dítě neučí – a my je také řeči nevyučujeme jako nějakému školnímu předmětu.

Řeč se rozvíjí – a my k tomuto rozvoji napomáháme.“

Matějček Zdeněk (1991, s. 161)

Diplomová práce se zabývá rozdíly v artikulaci u dětí předškolního oddělení z běžné třídy MŠ a u dětí z logopedické třídy MŠ a následně u stejných dětí po jejich zaškolení do elementární třídy ZŠ. Výzkumný vzorek tvoří patnáct dětí, z toho šest dětí navštěvovalo běžnou třídu MŠ a devět dětí navštěvovalo v MŠ třídu logopedickou. Odchytky v artikulaci byly posuzovány na základě orientačního vyšetření. Využito bylo metody úvodního rozhovoru s dětmi a metody opakování slov po examinátorovi. Celé výzkumné šetření bylo u všech dětí jednotlivě nahráváno na diktafon.

Autorka diplomové práce si vybrala své téma na základě osobního zájmu dozvědět se více o rozdílech v artikulaci u dětí z MŠ, které poté budou zaškoleni do elementární třídy ZŠ.

Sama autorka v době psaní diplomové práce pracovala s dětmi v běžné třídě mateřské školy a byla součástí každodenního života dětí a jejich vzdělávání v MŠ a viděla posuny v artikulaci hlásek a mluvním projevu u všech dětí (nejen dětí předškolního oddělení), ke kterým došlo za školní rok. Proto jsme se rozhodli vybrat takové téma diplomové práce, aby měla autorka možnost i nadále s těmito dětmi pracovat a mohla být součástí jejich vzdělávání z důvodu zjištění rozdílů v artikulaci hlásek po zaškolení do elementární třídy ZŠ.

Cílem diplomové práce bylo zjistit, zdali mají děti předškolního oddělení běžné třídy v mateřské škole odchytky v artikulaci a jaký bude rozdíl v artikulaci těchto odchytek u stejných dětí po jejich zaškolení do elementární třídy ZŠ.

Diplomová práce je rozdělena na dvě části. První část je teoretická. Obsahuje terminologické vymezení artikulace a podrobněji se zabývá vývojem artikulace u dětí a ontogenezí dětské řeči. Současně kapitola artikulace obsahuje podkapitolu týkající se jazykových rovin v ontogenezi, kde je podrobněji popsáno, k jakým změnám dochází ve vývoji dětské řeči. Nakonec se v rámci kapitoly artikulace věnujeme způsobům, jak podpořit její příznivý vývoj u dětí. Druhá kapitola se zabývá dyslalií, zejména její terminologií, etiologií, symptomatologií (pro potřeby naší diplomové práce z fonetického hlediska), odchylkami v artikulaci hlásek a klasifikací dyslalie. Poslední kapitola teoretické části se týká diagnostiky

dyslalie. Popsány jsou cíle diagnostiky, hlavní zásady diagnostiky, její průběh a metody, které lze v rámci diagnostiky dyslalie využít.

V praktické části jsme si určili hlavní cíl – zjistit rozdíly v artikulaci u dětí předškolního oddělení běžné a logopedické třídy MŠ a po jejich zaškolení do elementární třídy ZŠ. Následně jsme určili také dílčí cíle, kterými bylo zjistit: u kterých hlásek budou mít děti nejvíce odchylky v artikulaci; který typ odchylek v artikulaci je u dětí předškolního věku nejčastější; který typ odchylek v artikulaci je u žáků nejčastější po zaškolení do elementární třídy ZŠ; zda došlo ke zhoršení, zlepšení nebo fixaci odchylek v artikulaci u žáků po zaškolení do elementární třídy ZŠ; u kterých hlásek došlo ke zhoršení, zlepšení a fixaci artikulace u žáků po zaškolení do elementární třídy ZŠ.

Dále je v praktické části uveden výzkumný problém, popsán výzkumný vzorek, který byl tvořen dětmi z běžných a logopedických tříd mateřské školy. Byly popsány metody výzkumného šetření, metody sběru dat a organizace výzkumného šetření. Na konci diplomové práce byly uvedeny výsledky výzkumného šetření – zjištěné artikulační nedostatky u dětí, provedena analýza výsledků a řešeny limity výzkumného šetření.

TEORETICKÁ ČÁST

1 ARTIKULACE

Člověk je oproti jiným živým organismům specifický několika vlastnostmi, mezi které řadíme mj. řeč. Tuto vlastnost neovládáme ihned po narození, ale je potřeba se ji naučit. K tomu, abychom řeč ovládali, je zapotřebí pomoci našeho blízkého okolí, které nám tuto dovednost pomáhá osvojit (Ohnesorg, 1976).

Pokud by dítě nemělo řečový vzor, nastal by v procesu tvoření řeči velký problém. Výchovným působením se dítě posouvá v procesu učení a rozvíjení řeči. Bez pomoci blízkého okolí by dítě zaostalo a zůstalo by na úrovni broukání (Synek, 1999).

Grigorova a Ristovska (2019) tvrdí, že řeč jako základ lidské komunikace je složitý psychofyzický proces. Pro realizaci řeči je nutná intelektuální úroveň, emocionální schopnost a instrumentální dovednost, s níž se řeč realizuje.

Jak píše autorka (Krahulcová, 2007, s.11), řečí se rozumí činnost, díky které s okolím komunikujeme. Je složité obsáhnout tento pojem, proto zároveň uvádí několik definic. V jedné z nich vymezuje řeč jako „*specificky lidskou činnost založenou na používání slovních i neslovních výrazových prostředků v procesu komunikace.*“

Jiný autor (Lejska, 2003, s. 78) pohlíží na lidskou řeč jako na „*soubor speciálních zvukově artikulačních systémů, které dokážou přenášet vnitřní informaci.*“

Jak tvrdí Gúthová, Šebianová (2011), v životě každého člověka, už v jeho předškolním věku, je velmi podstatné, aby dětská řeč byla srozumitelná, zvukově čistá a výslovnost hlásek byla správná.

Podle Flis et al. (2019) je řeč hlavním způsobem, jak komunikovat. Pomocí řeči popisujeme věci, určujeme, jaké mají vlastnosti a vztahy mezi sebou. Řeč je vlastně hlavním nástrojem myšlení, protože díky řeči můžeme s okolím komunikovat a projevit jakoukoliv myšlenku.

Důležitou součástí procesu řeči je **artikulace**.

1.1 Terminologické vymezení artikulace

Artikulací nazýváme vzájemnou činnost orgánů, díky kterým dochází k realizaci mluvené řeči. Ústrojí, ve kterém se vytvářejí hlásky, nazýváme mluvidla. Mezi ústrojí, která mají svůj velký podíl na vzniku mluvené řeči, bez kterých by řeč nemohla vzniknout, patří ústrojí respirační, fonační a artikulační (Mlčáková, 2013).

Podle autorů psychologického slovníku (Hartl, Hartlová, 2015) je artikulace označení pro takové koordinované pohyby mluvidel, během nichž se vytvářejí hlásky. Tyto hlásky vznikají zpravidla nápodobou či dle návodu.

Velmi podobně definuje artikulaci Dvořák (2007, s. 27). V logopedickém slovníku ji označuje jako „*výslovnost, vytváření hlásek mluvidly*.“

Složitější pohled mají na artikulaci autoři Ashby, Maidment (2015). Tvrdí, že si během ní vytváříme různé typy zúžení ve vokálním traktu. To probíhá pomocí dvou artikulátorů. Jeden z nich je pasivní (nepohyblivý), druhý je aktivní, jenž se pohybuje proti prvnímu z nich.

Krahulcová (2013, s. 278) označuje artikulaci jako pojem vzniklý z latinského výrazu „*articulus = kloub, článek, tedy jako článkování, koordinované pohyby mluvidel sloužící k vytváření hlásek mluvidly*...“

1.2 Vývoj artikulace u dětí

Výslovnost v češtině není dána normami, je popsána jako pravidla užívání správné výslovnosti v rámci spisovné mluvy. Tato pravidla určují, jak vypadá standard zvukové podoby jazyka a jaké existují zásady pro správné užívání hlásek v mluvě (Mlčáková, 2013).

1.2.1 Ontogeneze dětské řeči

Při vývoji dětské řeči je velmi důležité brát každé dítě jako osobnost a z toho důvodu k němu přistupovat individuálně, brát v zřetel jeho zvláštnosti a předpoklady (Klenková, 2006).

Vyštejn (1991) má totožný názor, že je důležité dbát na individualitu každého dítěte. Dle něj některé děti mají vyvinutou řeč už kolem třetího roku, některé děti potřebují více času, aby se jejich řeč po formální stránce dostatečně vyvinula. U takových dětí nebývá jejich řeč a výslovnost správná.

Podle Klenkové (2006) většina autorů dělí vývoj řeči na dvě stadia. Prvním stadiem je tzv. **stadium přípravné** neboli předřečové období, na které logicky navazuje **stadium vlastního vývoje řeči**.

U dalších autorů můžeme zaznamenat při popisu a dělení ontogeneze dětské řeči jisté rozdíly.

I když je vývoj řeči některými autory popisován různě, je u všech autorů dodržováno jakési časové rozmezí a návaznost. Není totiž možné, aby se jednotlivé etapy přeskakovaly. Tímto je vývoj dětské řeči specifický (Balašová, 2003).

Například autorka Švarcová-Slabinová (2012) popisuje vývoj řeči již od narození dítěte. Období ihned po narození označuje jako **období novorozeneckého křiku**. V tomto období dítě přirozeně ihned po narození komunikuje s okolím jediným způsobem, který zná – křikem. Tohle období trvá přibližně do 8.-10. týdne věku, kdy nastupuje období další. Zde dítě **brouká**,

až žvatlá. Dítě zjišťuje hranice, co vše mu jeho mluvidla dovolí. Jedná se o tzv. „hru s mluvidly“. Následuje **období rozumění**. Dítě si postupně během svého vývoje zvyká na své okolí, jeho reakce, komunikaci s dítětem, a to už dokáže z chování ostatních lidí rozpoznat, o jaké sdělení k dítěti se jedná. Rozpoznává, jaký tón, melodii a zabarvení hlasu má okolí, které s dítětem komunikuje. Dalším důležitým obdobím dle Švarcové (2012) je **období napodobování**. Začíná kolem 9. měsíce. V tomto období dítě napodobuje zvuky, které k němu vysílá okolí. Význam dává prvním slovům dítě až kolem **jednoho roku**. Následuje stadium, ve kterém dítě první slova spojuje do vět a začíná se v těchto krátkých větách vyjadřovat. To probíhá přibližně **ve dvou letech** věku dítěte. Dítě by mělo mít správný, bezchybný mluvní vzor, aby mohlo dojít zhruba **kolem 5. – 6. roku** k ukončení formální stránky vývoje řeči. V tomto období by tedy výslovnost dítěte měla být správná.

Balašová (2003) potvrzuje dělení stádií vývoje řeči podle Klenkové (2006) na předběžná stadia vývoje řeči a následně vlastní vývoj dětské řeči. Podrobněji popisuje stadia Švarcová - Slabinová (2012). V **předběžném** (neboli přípravném) **stádiu** vývoje řeči doplňuje období novorozenecké – tvrdí, že dítě dokáže ke konci tohoto období vyjadřovat nelibost (tvrdým nasazením křiku) či libost (měkkým nasazením křiku).

O výrazu libosti a nelibosti se zmiňuje i Sovák (1978), který tyto projevy zařazuje ve vývoji řeči na časové ose kolem šestého týdne.

Dalším obdobím, o kterém píše Balašová (2003), je **období rozumění**, která spadá ještě do přípravného stadia. Je zde definováno obdobně jako u Švarcové-Slabinové (2012) s jistým doplněním – dítě se v tomto období snaží porozumět svému okolí a zároveň na něj reagovat. Protože dítě ještě nerozumí tomu, co mu okolí chce sdělit (nerozumí slovnímu pojmenování), reaguje na chování lidí kolem sebe, na zvuky a neverbální komunikaci ostatních hybnou reakcí.

Vlastní vývoj řeči rozděluje Balašová (2003) na čtyři období. Jedná se o období emocionálně volicionální, následuje období asociačně reprodukční, poté období logických pojmů a posledním je období intelektualizace řeči. **Období emocionálně volicionální** je založené na emočním dokreslování sdělení dítěte, které tímto vyjadřuje své pozitivní i negativní ladění (přání, strach, radost aj.). V druhém již zmíněném **období asociačně reprodukčním** dítě pojmenovává podobné jevy, situace, předměty jedním slovem. Předposlední **období logických pojmů** začíná kolem tří let věku dítěte. Zde tvoří dítě věty o dvou až tří slovech, dochází k největšímu nárůstu slovní zásoby. Posledním a zároveň nejdelším obdobím je **období intelektualizace řeči**. Trvá totiž zhruba od čtyř let věku dítěte a nekončí ani nástupem dospělosti. S přibývajícím věkem se u dítěte samozřejmě navyšuje slovní zásoba, úroveň obsahové a zvukové stránky nabývá na kvalitě. Objevuje se abstrakce.

Bezděková (2014) uvádí, že dítě nedokáže používat artikulovanou řeč do jednoho roku. To odpovídá nejen tvrzení Švarcové-Slabinové (2012), ale i ostatním autorům a jejich rozdělení vývoje dětské řeči, že až kolem 12. měsíce mají slova dítěte význam a děti následně tvoří věty z prvních slov.

Mezi 3. – 4. rokem přichází dítě do období, ve kterém by moc rádo komunikovalo jako dospělý člověk, ale ještě nemá dostatečně vyvinutý CNS. Snaží se řeči vyrovnat všem lidem kolem sebe (rodině, učitelkám v mateřské škole), tito lidé ale oproti takovému dítěti mají řeč již vyvinutou a dítě jim svými možnostmi nestačí. Často by chtělo mluvit více, než může, než mu dovolí jeho schopnosti. To vše může mít určité důsledky. Jedná se o neplynulou, nesouvislou řeč, koktavost (Sovák, 1978).

Např. Lejska (2003) upozorňuje na to, že než dojde k vývoji řeči (aktivní tvorby řeči) u dítěte, musí se nejprve rozvinout porozumění dítěte sdělení svého okolí. Samotný vývoj řeči u dětí popisuje v knize pomocí časové osy, na níž lze vidět na sebe navazující období ve vývoji řeči.

Podle tohoto autora se vývoj řeči dělí do deseti období.

- **Období novorozeneckého křiku** (5. – 7. týden)
- **Období broukání a žvatlání** (5. – 7. týden – 9. měsíc)
- **Období počátečního rozumění řeči a napodobování** (od 8. – 9. měsíce do 1 roku) – velmi významná je zde pro dítě neverbální komunikace jeho okolí, která dítěti poskytuje dostatek pochopení pro sdělení, jenž k němu přichází z vnějšího prostředí. Jakmile dítě porozumí některému ze slov, jež vyslovují ostatní lidé, trvá zhruba 3 měsíce, než toto slovo vysloví samo dítě.
- **Období prvních slov** (12. – 18. měsíc) – zde autor uvádí, že by dítě v tomto období mělo umět aktivně použít dvě jednoslabičná slova, ze kterých se později stanou slova dvouslabičná (mam -> mama, bab -> baba, pap -> papa aj.)
- **Období jednoslovných vět** (kolem 18 měsíců) – dítě dokáže aktivně produkovat okolo dvaceti slov. Již chápe, že tato slova mají jakousi komunikační funkci, díky které dochází k uvědomělé komunikaci se svým okolím a k vzájemnému porozumění.
- **Období segmentace a sémantizace** (18. – 24. měsíců) – dítě velmi dobře rozumí tomu, co mu říká jeho okolí, dokáže napodobit zvuky zvířat. Namísto sloves používá citoslovce, kterými vyjadřuje určitou činnost (např. bum = spadlo).

- **Období lexemizace** (2. – 3. rok) – dítě aktivně pracuje se slovy – dokáže je ohýbat, dále si pečlivě rozšiřuje svoji slovní zásobu, tvoří již několikaslovní věty. V řeči se objevují artikulační vady. Ke konci tohoto období umí dítě zhruba 1000 slov.
- **Období gramatizace** (3. – 4. rok) – dítě je v řeči velmi aktivní, dokáže již používat dvojnásobné množství slov, než tomu je v období lexemizace. Zároveň rádo konverzuje, navazuje diskuse se svým okolím. Je hodně zvědavé, potřebuje objasnit věci a situace kolem sebe, proto se často ptá „Proč?“ „Co je to?“.
- **Období intelektualizace** (4. – 6. rok) – dítě má slovní zásobu 2500 – 3000 slov, díky kterým je již dobrým řečníkem, zvládá gramatiku českého jazyka, pozná chyby v gramatice. O věcech, které zná a prožilo, dokáže sebejistě vyprávět. Dítě dokáže rozpoznat, ukázat, určit barvy a zároveň je také pojmenovat.
- **Období fixované řeči** (po 6. roce) – zde již má dítě řeč srovnatelnou s řečí dospělého člověka. Po 6. roce si pouze rozšiřuje slovní zásobu, díky které dokáže s lidmi kolem sebe lépe a efektivněji komunikovat.

Co se týká ukončení vývoje řeči, autoři Škodová, Jedlička (2003) také poukazují na to, že řeč je u dětí vyvinutá kolem 5. – 6. roku právě kvůli formální stránce. Spousta dětí má totiž potíže se správnou výslovností. Na výslovnost má vliv intelekt dítěte, zdravý (normální) sluch a v neposlední řadě také sociální prostředí, které dítě pobízí a stimuluje k řeči.

Také Sovák (1978) vnímá, že má na rozvoj dětské řeči vliv spousta činitelů. Ty se rozdělují na vnější a vnitřní. Mezi **vnější** činitele řadíme ty, které ovlivňují řeč dítěte zvenku. Nejzásadnější vliv má prostředí, ve kterém se dítě pohybuje, kde zároveň probíhá výchova a kde má dítě mluvní vzor. Hodně je ovlivněna řeč dítěte po vstupu do mateřské školy. Zde na dítě působí nejen učitelka (mluvní vzor), ale bohužel i ostatní děti, které mají ne vždy správnou vyjadřovací schopnost a správně vyvinutou řeč. **Vnitřní** podmínky, které působí na řeč dítěte, jsou jejich individuální schopnosti. Autor tvrdí, že děvčata se vyvíjejí až do období puberty rychleji než chlapci, takže se u nich předpokládá, že i vývoj řeči bude rychlejší.

Také autorka Krahulcová (2013) zdůrazňuje a poukazuje na fakt, že je důležité brát v potaz celkový vývoj dítěte. Jedná se nejen o vývoj řeči, ale podstatná je i psychika dítěte, fyzický vývoj dítěte a již zmiňované zevní podmínky, které na dítě působí.

Autorka Bezděková (2014) tento výčet vlastností dítěte ovlivňujících schopnost správně artikulovat doplňuje ještě o osobnost dítěte, dědičné predispozice, popř. zdravotní potíže.

1.2.2 Jazykové roviny v ontogenezi

U každého dítěte bereme v potaz v rámci komunikace vývoj jazykových rovin. Tento vývoj probíhá individuálně během celé ontogeneze řeči, tzn. od období novorozeneckého křiku až po období intelektualizace řeči (Balašová, 2003).

Podle Klenkové (2006) se vývoj těchto jazykových rovin prolíná, probíhá zaráz během všech období ontogeneze řeči.

Jazykové roviny, které hodnotíme a které se vyvíjí během ontogeneze dětské řeči členíme na morfologicko – syntaktickou, lexikálně – sémantickou, foneticko – fonologickou a pragmatickou.

Jazyková rovina morfologicko¹ – syntaktická² je zkoumatelná až od 1. roku věku dítěte, kdy začíná probíhat vlastní vývoj řeči a vytváří se u dítěte v řeči jistá gramatika. Dítě si tuto gramatiku osvojuje tím, že při komunikaci se svým okolím napodobuje svůj mluvní vzor a později to, co slyší, se snaží samo říkat. Pro dítě ve věku 1 roku je hlavním mluvním vzorem jeho rodina (Bytešnicková, 2007).

Tato rovina je podle Lechty (1990) závislá na úrovni duševního vývoje každého dítěte.

V rámci této roviny tvoří dítě do 1,5 – 2 let jednoslovné věty. Slova vznikají duplikováním slabik (např. mama, tata, baba). První slova, která dítě používá, ještě nejsou skloňovaná a časovaná, neohýbají se. Od dvou let věku dítě začne jednoslovné věty spojovat a vznikají věty dvouslovné. Slova ve dvouslovných větách již mají svůj slovesný význam (např. tata „pá-pá“, mama „bum“ apod.) (Klenková, 2006).

Z pohledu morfologie dítě nejdříve používá podstatná jména (jednoslovné věty – mama, tata) a později slovesa (pá-pá), která spojuje s podstatnými jmény do dvouslovných vět. Později kolem 2. – 3. roku dítě vkládá do vět přídavná jména, kterými popisuje a doplňuje jména podstatná a rozšiřuje tím své vyjadřovací schopnosti. Následuje aplikování sloves do vět. Jedny z posledních slovních druhů používá dítě číslovky, předložky a spojky. Kolem 4. roku zpravidla používá všechny slovní druhy (Klenková, 2006).

Lechta (1990) doplňuje, že spojením dvou slov do věty ještě nemusíme přesně pochopit význam věty. Interpretace takových vět může být tedy různá. Například, pokud dítě použije dvě slova – „máma“ a „pápá“ a vytvoří větu „Máma pápá“, můžeme si ji ze svého pohledu vyložit buď jako „Máma odešla“ nebo „Chci jít s mámou na procházku“. Taková věta může mít více významů.

¹ Morfologie = „nauka o skloňování a časování“ (Balašová, 2003, s. 11)

² Syntaxe = „řečová nauka o větné skladbě a větné platnosti slov a jejich tvarů“ (Balašová, 2003, s. 11)

Autorka Bytešníková (2007) doplňuje Klenkovou (2006) a tvrdí, že první, co dítě začíná používat, jsou citoslovce, následují podstatná jména v nominativu, dále slovesa (v neurčitku, používají rozkazovací způsob či 3. osobu). Jakmile skončí u dítěte období jednoslovných vět, dítě pokračuje ve vývoji řeči a tvoří věty dvojslovné. Vzhledem k následujícímu rychlému rozvoji řeči začíná dítě používat další slovní druhy, kterými jsou přídavná jména a osobní zájmena. Po 4. roce života by dítě mělo být schopno používat již všechny slovní druhy včetně číslovek, spojek a předložek.

K citoslovcím se vyjadřuje i Lechta (1990). Dle něj jsou citoslovce prvním slovním druhem, které dítě používá. Tím souhlasí s Bytešníkovou (viz výše), která také řadí užívání citoslovců na první místo mezi slovní druhy užívané dětmi. Lechta (1990) tato citoslovce nazývá jako onomatopoické citoslovce³.

Jakmile se dostane dítě do předškolního věku, velmi často používá přímou řeč (Kocurová, 2002).

Co se týká skloňování slov, toho je dítě schopno kolem 2. až 3. roku. Plurál i singulár používá kolem 3. roku. Zajímavé je, že pokud má pro dítě nějaké slovo hlubší, emoční význam, používá ho dítě ve větě na prvním místě. Tvořit souvětí dokáže dítě zpravidla kolem 4. roku. Vhodné je zde zmínit tzv. fyziologický dysgramatismus – odchylky v gramatice jsou obvyklé do čtyř let věku dítěte, v pozdějším věku značí jakousi patologii a narušený vývoj řeči (Klenková, 2006).

Jazyková rovina lexikálně⁴ – sémantická⁵ - tato rovina se zabývá aktivní a pasivní slovní zásobou. Slovní zásobou se rozumí všechna slova, která daný národ používá. Protože je taková slovní zásoba velmi rozsáhlá, není možné, aby ji člověk obsáhl a ovládal celou. Každý člověk tedy dokáže používat poměrnou část slovní zásoby, což závisí na individuálních možnostech každého člověka. Taková slovní zásoba se nazývá individuální slovní zásoba (Bytešníková, 2007).

Jak již bylo zmíněno výše, individuální slovní zásoba se zároveň člení na aktivní a pasivní. Pasivní slovní zásoba jsou slova, kterým rozumíme, ale neumíme je používat. Oproti tomu aktivní slovní zásoba jsou slova, která aktivně používáme (Bytešníková, 2007).

Při komunikaci se svým okolím si dítě osvojuje pasivní slovní zásobu, které začíná „rozumět“ kolem 10. měsíce. Aktivní slovní zásobu začíná používat kolem jednoho roku věku.

³ Onomatopoické citoslovce = „citoslovce zvukomalebného původu (pi-pi, bé, bác a pod.)“ (Lechta, 1990, s. 44)

⁴ Lexika = „slovní zásoba“ (Balašová, 2003, s. 11)

⁵ Sémantika = „mluvní základ slova, pojmová stránka slova“ (Balašová, 2003, s. 11)

I přesto je neverbální komunikace nejčastější způsob komunikace dítěte se svým okolím, kterou od jednoho roku pouze doplňuje jednoslovnými větami (Klenková, 2006).

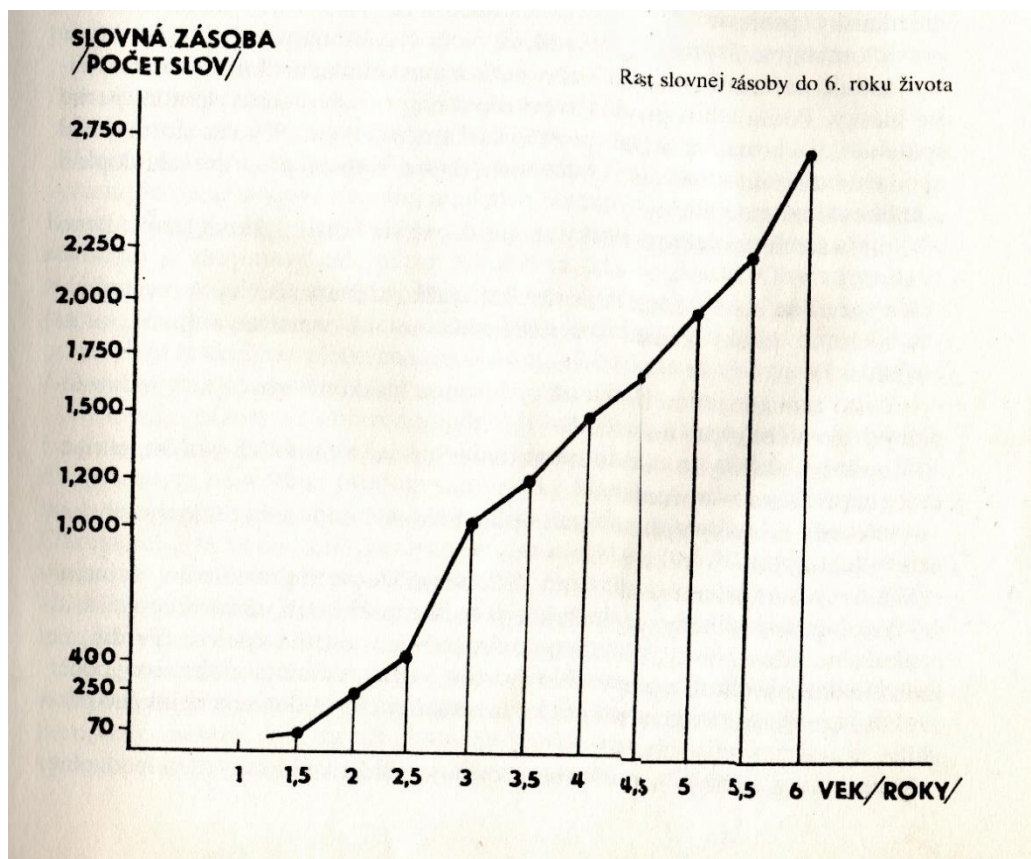
Jakmile začne dítě prohlubovat svoji aktivní slovní zásobu, začne postupně převyšovat nad jeho slovní zásobou pasivní, nonverbální komunikace dítěte již nepřevažuje (Bytešníková, 2007).

Při komunikaci dochází k hypergeneralizaci a hyperdiferenciaci. **Hypergeneralizací** se rozumí zevšeobecňování slov a jejich významů – např. haf-haf je označení pro všechna zvířátka, co mají čtyři nohy. Jakmile dítě umí používat slova více, dochází k **hyperdiferenciaci** – jedno slovo označuje jednu konkrétní věc (táta je jeden konkrétní táta, babi – je pouze jedna jeho babička) (Klenková, 2006).

Při vývoji řeči dítě prochází dvojím obdobím. Jedná se o období prvního a druhého věku otázek. V prvním období, které se objevuje kolem 1,5 roku, se dítě často ptá na otázky typu „Co je to?“, „Kdo je to?“, „Kde je?“. Druhé období začíná kolem 3,5 let a projevuje se otázkami typu „Proč?“, „Kdy?“. Během těchto období se díky zvědavosti přirozeně zvyšuje slovní zásoba dítěte (Bytešníková, 2007).

Slovní zásoba se nerozšiřuje u všech dětí stejnoměrně, ale opět je její nárůst závislý na individuálních možnostech, schopnostech, zralosti centrální nervové soustavy každého dítěte. Každé dítě si tedy osvojuje slova svým tempem podle svých individuálních předpokladů. Nejprudčeji se zvyšuje slovní zásoba dítěte cca do jeho tří let věku (Bytešníková, 2007).

Souhlasně tvrdí i Klenková (2006), že slovní zásoba je přímo úměrná k věku dítěte. Ve věku 1 roku obsahuje slovní zásoba dítěte zhruba 5-7 slov. Ve dvou letech je to cca 200 slov, u tříletého dítěte pozorujeme nárůst na 1000 slov. Dítě ve věku 4 let již ovládá a zná 1500 slov. V období před nastoupením do elementární třídy ZŠ je slovní zásoba šestiletého dítěte zhruba 2500 – 3000 slov.

Obrázek 1: Růst slovní zásoby do 6. roku života (Lechta, 1990, s. 47)

Jazyková rovina foneticko⁶ – fonologická⁷ - tato jazyková rovina byla zkoumána mnoha odborníky již od narození dítěte. V tomto období hodnotili křik a broukání dítěte (Klenková, 2006).

Autorka (Bytešnicková, 2007) udává, že se tato rovina zabývá zvukovou stránkou řeči. Brzy po narození (kolem sedmého týdne) se u dětí začínají objevovat souhláskové zvuky. Autorka zdůrazňuje, že období, kdy dítě žvatláním napodobuje své okolí, je velmi důležité. Právě v tomto okamžiku dochází již k vývoji artikulace u dítěte. Toto období je velkým mezníkem ve vývoji řeči.

Stejně tak tvrdí i Klenková (2006). Důležitý je podle ní přechod z žvatlání pudového na napodobující. K tomu dochází ve věku 6. – 9. měsíce. Od tohoto období se zvuky, které dítě vyvozuje, nazývají hlásky. Co se týká vyslovování hlásky, dítě je artikuluje od nejjednodušších po nejsložitější. Nejprve dítě vyslovuje samohlásky, dále retné hlásky a nakonec hlásky hrdelní.

Kocurová (2002) udává, že mezi 2. a 3. rokem jsou mluvidla dítěte připravena na artikulovanou řeč, ovšem protože je tento proces koordinace mluvidel velmi náročný, dochází

⁶ Fonetika = „zvuková stránka řeči a způsob tvoření hlásek a jejich seskupení a modulování hlasu“ (Balašová, 2003, s. 11)

⁷ Fonologie = „nauka o funkci zvukových projevů v jazyce“ (Balašová, 2003, s. 11)

u dětí ke správné výslovnosti až kolem 6. roku věku. Do 5 až 6 let mluvíme o fyziologické dyslalii. To znamená, že do tohoto věku se mohou odchylky v artikulaci ještě spontánně bez zásahu napravit.

Každé dítě má individuální schopnosti a musíme k němu takto i přistupovat. Děti se snaží napodobovat fonémy, které produkuje jeho okolí. Je důležité uvědomit si, že každá hláska se u dítěte fixuje v různou dobu a délka trvání fixace je taktéž různě dlouhá. (Bytešnicková, 2007).

Pro logopedické pracovníky je velmi důležité a příhodné znát pořadí, ve kterém se hlásky fixují. A to z důvodu, pokud dojde k poruše artikulace řeči, že ve stejném pořadí logoped dětem výslovnost hlásek upravuje. *„Nejdříve se fixují samohlásky, v pořadí fixace souhlásek (konsonant) jsou to hlásky závěrové, úžinové jednoduché, polozávěrové a úžinové se zvláštním způsobem tvoření“* (Klenková, 2006, s. 40).

Lechta (1990) navazuje na Klenkovou (2006) a k autorčině posloupnosti fixace souhlásek tyto souhlásky konkretizuje:

- souhlásky závěrové – jedná se o souhlásky P, B, M, T, D, N, Ť, Ď, Ň, K, G
- souhlásky úžinové jednoduché – sem patří souhlásky F, V, J, H, CH, S, Z, Š, Ž
- souhlásky polozávěrové a úžinové se zvláštním způsobem tvoření – zde nalezneme souhlásky C, Č, L, R.

Jako zajímavost se uvádí skutečnost, že dítě ve fázi pudového žvatlání dokáže vyprodukovat velmi komplikované zvukové komplexy, avšak jakmile se dostane do fáze vývoje a fixace artikulované řeči, je výslovnost dítěte dlouho vadná (Lechta, 1990).

Bytešnicková (2007) ve své knize upřesňuje pořadí, ve kterém se fixují hlásky. První se fixují samohlásky, čímž potvrzuje tvrzení Klenkové (2006). Nejjednodušší je pro děti artikulace hlásky A, dokáže ji snadno napodobit. Ostatní vokály potřebují pro řádnou fixaci více času, protože jejich artikulace je oproti hlásce A již náročnější. Posledními vokály, které se fixují, jsou vokály U a I. Jakmile jsou zafixované vokály, začnou se fixovat diftongy⁸. Jakmile jsou vokály zafixované, dochází k postupné fixaci konsonant. Ta trvá delší dobu, než tomu bylo u samohlásek.

Ohnesorg (1974, s. 58) ve své knize přibližuje tvoření diftongů. Ty jsou zpočátku *„realizovány jako prodloužený počáteční prvek dvojhlásky: [á’o] - auto, [mócha] – moucha. Později se za prvním elementem objevuje náznak kratičkého zvuku U-ového.“*

⁸ Diftongy = „dvojhlásky (au, eu, ou)“ (Bytešnicková, 2007, s. 80)

Jazyková rovina pragmatická⁹ - tato rovina představuje schopnost jedince uplatnit své komunikační schopnosti ve společnosti, to je tzv. sociální uplatnění. Dítě se již od malička učí, jak komunikovat a jakým způsobem komunikace a komunikační vzorce v různých situacích fungují (Klenková, 2006).

V rámci pragmatické roviny, jak zmiňuje Bytešníková (2007) je důležité, aby dítě umělo sdělit svému okolí to, co potřebuje správným způsobem a ve správnou dobu. To vše je ovlivňováno tím, jak dokáže dítě komunikovat s okolím, vést dialog, jak dokáže na svého komunikačního partnera reagovat. Zdali udrží téma konverzace a neskáče z jednoho tématu na jiné. Jak reaguje na nonverbální komunikaci při rozhovoru a zda je nonverbální komunikace dítěte přiměřená.

Dítě ve věku kojence již dokáže pochopit komunikační záměr komunikačního partnera díky verbální, ale i paralingvistické (tón, hlasitost, intonace řeči) komunikaci. Později, kolem 3. roku se již dítě samo snaží vyhledávat komunikaci s okolím a aktivně se do ní zapojovat. Ve 4 letech komunikuje s ostatními přiměřeně k jeho věku, usměrňuje svoji řeč a řeč okolí podle svým potřeb (Klenková, 2006).

1.3 Podpora příznivého vývoje artikulace u dětí

Aby docházelo ke správnému vývoji dětské řeči, je potřeba její vývoj podporovat, jinak by mohlo dojít k poruchám artikulace. Tematikou podpory příznivého vývoje artikulace se zabývá mnoho autorů.

Klenková (2006) si uvědomuje, že se již od malička snažíme, aby dítě mluvilo správně. Snažíme se mu být dobrým mluvním vzorem, protože pokud nemluví správně okolí, vytváří si špatné řečové návyky i dítě. Nejdůležitějším a hlavním mluvním vzorem je pro dítě jeho vlastní rodina, která stimuluje jeho vývoj řeči již od narození. Dalším důležitým subjektem, který ovlivňuje řeč dítěte, je mateřská škola a následně škola základní, do které by mělo dítě vstupovat se správnou výslovností.

Mluvní vzor je nezbytně nutný pro podporu příznivého vývoje artikulace u dětí. Řeči se děti učí od nás (rodiny, okolí). Je na místě říci, že jsme zodpovědní za to, jak se vyvíjí výslovnost dítěte. Protože pokud je nesprávná naše výslovnost, nemůže se naučit správně artikulovat ani dítě (Ohnesorg, 1976).

⁹ Řečová pragmatika = „*zn. sociálního uplatnění osvojených řečových dovedností, upřednostňování sociálního aspektu řeči a jazyka*“ (Balašová, 2003, s. 11)

Autorky (MILISAVLJEVIĆ, MENTUSOVÁ, ZELIĆOVÁ, JERKIĆ, 2021) potvrzují názor Klenkové (2006) a Ohnesorga (1976), že je kladen velký důraz na vliv prostředí na řeč. Pokud by dítě nemělo sociální řečový vzor, který je mu emočně blízký a nebylo by k řeči tedy motivováno, řeč by se nerozvíjela.

Autor Synek (1999) souhlasně tvrdí, že dítě potřebuje, aby ho řeči někdo naučil. Řeč není vrozená, ale díky učení a výchově, na kterou má největší vliv rodina, může být správný vývoj řeči značně podporován. Pokud má dítě nedostatek takové podpory, dochází k opožděnému vývoji řeči. Vlastně už od malička, kdy dítě brouká, mu reagujeme a odpovídáme a tím ho podporujeme a stimulujeme postupně k řeči. Významné je podporovat dítě a nerušit ho, pokud se samo snaží používat svá mluvidla, experimentuje s nimi. Tak dítě neztratí zájem o komunikaci s námi a jeho snaha mluvit přinese jen ovoce.

Bohužel, i když je rodina důležitým činitelem pro správný vývoj řeči, neexistuje škola či instituce, která by maminky učila, jak dítě učit mluvit a jak být správným mluvním vzorem. Stejně problémy se objevují i v mateřských školách, kdy i některé učitelky nedokážou korigovat vývoj řeči u dětí a dopouštějí se tak vedení k nesprávným návykům (Synek, 1999).

Prevencí vad a poruch řeči se zabývá Krauhulcová (2003) Udává, že pro logopedickou prevenci je nutné, aby se u dítěte podporovala **chut' komunikovat** a zároveň, aby se dbalo správné výslovnosti pomocí správného mluvního vzoru. Pro dítě je kromě tohoto velmi důležité, aby cítilo při posilování správné výslovnosti dostatek lásky a oporu rodiny, která by měla k dítěti citlivý a pozitivní přístup. Bez projevené lásky nebude mít dítě takovou potřebu a snahu komunikovat. Dalším preventivním opatřením je **diferenciace a fixace zvuků lidské řeči**. Lze toho docílit pomocí různých her fonetických, rytmických spojených s pohybem, za pomoci hry na hudební nástroje (vhodné jsou Orffovy nástroje). S vývojem řeči souvisí také **motorika** jemná, hrubá, motorika mluvidel. I ty je potřeba posilovat. Nutné je uvědomit si dítě jako individualitu, takže musíme brát ohled na jeho schopnosti a zbytečně ho **nepřetěžovat** neúměrnými požadavky.

Stejně jako Krauhulcová (2003), tak i Neubauer (2011) tvrdí, že je nesmírně důležité si s dětmi pro správný vývoj řeči a pro prevenci poruch a vad výslovnosti především **hrát**. Vhodné je hrát si s dětmi pravidelně každý den chvíli, protože pokud bychom hrou ovlivňovaly vývoj výslovnosti nepravidelně, nedošly bychom k takovým výsledkům jako při jisté pravidelnosti. Podstatné je, aby dítě mělo klid a věnovalo a soustředilo se jen na hru. Může se stát, že je dítě unavené, nemá správnou náladu, rozpoložení a hra mu nejde. V tom případě dítě do hry nenutíme a je příhodné mít s ním trpělivost. Neboť trpělivost přináší pomalými krůčky úspěch, který je pro dítě velkým motivátorem.

Bezděková (2014) zdůrazňuje, jak cenná je spolupráce rodinného prostředí s dítětem. Uvádí, že je pro příznivý vývoj artikulace nutné poskytnout dítěti dostatečně podnětné prostředí. To znamená nejen dítěti poskytnout podněty, ale naučit ho tyto podněty vnímat, pracovat s nimi. Autorka to srovnává s hračkami – když dítěti koupíme hračku, nebude si s ní správně hrát, pokud nebude vědět, jakým způsobem se ovládá. Teprve poté je schopno hračku správně použít. Stejně tak vnímá učení dítěte řeči. Dáváme dítěti podněty takové, abychom ho přiměli ke snaze mluvit a řeč rozvíjet. A v tom má rodina nezastupitelnou roli.

Jak píše Krahulcová (2007), při rozvíjení řeči bychom se měli vyvarovat některým chybám, které by mohly vést k neúspěchu v jejím vývoji. Takovými chybami je oceňovat nesprávnou výslovnost, shazovat dítě tím, že se mu budeme posmívat a opovrhovat kvůli jeho výslovnosti, nedopřejeme mu dostatečný prostor pro relaxaci a odpočinek aj.

Pokud s dítětem takto pracujeme dlouhodobě a není v našich silách mu ve vývoji řeči pomoci a posunout ho kupředu, měl by dítěti pomoci odborník – logoped (Neubauer, 2011).

2 DYSLALIE

Dyslalie je v mnoha publikacích označována jako nejčastější porucha komunikačních schopností. Dyslalie spadá do jednoho z deseti okruhů narušené komunikační schopnosti (dle symptomů), uvádí Klenková (2006).

Její název se poprvé objevil v roce 1830, užil ho Schulthes. Český název patlavost se objevil až v roce 1900, použil ho Janke (Sovák in Klenková, 2006).

2.1 Terminologické vymezení dyslalie

Havlisová, Suchánková (1995, s. 11) označují dyslalii jako *“neschopnost používat jednotlivé hlásky nebo skupinu hlásek v komunikačním procesu podle příslušných jazykových norem“*.

Obdobně definuje dyslalii Klenková (2006, s. 99) jako *„poruchu artikulace, kdy je narušena výslovnost jedné hlásky nebo skupiny hlásek rodného jazyka, ostatní hlásky jsou vyslovovány správně podle příslušných jazykových norem.“*

Klenková (2006, s. 99) zároveň upozorňuje na potřebu rozlišovat termín vadná výslovnost (dyslalie) a nesprávná výslovnost. Nesprávná výslovnost je *„fyziologickým, přirozeným jevem do určitého věku dítěte (tzv. fyziologická dyslalie)“*.

Mlčáková (2011, s. 452) dodává, že *„v zahraničním pojetí se setkáváme s označením poruchy fonetické a poruchy fonologické.“*

Siedlaczek-Szwed a Jałowicka-Frania (2017) tvrdí, že dyslalie je porucha řeči, která se týká artikulační stránky jazyka. Projevuje se zkreslením, záměnou nebo vynecháním hlásky řeči. Následkem je abnormální mluvený zvuk.

V logopedickém slovníku je dyslalie definována jako *„souborné označení pro poruchy výslovnosti“* (Dvořák, 2007, s. 56).

Psychologický slovník nám poskytuje definici dyslalie takovou: jedná se o *„neschopnost tvořit správně některé hlásky z důvodů organických, jako je poškození CNS, poruchou mluvidel nebo nedoslýchavostí nebo funkčních, jako je nesprávná výchova, mentální retardace, špatně mluvící rodiče apod.“* (Hartl, Hartlová, 2015, s. 128)

Dlouhá (2024, s. 208) upřesňuje definici a dodává, že *„hlásky jsou tvořeny na nesprávném artikulačním místě nebo nesprávným způsobem.“*

Poslední a pro potřeby diplomové práce nejpřesnější definici uvádí Lejska (2003, s. 102). Dyslalie je *„...vadná výslovnost jedné nebo více hlásek, přičemž ostatní hlásky jsou vyslovovány správně. Postižení se nachází v motorické a zvukové realizaci hlásky. Dítě může*

hlásku dále vynechávat nebo ji nahrazovat jinou. Segmentace řeči a její hluboká struktura je neporušena.“

2.2 Etiologie dyslalie

Jak již bylo zmíněno dříve, velký vliv na utváření řeči dítěte má mluvní vzor a vliv blízkého okolí dítěte. Existuje ale mnoho dalších činitelů, kteří ovlivňují řeč a díky kterým může dojít k nesprávné artikulaci u dětí.

Podle Dlouhé (2024) se mezi příčiny vzniku dyslalie řadí zaostávání dítěte v oblasti motoriky, zrakového vnímání, popřípadě to mohou být anatomické odchylky mluvidel a nízká slovní zásoba.

Základní dělení etiologie dyslalie nám poskytuje autorka Klenková (2006). Uvádí rozdělení dyslalie na funkční a organicky podmíněné. O **funkční dyslalii** se jedná v případě nenarušení mluvidel. Funkční dyslalie se dále dělí na motorickou - zde je příčinou neobratnost mluvidel a senzoricou – dítě nedokáže rozeznávat zvuky v řeči, má nevyvinuté sluchové vnímání. **Organicky podmíněná dyslalie** se naopak týká mluvních orgánů narušených z důvodu porušení sluchových drah a CNS.

Další dělení příčin dyslalie dle této autorky je na vnitřní a vnější. **Vnitřní příčiny** dyslalie ovlivňují artikulaci zevnitř, řadíme sem „*poruchy sluchu, nedostatečnou diskriminaci zvuků, anatomické vady řečových orgánů, neuromotorické poruchy...*“. **Vnějšími příčinami** jsou „*dědičnost, vliv prostředí, poruchy analyzátorů..., nedostatek citů...*“ (Klenková, 2006, s. 101).

Podrobně popisuje etiologii patlavosti Vyštejn (1991), který vychází při svém dělení ze Sovákova reflexologického hlediska. Tvrdí, že existuje sedm příčin dyslalie:

- **Patologičnost prostředí z hlediska řečové hygieny** – Jestliže se dítě pohybuje v prostředí rodiny, přátel, kteří sami mají špatné mluvní návyky, nejsou pro něj vhodným mluvním vzorem. V případě, že má rodič (či jiné okolí) vadnou výslovnost a dítě má k němu silné citové pouto, není takový člověk dítěti v žádném případě vhodným mluvním vzorem, protože od něj dítě o to snáze přejímá špatnou výslovnost.
- **Vady smyslových orgánů** – Pokud dítě trpí ztrátou sluchu, dochází ke zkreslení řeči jeho okolí. V tomto případě není možné, aby řeč napodobilo správně.
- **Citová karence** – Jakmile dítě strádá v oblasti citového naplnění, dochází k pozdějšímu a zároveň nesprávnému rozvoji řeči.

- **Poruchy v centrálním nervovém systému** – Dítě, u kterého došlo k postižení mozku při DMO, mívá porušenou výslovnost.
- **Pohybová neobratnost** – Když je dítě pohybově neobratné, odráží se to v oblasti artikulace.
- **Anomálie mluvních orgánů** – Řeč se realizuje pomocí mluvidel. Pokud mají mluvidla jisté odchylky, či anomálie, ovlivní to vývoj artikulace. Tato anomálie se týká nejčastěji vadou skusu a chrupu. Mimo to bývá velkým problémem přirostlý jazyk, rozštěpy patra či porucha nosní rezonance.
- **Nevhodný postoj okolí dítěte k jeho řečovému vývoji** – Pokud dítě vyslovuje hlásku nesprávně a jeho okolí ho často upozorňuje na chybu, či mu dokola opakuje výslovnost správně, dojde nejčastěji k tomu, že si dítě naopak vadnou výslovnost zafixuje a dyslalie se bude v budoucnu velmi špatně odstraňovat.

Krahulcová (2003) doplňuje Vyštejnovu dělení o další příčinu, kterou je tzv. **nespecifická dědičnost**. Tato příčina se týká dyspraxie, dysgnozie, existence špatného řečového vývoje u členů své rodiny. Ostatní příčiny patlavosti uvádí totožně.

Stejně jako Krahulcová (2003), tak i Mlčáková (2011) rozpracovala otázku etiologie dyslalie. Udává několik příčin, z nichž většina byla již zmíněna (vliv dědičnosti, mluvního vzoru, neobratnost dítěte, poruchy sluchu aj.). K těmto příčinám ještě připojuje další, kterou je **návykové dýchání ústy**. V tomto případě je klidová poloha jazyka odlišná, a to může způsobit poruchu artikulace některých hlásek.

2.3 Symptomatologie dyslalie

Dyslalie se projevuje v jazykové rovině foneticko – fonologické. Zatím co se u dítěte rozvíjí tyto dvě jazykové roviny, je potřeba, aby si dítě osvojilo dvě pravidla. Prvním pravidlem je **pravidlo výslovnosti**, podle kterého se dítě učí vyslovovat jednotlivé hlásky jeho mateřského jazyka. Druhým pravidlem je **pravidlo užívání**, kdy je potřeba, aby bylo dítě schopno užívat jazyk v komunikaci s ostatními (Gúthová, Buntová, 2016).

Dítě si v průběhu svého života osvojuje hlásky tím, že napodobuje svůj mluvní vzor. Mluvním vzorem je pro dítě jeho nejbližší okolí, se kterým přichází do styku a v jehož prostředí dochází ke komunikaci a tím pádem rozvíjení řeči dítěte. Celý tento proces osvojování hlásek je pro dítě velmi složitý, takže pokud nastane situace, že dítě neumí hlásku vyslovit správně, tak ji vynechává, či nahradí jinou hláskou, u které nemá dítě takové potíže s výslovností (hláska je jednodušší na artikulaci) (Gúthová, Buntová, 2016).

Švarcová (2012) vysvětluje, že pokud dítě není schopno vyslovovat nebo tvořit správně některé hlásky, mluvíme o poruše artikulace. Dítě může mít problém s artikulací jedné či více hlásek. Většinou bývá problém s artikulací hlásky R, Ř a sykavek. Problém s artikulací může ale prakticky nastat u jakékoliv hlásky.

Během vývoje řeči dochází u dětí přirozeně k odchýlkám v artikulaci hlásek. Do určitého věku je toto přirozené, tyto obtíže jsou fyziologické. Toto se děje zhruba mezi 3. a 4. rokem života dítěte. Taková výslovnost se nazývá výslovností nesprávnou a její korekce probíhá přirozeně. Pokud k nápravě výslovnosti hlásek nedojde ani mezi 5. – 7. rokem, mluvíme o prodloužené fyziologické dyslalii. Zde je již potřeba zásahu a pomoci logopeda. Pokud dítě neumí vytvořit hlásku správně a artikulace je odchýlná i po 7. roku dítěte, označujeme ji jako **vadnou výslovnost (dyslalii)** (Mlčáková, 2013).

Symptomatologii dle fonologického hlediska popíšeme zkráceně, neboť je pro nás vzhledem k tématu diplomové práce důležitější symptomatologie dyslalie z hlediska fonetického.

Fonologické hledisko můžeme rozdělit podle vývoje na rané a pozdní – **rané** trvá do tří let věku dítěte (vynechávání nepřízvučné slabiky: telefon = [tefon], vynechání koncové souhlásky: pes = [pe], posun velárních hlásek dopředu: káva = [táva], guma = [duma]) a **pozdní** (zjednodušení souhláskových skupin: slon = [son]; nahrazování úžinových hlásek za závěrové: mísa = [míta]) (Gúthová, Buntová, 2016).

U kontextové dyslalie je důležité si uvědomit, že dítě umí konkrétní hlásku v jednoduchých slovech vyslovit, problém nastává v případě, kdy dítě tvoří věty (Mlčáková, 2013).

Mlčáková (2013, s. 76) zmiňuje rozdělení symptomů podle Neudlingera (in Lechta, 1990): elize, metateze, anaptixe, asimilace. Elizi definuje Neudlinger jako „*vypouštění, vynechávání hlásek*“. Metateze je „*přesmykování hlásek*“. Anaptixe je uvedena jako „*vkládání hlásek*“ a asimilace jako „*připodobňování hlásek*“.

V případě slovní dyslalie se u dětí objevují tyto symptomy: substitute, omission a addition. Substitute je definovaná jako „*nahrazování hlásky, kterou dítě již umí vyslovit*“, omission jako „*vynechávání hlásky, kterou dítě již umí vyslovit*“ a u addition „*jde o přidávání hlásky, většinou na konci slabiky nebo slova*“ (Mlčáková, 2013, s. 76).

2.3.1 Symptomatologie hláskové dyslalie – fonetické hledisko

Pro potřeby naší diplomové práce se budeme držet rozdělení dyslalie podle fonetického hlediska.

Švarcová (2012) rozlišuje 3 typy patlavosti. U prvního typu dítě hlásku vynechává (eliminace), u druhého hlásku nahrazuje (substituce) a u třetího používá náhradní zvuk (distorze).

Tyto typy patlavosti jsou vysvětleny v logopedickém slovníku následovně:

- Eliminací se rozumí „*vynechávání hlásek ve slovech v době vývoje*“ (Dvořák, 2007, s. 64).
- Substituce je „*nepravidelné nahrazení jedné hlásky ve slově jinou hláskou*“ (Dvořák, 2007, s. 192).
- Distorze je „*zkreslené, nepřesné, odchylné, vadné vyslovování hlásky*“ (Dvořák, 2007, s. 49).

Těmito pojmy a typy dyslalie se zabývá i Klenková (2006), která ve svém díle prohlašuje, že jestliže dochází k vynechávání hlásky ve slovech, používá dítě místo těchto hlásek neurčitý zvuk.

Škodová a Jedlička (2003) dyslalii, při které dochází k eliminaci, substituci či distorzi, nazývají hláskovou dyslalií a doplňují výklad Švarcové (2012) a Dvořáka (2007). Pokud dítě hlásku vynechává, je označováno jako **mogilalie** (např. tráva - [táva]). Při nahrazování (substituci) používáme termín **paralalie** (např. tráva - [tláva]). U distorze, kdy dítě tvoří hlásku vadně, označujeme poruchy pomocí přípony -ismus. Pokud má tedy dítě potíže s vyslovováním hlásky **R** a dochází u ní k nepřesné, překroucené artikulaci, pak se porucha nazývá **rotacismus**. Obdobně je tomu u hlásky **L**, porucha má označení **lambdacismus**.

Pavlová-Zahálková et al., (1980) jmenuje další poruchu – **rotacismus bohemicus**, u které je vadně tvořená hláska **Ř**.

Jak se zmiňuje Mlčáková (2013), vadně tvořená hláska se, kromě přidání přípony -ismus, označuje řeckým názvem hlásky. Další poruchou, která spadá do této kategorie je **sigmatismus**. Jde o vadné tvoření hlásky **S**.

Mlčáková (2011, s. 456) upřesňuje, že vadně tvořená hláska se kromě řeckého názvu hlásky a koncovky -ismus dále označuje přívlastkem podle místa, kde dochází k vadnému tvoření hlásky. V případě vadného tvoření hlásky **S** nazývaným sigmatismus může být jeho přívlastkem „*interdentální, addentální, labiodentální, palatální, nazální, laterální*“.

Lechta (1990) navazuje na Škodovou a Jedličku (2003) a dodává, že poslední typ dyslalie (distorze), kdy dítě tvoří hlásku chybným způsobem, je nejkomplikovanější. Vysvětluje

to tak, že pokud dojde při artikulaci k substituci (nahrazování hlásky) či eliminaci (vynechání hlásky), stále je velká šance, že si dítě správnou výslovnost hlásky osvojí. V případě distorze je ale zafixováno vadné tvoření hlásky a v tomto případě je velmi těžké dojít nápravě.

Dítě může artikulovat odchylně nejen souhlásky (konsonanty), ale i samohlásky (vokály). K odchylkám v artikulaci vokálů sice dochází, ale tato četnost je mnohem menší, než je tomu u konsonant. Příkladem může být nepřesná výslovnost hlásky E. Například ve slově Eva je výslovnost vokálu E blízký, podobný vokálu A. Takže dítě potom vyslovuje slovo Eva jako [Ava] (Mlčáková, 2013).

2.3.2 Odchyly v artikulaci samohlásek a souhlásek

- **Odchyly v artikulaci samohlásek A, E, I, O, U**

Podle Mlčákové (2013) se i u artikulace vokálů mohou objevit odchylky ve výslovnosti. Většinou se zaměňuje hláska E za hlásku A.

Vyštejn (1991) tvrdí, že k těmto vadám dochází, ale vyskytují se zřídka. Nejčastěji se zaměňuje jeden vokál za jiný.

Mezi nejtýpější chybu v artikulaci hlásky A řadíme předsouvání zvuku, který připomíná dechové H před hlásku A (Krahulcová, 2007). Při vyslovování hlásky E může být konec jazyka vysunutý na hrany dolních zubů, popřípadě mohou být ústa až moc otevřená a tím pádem bude velký čelistní úhel. Hláska E bude znít jako široké É. Nebo naopak budou ústa otevřená málo a hláska E bude znít jako I. Důvodem odchylek v artikulaci u hlásky I bývá příliš nadzvednutá část jazyka k měkkému patru, hláska I bude znít chrčivě. Hláska O je tvořena chybně při nadměrné nosovosti. Pokud nemá artikulační výdechový proud volný průchod, pak není hláska U dostatečně znělá (Krahulcová, 2007).

- **Odchyly v artikulaci souhlásek P, B, M**

Děti často nahrazují (substituace) znělou hlásku B neznělou hláskou P (příkladem této záměny je např. slovo bubínek, které dítě vyslovuje jako [pupínek]). U některých dětí je hláska M vyslovována jako hláska B, př. v případě rýmy (Mlčáková, 2013).

U autora (Vyštejn, 1991) se lze dočíst, že k odchylkám u těchto hlásek dochází vzácně. U rozštěpů patra jsou hlásky P a B nahrazované hrtanovou explozí (šumem).

U hlásky P dělají někdy děti takovou chybu, že tuto hlásku často zopakují („pppapá“). Odchyly v artikulaci hlásky B se nazývají jako **betacismus**. U hlásky M mohou děti dělat chyby až na konci artikulace, kdy k sobě silně přitisknou rty (Krahulcová, 2007).

Odchylná výslovnost hlásky **M** se objevuje především u dětí s předkusem a trpícími často rýmou. Vzhledem k tomu, že se hláska **B** zaměňuje za hlásku **P**, jedná se o senzorickou formu dyslalie (Salomonová, 2003).

- **Odchyly v artikulaci souhlásek F, V**

Znělá hláska **V** bývá vyslovována jako neznělá hláska **F**, popřípadě jako hláska **H** (substituce), či je hláska **V** vynechaná (eliminace) (Vojta - [Fojta], Vojta - [Hojta], Vojta - [:ojta]) (Mlčáková, 2013).

Vady těchto hlásek jsou ojedinělé (Vyšejtn, 1991).

Při vyslovování hlásky **F** děti často příliš vyšpulí rty dopředu, jsou potom velmi podobné hlásce **U** (Krahulcová, 2007).

Někdy bývá hláska **V** zaměňována za hlásku **B** nebo se zaměňuje za **F**. Bývá tomu tak nejčastěji u dětí se zrakovým či sluchovým postižením (Salomonová, 2003).

- **Odchyly v artikulaci souhlásek T, D, N**

Znělá hláska **D** je nahrazována neznělou hláskou **T**, nazála **N** zní jako orála **D** (Mlčáková, 2013).

Důvodem patologie těchto hlásek je jejich interdentalní vytváření, popř. jsou tyto hlásky tvořeny zadní částí jazyka, která se nachází na rozhraní tvrdého a měkkého patra při současném rezonování dutiny nosní (Vyšejtn, 1991).

Velmi častou chybou je nahrazování hlásky **D** hláskou **T**, popřípadě hláskou **N**, či je hláska **D** ve spojení s **ND**. Nejčastější chybou při artikulaci hlásky **N** se udává snížená nosní rezonance (Krahulcová, 2007).

Jedním z důvodů odchylného tvoření hlásek **T** a **D** je jejich nedokončený artikulační vývoj (Salomonová, 2003).

- **Odchyly v artikulaci souhlásek L**

Nejčastěji dochází k eliminaci, kdy dítě hlásku vynechává (př. gól - [gó:], vlnka - [v:nka], popř. k substituci – hláska **L** je nahrazována hláskou **J** (př. poláme - [pojáme], popřípadě hláskou **W** (Mlčáková, 2013).

Jestliže je hláska **L** slabikotvorná, je často nahrazována vokálem (vlk - [vuk] (Vyšejtn, 19961).

Častou chybou při artikulaci hlásky **L** je pohyb spodní čelisti směrem nahoru (Krahulcová, 2007).

- **Odchytky v artikulaci souhlásek R**

Tato hláska bývá nejvíce vynechávána nebo velmi často nahrazována jinou hláskou, např. hláskou J, L, V (př. ruka - [:uka], ruka - [juka], ruka - [luka], ruka - [vuka] (Mlčáková, 2013).

Protože je náročné správně vyslovovat hlásku R, dochází velmi často k odchylkám v její artikulaci. Vady jsou ve všech třech formách (mogilálické, paralálické, deformované). Základní deformací hlásky R jsou rotacismy bilabiální, labiodentální, interdentalní, laterální, palatální, nazální, laryngální a hyperkinetický (Vyštejn, 1991).

Krahulcová (2007) konkretizuje důvod odchylek v artikulaci u hlásky **R**. Tvrdí, že důvodem je její výrazná tvrdost a hrčivost.

- **Odchytky v artikulaci souhlásek Ř**

Hláska **Ř** bývá nahrazována většinou hláskami Š, Ž, Z (př. řeka - [zeka], řeže - [žeže], říká - [šíká] (Mlčáková, 2013).

Pro hlásku **Ř** jsou v odchylkách výslovnosti typické paralálie (Vyštejn, 1991).

Odchytky u hlásky **Ř** vznikají často tvrdým vyslovováním a více kmity (Krahulcová, 2007).

- **Odchytky v artikulaci souhlásek S, Z, Š, Ž a polosykavek C, Č**

Sykavky jsou podle Krahulcové (2007, s. 109) „*velmi náročné na přesné postavení a motoriku mluvidel a dále na přesnou akustickou diferenciaci*“. Odchytky u hlásky **Z** bývají zapříčiněny nedostatečnou znělostí hlásky.

Sykavky ostré (C, S, Z) bývají nahrazované sykavkami tupými (Č, Š, Ž) a naopak (Mlčáková, 2013).

Vyštejn (1991) nazývá odchylky v tvoření hlásek **Š, Ž, Č** a **S, Z, C** jako sigmatismus neboli šiřlavost. Šiřlavost dělí na mezizubní, přízubní, retozubní, obouretnou, nosní, hrtanovou, sykavou a vdechovou.

- **Odchytky v artikulaci souhlásek Ť, Ď, Ň**

Tyto hlásky bývají nahrazovány hláskami T, D, N (Mlčáková, 2013).

Odchytky u hlásek **Ť, Ď** a **Ň** se objevují často, děti mívají dlouho potíže s měkčením hlásek, proto používají tyto hlásky jako jejich tvrdé varianty (Vyštejn, 1991).

Záměny hlásek **Ť, Ď, Ň** bývají obvykle u dětí s motorickou formou dyslalie. Tyto hlásky dělají velké problémy cizincům (Salomonová, 2003).

- **Odchyly v artikulaci souhlásek J**

Hláška **J** bývá nejčastěji vynechávána (eliminace) (Mlčáková, 2013).

Odchyly u hlásky **J** se objevují velmi zřídka, nejčastěji jde o mogilálii (Vyštejn, 1991).

Krahulcová (2007) označuje odchyly v artikulaci hlásky **J** jako **jotacismus**.

- **Odchyly v artikulaci souhlásek K, G**

Hlášky **K** a **G** jsou často nahrazovány hláskami **T** a **D** (Mlčáková, 2013).

K mogilálii dochází nejčastěji při rozštěpech patra (Vyštejn, 1991).

Odchyly ve výslovnosti hlásky **K** se nazývají **kappacismus**, u odchylné výslovnosti hlásky **G** mluvíme o **gamacismu** (Krahulcová, 2007).

- **Odchyly v artikulaci souhlásek CH**

Hláška **CH** je nahrazována hláskou **H**, popřípadě dochází k jejímu vynechání (Mlčáková, 2013).

Vyštejn (1991) doplňuje, že hláška **CH** může být nahrazována i hláskou **K**.

Hláška **CH** je akusticky nevýrazná, pokud je výdechový artikulační proud oslabený (Krahulcová, 2007).

Záměna hlásky **CH** za hlásku **H** často nastává u dětí s převodní nedoslýchavostí, popřípadě u dětí z cizojazyčného prostředí (Polsko, Ukrajina) (Salomonová, 2003).

- **Odchyly v artikulaci souhlásek H**

Hláška **H** je stejně jako hláška **CH** buď vynechaná, nebo vyslovovaná nezněle jako hláška **CH** (Mlčáková, 2013).

U dětí se odchyly v artikulaci hlásky **H** objevují nejčastěji z důvodu silného vyražení hlásky **H**, které potom zní jako **K** (husa - [kusa]) (Krahulcová, 2007).

2.4 Klasifikace dyslalie

Klasifikací dyslalie se zabývá mnoho autorů. Dyslalii můžeme klasifikovat z různých hledisek.

2.4.1 Klasifikace z vývojového hlediska

Klenková (2006) uvádí, že si dítě svoji výslovnost zdokonaluje v průběhu svého vývoje. Zdůrazňuje, že je důležité, aby dítě nejdříve dokázalo rozlišovat zvuky, které slyší a zároveň je napodobit pohybem.

Jak již zmínila autorka Kocurová (2002) v kapitole 1.2.3 Jazykové roviny v ontogenezi, jestliže u dítěte převládají odchylky v artikulaci do 5. roku života, jedná se o **fyzilogickou dyslalii**. Tyto odchylky mohou spontánně vymizet. Pokud se u dítěte objevují odchylky v artikulaci mezi 5. – 7. rokem, jedná se o **prodlouženou fyzilogickou dyslalii**. Do tohoto věku se u dětí rozvíjejí a upevňují jejich mluvní stereotypy a lehčí odchylky v artikulaci jsou ještě upravitelné. Většinou se tak děje pomocí mluvního vzoru, které dítě napodobuje. Často tomu pomůže nástup dítěte do elementární třídy ZŠ, ve které je mluvním vzorem pro dítě učitel. Jestliže má dítě problémy s artikulací i po 7. roku života, již se jedná o zafixované odchylky v artikulaci a dítě potřebuje péči logopeda. Zde již mluvíme o **dyslalii**.

Jakmile u dítěte začne dozrávat CNS, zlepšuje se souběžně i schopnost dětí správně artikulovat jednotlivé hlásky. Artikulační zralost nastává kolem 6. – 7. roku života dítěte. Po tomto období se četnost dyslalií u dětí rapidně snižuje (Dlouhá, 2024).

Škodová a Jedlička (2003) mluví o **fyzilogické dyslalii** jako Klenková (2006). Tato dyslalie je typická pro období dítěte do 7 let věku. Odchylky v artikulaci je možné spontánně upravit. Naopak **patologická dyslalie** je definována u dětí, které ani po 7. roku života nedokážou své odchylky v artikulaci hlásek spontánně upravit a potřebují již zásah odborníka (logopeda). Pro logopedickou péči je nezbytně nutné řádně rozlišit, o jakou dyslalii se jedná a dle příznačného typu dyslalie je volen způsob logopedické nápravy. Při určování typu vývojové dyslalie se bere v potaz věk dítěte, pohlaví dítěte a jeho inteligence.

Je dobré vědět, že pokud dítě artikuluje hlásku R a vibrace je tvořena na jiném artikulačním místě a jinou částí jazyka, pak se tato vadná výslovnost neřadí mezi fyzilogické obtíže (Mlčáková, 2011).

Dále Klenková (2006) vysvětluje následující terminologii: jestliže dítě určitou hlásku ve slovech **vynechává** i po 4. roce života, označujeme ji předponou **mogi-** a vadně tvořená hlásky je tvořena **řeckým názvem** s příponou **-ismus** (př. mogirotacismus). Termín pararotacismus vzniká spojením předpony **para-** (paralalie) a **řeckým názvem** s příponou **-ismus**. Zde se jedná o zaměňování hlásky, kterou neumí dítě vyslovit správně, jinou hláskou. Posledním zmiňovaným termínem je **dyslalie** - dítě tvoří hlásky jiným způsobem a na jiném místě (K - kappacismus, R – rotacismus, L – lambdacismus apod.).

2.4.2 Klasifikace z etiologického hlediska

Podle příčin se dělí dyslalie na funkční (funkcionální) a orgánovou.

Podle Klenkové (2006) se **funkční dyslalie** dále dělí na senzoricou a motorickou. U senzoricke dyslalie má dítě potíže se sluchovým vnímáním, motorický typ dyslalie je dán artikulační neobratností mluvidel. Fakticky je za funkční dyslalii považována dyslalie, která vznikla z důsledku špatného mluvního vzoru, negativního vlivu prostředí na dítě jeho zanedbáváním či kvůli dědičnosti.

Dlouhá (2024) doplňuje dělení funkční dyslalie na senzoricke a motorické od Klenkové a vysvětluje, že funkční dyslalie se objevuje u těch dětí, které nemají dostačující senzoricke a motorické schopnosti. Tvrdí také, že důvodem této dyslalie může být orgánové poškození během těhotenství.

Škodová a Jedlička (2003) berou v úvahu i orgánové poškození nejen v období gravidity, ale i po porodu.

Dvořák (2007, s. 57) v logopedickém slovníku udává, že funkční dyslalie je „*odchylná výslovnost bez patologicko – anatomického podkladu*“.

Klenková (2006, s. 105) dále popisuje **dyslalii orgánovou**, na kterou mají vliv různé faktory v neurologických mechanismech. Podle místa, kde se nachází konkrétní příčina, se dělí dyslalie „*na akustickou (při vadách sluchu), labiální (při defektech rtu), dentální (při defektech zubů), palatální (při anomáliích patra), lingvální (při anomáliích jazyka) a nazální (při narušení nazality)*“.

Autorka Dlouhá (2024) doplňuje, že o lingvální se jedná nejčastěji v případě zkrácení podjazykové uzdičky.

Dvořák (2007, s. 57) v logopedickém slovníku doplňuje klasifikaci dyslalie podle orgánu (viz Klenková, 2006) o dyslalii konstantní, dyslalii nekonstantní a dyslalii nekonekventní. U **dyslalie konstantní** „*jedinec tvoří určitou hlásku trvale nesprávně nebo vadně ve všech případech*“. Při **dyslalii nekonstantní** „*je realizace dané hlásky nepravidelná, tj. v určitých spojeních je vyslovována stabilně korektně, v jiných koartikulačních spojeních pravidelně nesprávně nebo vadně; např. „R“ ve spojení s hláskami T, D = vyslovená fyziologicky, s bilabiálními = bilabiální rotacismus, v ostatních spojeních = velární rotacismus*“. **Dyslalie nekonekventní** – „*určitá hláska je tvořena různým způsobem, v témž slově v různých časových obdobích*“.

Škodová a Jedlička (2003, s. 330) uvádějí podrobněji popis organické dyslalie. Tvrdí, že její existence je „*důsledkem narušení dostředivých (**impresivní dyslalie**) a odstředivých*

(expresivní dyslalie) nervových drah, při narušení centra řeči (centrální dyslalie), dále při anatomických a inervačních odchylkách mluvidel...“.

Pro správnou artikulaci hlásek hraje kromě mluvního vzoru důležitou roli sluchové vnímání. Pokud má dítě sluchové postižení, pak záleží na jeho rozsahu a druhu, jak bude ovlivňován vývoj artikulace dítěte (Škodová a Jedlička 2003).

Autorka Rummel (2018) udává, že hlavní dělení dyslalie je podle etiologie (příčin). Dělí dyslalii na dyslalii orgánovou, **funkční** a **psychologickou**. **Orgánovou dyslalii** popisuje jako poruchu artikulace, která vzniká díky tomu, že některé části artikulačního aparátu jsou poškozeny a tím pádem nemůže být artikulace hlásek dokonalá. Autorka tvrdí, že tyto typy dyslalie se většinou vzájemně prolínají, málokdy je zastoupen pouze jeden typ. Nejčastěji jsou organická a funkční dyslalie propojeny s dyslalii psychologickou.

2.4.3 Klasifikace podle rozsahu poruchy

Klenková (2006) člení dyslalii podle rozsahu na dyslalia univerzalis (mnohočetná dyslalie), dyslalia multiplex (gravis) a dyslalia parciální (dyslalia levis, simplex). **Dyslalia univerzalis** je charakterizována mnohočetností výskytu postižených hlásek. Dítě vyslovuje většinu hlásek odchýlně. Při takovém množství odchylek, kdy jsou hlásky nahrazovány hláskou T, již nelze dítěti skoro rozumět. U **dyslalia multiplex** nedochází oproti dyslalia univerzalis k tak výrazným odchylkám v artikulaci hlásek, řeč je srozumitelnější. **Při parciální dyslalii (levis)** dochází k odchýlné artikulaci u jedné nebo několika hlásek. Zároveň se tato dyslalie dělí na monomorfní a polymorfní. **Monomorfní** dyslalie se vztahuje při vyslovování hlásek k jedné artikulační oblasti. Oproti tomu **polymorfní** dyslalie zahrnuje vadné vyslovování hlásek ve více artikulačních oblastech.

Škodová a Jedlička (2003) dodávají, že **mnohočetná dyslalie** bývá nazývána jako **hotentotismus**.

Dvořák (2007, s. 56) v logopedickém slovníku přidává do klasifikace dyslalie podle rozsahu **tetizmus**, který definuje jako „*prakticky všechny hlásky jsou vadně vyslovovány, řeč je nesrozumitelná*“.

2.4.4 Klasifikace z hlediska kontextu

Podle kontextu rozdělujeme dyslalii na hláskovou a kontextovou. **Hlásková dyslalie** se týká všech hlásek. Naopak kontextová dyslalie se zabývá slabikami a slovy. V **kontextové dyslalii** dítě umí vyslovovat konkrétní hlásku správně, ale pokud chce tuto hlásku aplikovat do slabik a slov, již je to problematické (Klenková, 2006).

Klenkovou (2006) a její definici kontextové dyslalie doplňuje Lechta (In Klenková, 2006) tím, že uvádí její různé symptomy. Těmito jsou elize, metateze, kontaminace, anaptixe a asimilace. Při **elizi** dítě vynechává hlásku, u které má potíže s její výslovností. **Metateze** je charakteristická přesmykáním jednotlivých hlásek. **Kontaminace** naopak hlásky směšuje. U anaptixe dítě vkládá navíc do slov další hlásky. **Asimilace** znamená zpodobnění hlásek.

Dlouhá (2024) dělí dyslalii z hlediska kontextu podobně jako Klenková (2006). Pouze kontextovou dyslalii rozdělila na dyslalii slabikovou a dyslalii slovní. U **slabikové dyslalie** se objevují disimilace hlásek, **slovní dyslalie** je typická vynecháváním nebo přesmyčkami slabik.

3 DIAGNOSTIKA DYSLALIE

Diagnostika je dle logopedického slovníku „*proces rozpoznávání nemocí, odchylky, poruchy; zjišťování anamnestických dat, vyšetření přítomného stavu... má za cíl odhalit příčiny nemoci, stanovit diagnózu a efektivní způsob terapie...*“ (Dvořák, 2007, s. 46).

Psychologický slovník nahlíží na diagnostiku velmi obdobně jako na „*činnost směřující k zjištění diagnózy¹⁰, projevů a příznaků choroby s cílem odhalit její příčiny, způsob léčby a prognózu vyléčení*“ (Hartl a Hartlová, 2015, s. 111)

Klenková (2006) píše, že aby mohlo dojít k diagnostice dyslalie, je nutné projít logopedickým vyšetřením. **Logoped** by měl spolupracovat s jinými odborníky, kterými jsou foniatr a psycholog. **Foniatr** je důležitý právě proto, aby odhalil případné symptomy jiné nemoci či potvrdil, že se jedná pouze o poruchu artikulace a samozřejmě navrhuje metody, kterým dojde k léčbě poruchy. **Psycholog** pomáhá logopedovi tím, že pracuje s dítětem a zjišťuje, jak je na tom jeho psychický stav. Je třeba podtrhnout nutnost spolupráce logopeda a psychologa s učitelkou v MŠ či v ZŠ. Důvodem je pomoc učitelky při terapii dyslalie, popř. předchází psychickému zatížení dítěte.

Diagnostika dyslalie se provádí pomocí stejných postupů, jako je tomu i při diagnostice ostatních poruch komunikačních schopností. Je potřeba zajistit **anamnestické údaje** o dítěti, zjistit, zdali má dítě správně rozvinuté **sluchové vnímání**, provede se **fonematická diferenciac**e. Zjistí se, na jaké úrovni má dítě **motoriku** celkovou, jemnou, ale i motoriku mluvidel. Dále se provádí vyšetření **impresivní a expresivní složky řeči**. Nesmí se zapomenout ani na **lateralitu**, jejíž vyšetření má v rámci diagnostiky důležité místo (Klenková, 2006).

Při diferenciální diagnostice určujeme, zdali se jedná o dyslalii, popř. jestli má dítě symptomy jiného postižení. Těmito postiženími může být např. mentální retardace, DMO, postižení sluchu atd. Proto je významná i průběžná diagnostika, díky které lze zavčas symptomy jiných onemocnění odhalit (Mlčáková, 2013).

Úplně na konci diagnostiky dyslalie je potřeba stanovit **diagnózu** a postup pro nápravu odchylek v artikulaci včetně **časových** určení. Zdůrazněna je důležitost **spolupráce logopeda** s rodinou dítěte (Škodová a Jedlička, 2003).

Stanovená diagnóza by měla obsahovat tyto 4 body (Kutálková, 1999, s. 10):

- „*Typ dyslalie a její hlavní příčinu*
- *Nesprávné nebo vadné hlásky a jejich popis*

¹⁰ Diagnóza = „*určení choroby nebo jejích následků, vrozených a získaných poruch a vad nebo rozlišení jedné choroby od jiné*“ (Hartl a Hartlová, 2015, s. 111)

- *Postupy nutné před zahájením reedukace hlásek*
- *Předpokládané pořadí reedukace hlásek“*

3.1 Cíle diagnostiky dyslalie

Cílem diagnostiky dyslalie je podle Lechty (2003) určit:

- zda se jedná o narušení, nebo zda jde o fyziologickou dyslalii. Pokud se jedná o narušení, pak musíme určit jeho typ (motorický X sensorický) a formu (fyziologická X prodloužená fyziologická X pravá dyslalie),
- stupeň narušení – totální X úplné narušení, kdy dítě není schopno komunikovat X částečné narušení,
- zdali půjde odchylka v artikulaci odstranit, popřípadě jestli je narušení trvalého rázu,
- zda se jedná o dyslalii bez symptomů jiného onemocnění či poškození, nebo se objevují i jiné symptomy,
- zdali si dítě uvědomuje svoji NKS,
- jestli je narušení získané nebo vrozené,
- příčinu, proč k dyslalii došlo (zdali se jedná o dyslalii orgánovou či funkční – viz kapitola 2.2. Etiologie dyslalie).

Lechta (1990) dále jako cíle diagnostiky dyslalie udává:

- zjistit, jestli se jedná o mogilálii, paralálii či dyslalii v užším smyslu (při špatném artikulačním mechanismu se předpokládá delší nácvik) (viz 2.3.2 Symptomatologie hláskové dyslalie – fonetické hledisko),
- zjistit, v jaké části slova vyslovuje dyslalik hlásku chybně (jestli na začátku, uprostřed, na konci slova),
- zjistit úroveň fonematické diferenciaci a úroveň motoriky řečových orgánů,

Cílem **diferenciální diagnostiky** je dle Sováka (1978) odlišit:

- vady artikulace hlásek, pokud má dítě zároveň narušené sluchové vnímání (je omezena nebo došlo ke ztrátě sluchové kontroly),
- poruchy artikulace hlásek, pokud trpí dítě onemocněním bazálních ganglií a extrapyramidového systému, při mozečkových poruchách,
- poruchy artikulace při neurologických syndromech (př. dysartrie),
- komolení slabik a jejich redukci při breptavosti,
- specifické vady výslovnosti, má-li dítě LMD,

- nedbalou řeč, která vznikla důsledkem špatného mluvního vzoru a sociálních vztahů, u zanedbané výchovy dítěte,
- žargonové a dialektové zvláštnosti,
- odchylky v artikulaci u osob, které pocházejí z prostředí, kde užívali jiný mateřský jazykem.

3.2 Zásady diagnostiky dyslalie

Pro diagnostiku dyslalie jsou klíčové určité zásady, které je důležité dodržovat (Krahulcová, 2003).

- Je důležité u vyšetřovaného dítěte zjistit, na jaké úrovni je jeho vývoj řeči. Zdali je stadium vývoje přiměřené věku dítěte, či nikoliv.
- Na základě anamnestických údajů musíme zjistit, kdy se dítě dostalo do období napodobování žvatlání, jak se vyvíjela jeho motorika, na jaké úrovni je celková motorika dítěte (jemná, hrubá), ale i motorika mluvidel, jaké schopnosti má dítě v hudebním sluchu a, jak kvalitní má dítě fonemickou diferenciaci. Také je dobré zhodnotit mluvní vzor okolí a rodinnou anamnézu – jak vyslovuje matka a nejbližší okolí dítěte.
- Vyšetřovat artikulaci pomocí obrázků či věcí při spontánním hlasovém projevu.
- Je potřeba zjistit, o jaký typ dyslalie se jedná – konstantní X nekonstantní, konsekventní X nekonekventní. Na základě tohoto zjištění bude poté logoped uplatňovat konkrétní metody nápravy artikulace a vyvozování hlásek.
- Pomocí diferenciatní diagnostiky zjistit, zdali se jedná u dítěte o symptomatickou dyslalii nebo má dítě symptomy jiného postižení (tělesné, sluchové, mentální postižení)

Škodová a Jedlička (2003) upřesňují, že schopnosti v hudebním sluchu se týkají muzikálnosti a schopnosti pro rytmus. Pokud má dítě potíže se sluchovým vnímáním, pak nedokáže korektně diferencovat znění hlásek. Předpokládají se největší obtíže při rozeznávání sykavek (ostrých i tupých). Pokud se potíže se sluchovým vnímáním potvrdí, pak jsou potřeba speciální postupy.

3.3 Průběh diagnostiky dyslalie

Klenková (2006) popisuje průběh diagnostiky takto. **Samotné vyšetření** začíná již ve chvíli, kdy se logoped **přivítá** s vyšetřovaným dítětem a započne spolu rozhovor. Již v tuto chvíli informuje spontánní mluvní projev dítěte logopeda o jeho příznacích dyslalie. Pokud dítě

nenavazuje kontakty se svým okolím, nenavštěvuje mateřskou školu či je jedináček, může se stát, že se logopedovi nepodaří první kontakt vůbec navázat. Nejlépe se pro **navázání kontaktu** s takovým dítětem hodí činnost, která uvolní atmosféru. Jedná se například o společné prohlížení obrázků s jeho rozbořem, popisem děje. Nezbytné je dbát **opatrnosti** při popisu obrázku. Není vhodné dítěti předřikávat slova. Dítě by logopeda bralo jako mluvní vzor a tím pádem by bylo nepřesné zjištění o odchylkách v artikulaci dítěte.

Jakmile logoped úspěšně naváže kontakt s dítětem, je vhodná chvíle pro **řízený rozhovor**. V tuto chvíli již logoped zjišťuje, na jaké úrovni má dítě výslovnost všech hlásek. Během řízeného rozhovoru tedy logoped zjišťuje „*fonologické příznaky ve slabikách, slovech i větách, když je hláska ovlivňována sousedními hláskami (na začátku, uprostřed, na konci slova, shlukem souhlásek, přízvukem)*“ (Klenková, 2006, s. 108).

Během vyšetření by mělo vyšetřované dítě vidět do obličeje logopedovi, protože je důležitá nejen verbální složka řeči, ale i mimika, která napomáhá dítěti pochopit sdělení. Výjimku tvoří vyšetření schopnosti fonematické diferenciaci, v tomto případě není vhodné zapojovat zrak, nýbrž pouze sluch.

Při **vyšetřování hlásek** je doporučena určitá posloupnost. Ideální je vyšetřovat postupně (podle místa tvoření hlásek) – bilabiální, labiodentální, alveolární, palatální, velární a laryngální. Jiní odborníci mají jiné postupy a raději vyšetřují v tomto pořadí – explozivny, třené hlásky, sykavky, hlásky L, R, Ř, Ť, Ď, Ň a nakonec shluky VL, BL, PL, STL, STR... Při **vyšetřování slabik** se hodnotí spojení souhlásek se samohláskami, konkrétně se vyšetřuje výslovnost samohlásek E, O, U. Nedostatky v artikulaci hlásek, které logoped při vyšetřování dítěte zjistí, zapisuje do speciální tabulky.

Podle Lechty (2003) se po vyšetření dítěte nejprve **zformuluje problém**. Na jeho základě se stanoví **hypotéza**, která je podkladem pro vymezení **metod speciální diagnostiky**, následně se určí **diagnóza**, od které se odvíjí způsob **terapie a metody, formy a prostředky**, kterými se odstraní odchylky v artikulaci, nebo se alespoň zmírní jejich výskyt. Během procesu terapie, kterou dochází k odstraňování dyslalie u dítěte, se podle jejich průběžných výsledků neustále upřesňuje diagnóza. Nakonec proběhne **výstupní vyšetření**, díky kterému dojdeme k závěru, zdali byla dyslalie odstraněna či redukována.

3.4 Metody a techniky uplatňující se při diagnostice dyslalie

Pokud vyšetřujeme výslovnost mluvené řeči, posuzujeme artikulaci jak jednotlivých hlásek, tak i používání těchto hlásek ve slovech. Orientujeme se na fonetické i fonologické hledisko (Mlčáková, 2013).

Metody vyšetřování dělíme na základní a speciální. **Základní** vyšetřovací metodou je **řečová komunikace** s vyšetřovaným dítětem. Na tuto metodu navazují **speciální metody**, díky kterým zjistíme další řečové nedostatky – fonetické, fonologické či kognitivně – lingvistické (Klenková, 2006).

Základním vyšetřením zjistíme, o jaký druh NKS jde a na základě toho stanovíme diagnózu. Během speciálního vyšetření naopak stanovíme pomocí specifických diagnostických postupů, o jaký typ a formu dyslalie se jedná (Lechta, 2003).

Součástí základního logopedického vyšetření dyslalie je podle Lechty (1990) vyšetření fonematické diferenciací a motoriky mluvidel.

Důležité svým nádechem prevence je tzv. **depistážní vyšetření**. Toto vyšetření probíhá ve skupině dětí a je pouze orientačním. Díky tomuto vyšetření můžeme u dětí v mateřské škole, popřípadě u žáků po zaškolení do elementární třídy ZŠ, rozpoznat symptomy dyslalie. Depistážní vyšetření je možné provádět logopedickými asistenty, ovšem další logopedické vyšetření je již pouze v rukou logopeda. Jeho úkolem je určit, jaká další vyšetření je nutné dítětem podstoupit. Jakmile dítě projde veškerými nutnými vyšetřeními, může logoped (nikoliv logopedický asistent) stanovit diagnózu a způsob terapie (Klenková, 2006).

Orientální vyšetření nám dá odpověď na otázku, zdali má vyšetřované dítě poruchy artikulace (Lechta, 2003).

Abychom mohli zjistit odchylky v artikulaci hlásek u dětí, je potřeba používat několik metod, kterými dítě vyšetříme. Mezi tyto metody řadíme spontánní mluvní projev dítěte, pojmenování obrázků, opakování hlásek a slov (Mlčáková, 2013).

3.4.1 Diagnostický rozhovor

Mlčáková (2013) udává, že pro otevření vyšetření dítěte a jeho výslovnosti hlásek je obvyklé začít rozhovorem nebo takovou metodou, při které dojde k uvolnění atmosféry a spontánnímu mluvnímu projevu dítěte.

Podle Nádvorníkové (2003) je vhodné, aby byl u dítěte při vyšetření zákonný zástupce či jiný blízký člen rodiny.

Klenková (2006) konstatuje, že **diagnostický rozhovor** je základní diagnostickou metodou. Díky této metodě logoped zjistí, jaké odchylky řeči se u dítěte objevují. U dyslalie se potom konkretizuje rozsah a stupeň vady artikulace. Aby nebylo dítěti logopedické vyšetření nepříjemné, je potřeba, aby se cítilo **komfortně** a při vyšetření spolupracovalo. Tomu pomáhá přítomnost rodiče, který pomáhá navozovat příjemnou a uvolněnou atmosféru dítěte, jeho spolupráci a komunikaci s odborníkem. Diagnostický rozhovor by měl probíhat v místnosti, která by měla na dítě působit **příjemným dojmem**, aby se tam cítilo dobře. Vhodné je jemné vymalování stěn, dětské obrázky na zdi, příjemné a pro děti vhodné vybavení. Diskutabilní je téma **oblečení** vyšetřujícího logopeda. Zdali vyšetřovat v civilním oblečení nebo mít na sobě bílý plášť, který by ale v neprospěch dítěte mohl evokovat návštěvu lékaře a navodit tak u dítěte **strach** z vyšetření. Co se týká záznamu, bývá nahráván na magnetofon, telefon či podobné zařízení, do kterého lze rozhovor uložit. Lze využít i nahrávky videozáznamu, ale dítě by o tomto nemělo vědět, nespolečnicovalo by. Jakýkoliv uložený záznam je velmi důležitý, neboť se k němu lze několikrát vrátit a poskytuje nám prostor pro rozbor artikulace jednotlivých hlásek.

3.4.2 Spontánní mluvní projev

Díky spontánnímu mluvnímu projevu získáme přehled o tom, zdali má dítě v artikulaci hlásek nějaké odchylky. Bohužel není úplně možné zjistit odchylky u všech hlásek, resp. všechny odchylky vyšetřit. Ke spontánnímu mluvnímu projevu nám můžeme pomoci **rozhovorem** (viz 3.4.1 Diagnostický rozhovor). V tomto rozhovoru se přirozeně bavíme s dítětem o tom, co dnes zažilo, jak se má, jakým způsobem se dostalo na vyšetření, jaké je venku počasí apod. Jiným způsobem, jak navodit příjemnou, odlehčenou atmosféru, započít s dítětem diskusi a zároveň zjišťovat projevy narušené artikulace je **vyprávění**. Díky této metodě může dítě popisovat nějaký zajímavý obrázek, vyprávět, co se na obrázku děje. Můžeme využít posloupnosti např. pohádky či jiného známého příběhu, který nám může dítě převyprávět. Spontánní mluvní projev u dítěte můžeme vyvolat i tím, že necháme dítě popisovat předměty denní potřeby či připravené situační fotografie. U **předmětů denní potřeby** dítě komentuje jejich vlastnosti, barvu, odstín, tvar, materiál aj. **Situační fotografie** dává dítěti možnost rozsáhlého popisu, využití fantazie apod. Kromě těchto způsobů navození mluvního projevu lze také **zpívat písničky**, zakomponovat do konverzace **recitaci básní**, pokud je to oblíbená činnost dítěte. Všechny odchylky v artikulaci, které během této metody zjistíme musíme zapsat pomocí **fonetické transkripce** celého slova. Pokud je potřeba, doplníme ji potřebným písemným komentářem. Odchylky v artikulaci, které jsme zjistili metodou spontánního

mluvního projevu, konkretizujeme během další metody – **pojmenování obrázků** (Mlčáková, 2013).

Stav artikulace jednotlivých hlásek se zaznamenává do záznamového archu (viz Příloha 7 a Příloha 8). Zapisuje se do něj mj. prognóza a samotný průběh logopedické péče. Standardně se odchylně vyslovovaná hláska kroužkuje, jakmile již není výslovnost odchylná, proškrtne se (Krahulcová, 2007).

Po vyšetření výslovnosti pomocí obrázků či věcí při spontánní komunikaci přistoupíme k vyšetření řízené výslovnosti (obrázky obsahující konkrétní hlásku, opakování hlásek či slov). Nakonec tato dvě vyšetření srovnáme. Artikulaci je potřeba hodnotit nejen při řízené výslovnosti, ale také volném rozhovoru, kdy dítě mluví pomalu, ale i rychle a nedává si tak příliš pozor na vyslovování hlásek (Krahulcová, 2003).

3.4.3 Pojmenování obrázků

Pro aplikaci této metody si nachystáme jakékoliv obrázky (může být pexeso apod.), které budou obsahovat hlásku, jenž potřebujeme vyšetřit. Vždy vyšetřujeme konkrétní hlásku ve třech pozicích. První pozice je **náslovná** (na začátku slova), druhá pozice je **mediální** (uvnitř slova) a poslední pozice je **finální** (na konci slova). Postupně vyšetříme všechny pozice, nezáleží ovšem na tom, v jakém pořadí to provedeme. Abychom měli jistotu, že jsme vyšetřili všechny hlásky, bylo by dobré postupovat podle určitého pořadí, posloupnosti, abychom žádnou hlásku nevynechali (např. hlásky v pořadí podle místa tvoření - bilabiální, labiodentální, alveolární, palatální, velární a laryngální) (Mlčáková, 2013).

Souhrnně lze konstatovat, že díky obrázkům logoped zjistí, zdali dochází u dítěte k odchylkám při vyslovování hlásek na začátku, uprostřed či na konci slova (Klenková, 2006).

Jak zmiňuje Škodová a Jedlička (2003), při této metodě se nezabýváme pouze odchylkami v artikulaci hlásek, ale zajímá nás zároveň také slovní zásoba dítěte.

Stejní autoři zdůrazňují, že je potřeba vzít v potaz věk dítěte. U mladších dětí můžeme místo obrázků použít věci přízpůsobené věku – např. maňásky, hračky či různé stavebnice. Naopak u dětí starších (navštěvujících ZŠ) jsou vhodnější texty na čtení. Vše musí být také přiměřeně k věku.

3.4.4 Opakování hlásek a slov

Pokud nevyužijeme metody pojmenování obrázků, je možné aplikovat metodu opakování hlásek a slov. Buď dítě **opakuje** logopedem předem nachystané **pořadí hlásek**, které chceme vyšetřit (většinou v tomto pořadí: samohlásky A, E, I, O, U, dvojhlásky OU, AU, EU,

souhlásky P, B, M, F, V, T, D, N, L, R, Ř, S, Z, C, Š, Ž, Č, Ě, ě, Ď, Ň, J, K, G, CH, H a skupiny BĚ, PĚ VĚ), čím se nemůže stát, že bychom nějakou hlásku vynechali, nebo dítě **opakuje slova**, která obsahují hlásky ve všech třech pozicích (náslovné, mediální, finální) (Mlčáková, 2013).

3.4.5 Záznam projevů hláskové dyslalie

Odchylky v artikulaci slov u vyšetřovaného dítěte si zaznamenáváme buď **transkripcí hlásky** či **transkripcí celého slova** (viz 3.4.2 Spontánní mluvní projev) přímo během vyšetřování, nebo provádíme **záznam** vyšetřovaného mluvního projevu **na diktafon** či jiný audiorecorder, ze kterého si můžeme následně nahrávku zpětně několikrát pustit a odchylky v artikulaci hlásek zapsat. Po vyšetření dítěte a zaznamenání odchylek v artikulaci musíme posoudit, o jaký **typ odchylek v artikulaci** se jedná (eliminace, substituce, distorze). Abychom mohli tvrdit, že dítě umí konkrétní hlásku vyslovovat správně, je nutné, aby ji takto vyslovovalo jak izolovaně, tak i ve slovech ve všech pozicích (Mlčáková, 2013).

Škodová a Jedlička (2003) udávají, že magnetofonový záznam či jiný záznam mluvené stopy má srovnávací a hodnotící funkci. Nejdůležitější u takového záznamu je pořídit souhlas rodičů s nahráváním dítěte.

Nádvorníková (2003) udává, že veškeré záznamy získané během vyšetřování dítěte je nutné uschovat. Jsou součástí dokumentace dítěte.

3.4.6 Opakování diagnostických slov

Jakmile je u dítěte vyšetřena artikulace hlásek, je potřeba zabývat se také vyšetřením fonologických projevů opakováním diagnostických slov dítětem. Touto metodou vyšetříme specifické asimilace – pomocí slov, která obsahují obojí sykavky – jak tupé řady, tak i ostré řady. Jedná se například o slova obsahující S-Š: sešit, sušenka, Saša, osuška, Š-S: švestka, šest, šestka, štěstí; Z-Ž: závaží, zboží, zážitek; Ž-Z: železo, žezlo, žaluzie; C-Č: cvičím, tělocvična; Č-C: čepice (Mlčáková, 2013).

3.4.7 Doplnkové vyšetření

Další technikou vhodnou pro vyšetření výslovnosti jsou **artikulační zkoušky** (testy). Pro vyšetření artikulace může logoped využít také **přístrojové metody**, mezi které řadíme sonograf a spektrograf. Dalšími užívanými metodami jsou indikátory (S-indikátor, N-indikátor apod.) či počítačové metody (Klenková, 2006).

Další oblasti, které je více než vhodné u dítěte vyšetřit jsou **lateralita dítěte** a musí být provedeno **orientační vyšetření sluchu** (Škodová a Jedlička, 2003).

Dle Nádvorníkové (2003) pro vyšetření sluchu používáme soubor kontrastních slov s vysokou a nízkou polohou tónu.

Pokud je potřeba, lze provést Ozeretzkého **test jemné motoriky** a vyšetřit mimickou **psychomotoriku** podle Kwinta. Pokud dítě zaměňuje všechny znělé párové hlásky za neznělé, je nezbytná **diferenciální diagnostika**. Nejpřesnější metodou je **obrázkový test**, kdy dítě rozlišuje distinktivní rysy hlásek typických pro český jazyk (Škodová a Jedlička, 2003).

PRAKTICKÁ ČÁST

4 METODOLOGIE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

V této kapitole se zabýváme průběhem výzkumu, stanovíme si cíl výzkumného šetření, určíme metody sběru dat, popíšeme si výzkumný vzorek a samotnou organizaci výzkumu.

Výzkumné šetření se zabývalo artikulací u dětí předškolního věku z MŠ a jejich výslovností po zaškolení do elementární třídy ZŠ. Výzkumné šetření probíhalo ve spolupráci s MŠ 1 ve Šternberku a ZŠ 1, ZŠ 2 a ZŠ 3 taktéž ve Šternberku.

V MŠ 1 jsme se zaměřili na děti v běžné třídě a na děti ve třídě logopedické. Po nástupu do základních škol byly osloveny titíž žáci a byla u nich provedena kontrolní depistáž artikulace. Nakonec byly srovnány odchylky v artikulaci jednotlivých dětí z období docházky do MŠ a po jejich zaškolení do elementární třídy základní školy.

Vyšetření bylo provedeno v průběhu několika setkání s jednotlivými žáky individuálně.

4.1 Cíl výzkumného šetření

Hlavním cílem výzkumného šetření bylo zjistit, do jaké míry se změní artikulace hlásek a její odchylky u dětí z mateřské školy 1 po zaškolení do elementární třídy základní školy. Na základě záznamů artikulace hlásek dětí a jejich analýzy byly zjištěny změny v artikulaci dětí.

V rámci výzkumného šetření jsme stanovili následující dílčí cíle:

- Zjistit, u kterých hlásek budou mít děti nejvíce odchylky v artikulaci.
- Zjistit, který typ odchylek v artikulaci je u dětí předškolního věku nejčastější (eliminace, substituce, distorze).
- Zjistit, který typ odchylek v artikulaci je u žáků nejčastější po zaškolení do elementární třídy ZŠ (eliminace, substituce, distorze).
- Zjistit, zda došlo ke zhoršení, zlepšení nebo fixaci odchylek v artikulaci u žáků po zaškolení do elementární třídy ZŠ (z běžné třídy MŠ).
- Zjistit, zda došlo ke zhoršení, zlepšení nebo fixaci odchylek v artikulaci u žáků po zaškolení do elementární třídy ZŠ (z logopedické třídy MŠ).
- Zjistit, u kterých hlásek došlo ke zhoršení, zlepšení a fixaci artikulace u žáků po zaškolení do elementární třídy ZŠ (z běžné třídy MŠ).
- Zjistit, u kterých hlásek došlo ke zhoršení, zlepšení nebo fixaci artikulace u žáků po zaškolení do elementární třídy ZŠ (z logopedické třídy MŠ).

4.2 Výzkumný problém

Ve výzkumném šetření byla sledována problematika odchylek artikulace u dětí z MŠ 1 ve Šternberku a její vývoj po zaškolení dětí do elementární třídy základní školy.

4.2.1 Metody sbírání dat

V rámci výzkumného šetření bylo použito několik metod. První metodou potřebnou pro získání dat a úspěšné provedení výzkumného šetření byl rozhovor s dětmi, následovala metoda opakování slov po examinátorovi a poslední metodou byl audiozáznam.

4.2.1.1 Rozhovor s dětmi

Tato metoda proběhla u vybraných dětí předškolního věku v MŠ ihned po příchodu do předem určené místnosti, kde nebyly testované děti vyrušovány a kde proběhlo celé výzkumné šetření. Každé jednotlivé dítě bylo požádáno, aby se posadilo na židli, taktéž provedla autorka diplomové práce. Žák byl tázán na jméno a příjmení a proběhla krátká situační konverzace pro navození příjemné atmosféry a uvolnění. Autorka diplomové práce se dětem představila. Během úvodního rozhovoru jsme si povídali o tom, jak se dítě cítí, jakou má náladu, na co se těší apod.

4.2.1.2 Opakování slov po examinátorovi

Jakmile proběhl krátký rozhovor, bylo dítě požádáno, aby se posadilo na židli rovně, aby byla jeho pánev celou šířkou na židli, a zároveň pohodlně. Hned vzápětí bylo dítěti vysvětleno, co ho čeká, jakým způsobem bude šetření probíhat. Dítěti byl předložen k nahlédnutí seznam slov, která dítě po autorce diplomové práce opakovalo. Dítě bylo upozorněno na to, že pokud bude potřebovat zvolnit tempo či přerušit činnost, ihned tuto skutečnost oznámí autorce diplomové práce a ta dítěti upraví podmínky tak, aby bylo celé výzkumné šetření dítěti příjemné (viz Příloha 3: Logopedické listy pro nácvik výslovnosti).

4.2.1.3 Audiozáznam

Následně proběhlo testování funkčnosti diktafonu. Po zajištění kvalitního fungování diktafonu proběhlo nahrání opakování jednotlivých slov pro zjištění odchylek v artikulaci hlásek. Po dokončení nahrávání bylo nutné nahraná data zkontrolovat.

Po provedení této depistáže odchylek v artikulaci u dětí z běžné a logopedické třídy MŠ byla data z diktafonu převedena do tabulek a grafů. Tyto tabulky a grafy jsou součástí praktické části diplomové práce.

4.2.2 Organizace výzkumného šetření

V úvodní části výzkumného šetření bylo nutné domluvit se s vedením mateřské školy a škol základních ve Šternberku na možnosti provést u nich výzkumné šetření. Ihned poté musely být zajištěny souhlasy s šetřením pro ředitelku MŠ 1, ředitele ZŠ 1, ředitelku ZŠ 2 a ředitele ZŠ 3 (Příloha 4), poté vyplněny souhlasy pro třídní učitelky dětí (Příloha 5) a následně potvrzeny souhlasy s vyšetřením dítěte určené pro rodiče (Příloha 6). Tyto souhlasy byly konzultovány s PhDr. Renatou Mlčákovou Ph.D.

Údaje o dětech byly soustředěny u autorky diplomové práce a nebyly zveřejněny žádné třetí osobě. Bez těchto souhlasů nebylo možné výzkumné šetření provést. Šetření se účastnili ti žáci, jejichž rodiče podepsali souhlas s šetřením. Celé šetření si zachovalo status anonymity.

Po potvrzení všech souhlasů s šetřením proběhlo samotné výzkumné šetření.

Seznam slov použitých při samotném testování dětí je k nahlédnutí v příloze (Příloha 3).

Výzkumné šetření proběhlo v MŠ 1 ve vybraných testovacích dnech (po domluvě s vedením MŠ a učitelkami jednotlivých tříd): 24. – 28. 4. 2023. Testovalo se vždy v ranních hodinách po příchodu vytypovaných dětí do MŠ.

Standardní průběh testování započal příchodem do MŠ a oslovením třídní učitelky dané třídy. Učitelka na začátku testování předala již podepsané informované souhlasy k výzkumnému šetření autorce diplomové práce, kterou následně dětem, se kterými vzápětí proběhla kontrola artikulace, ve třídě představila.

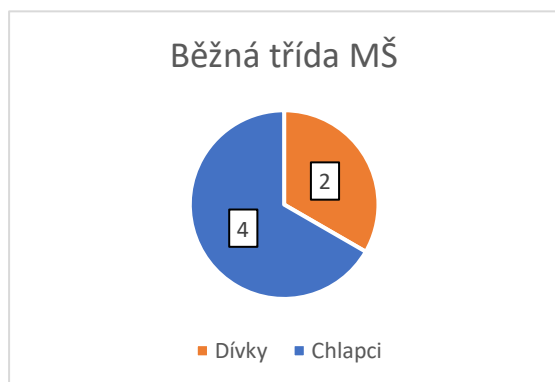
Celé výzkumné šetření se následně opakovalo 16. – 20. října 2023 u stejných dětí na základních školách ve Šternberku. Nahrávka se opět zpracovala stejným způsobem.

Nakonec byly vytvořeny srovnávací tabulky a grafy, které shrnuly a vyhodnotily změny v odchylkách v artikulaci u dětí z MŠ po zaškolení do elementární třídy na ZŠ.

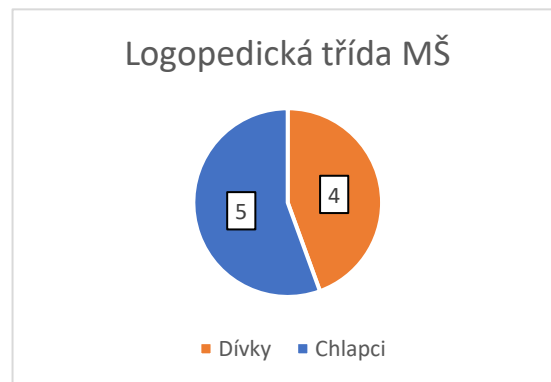
Odchytky v artikulaci hlásek dětí z běžné a logopedické třídy MŠ jsou k nahlédnutí na konci diplomové práce (Příloha 1), odchylky ve výslovnosti hlásek u dětí po jejich zaškolení v elementární třídě ZŠ lze shlédnout taktéž v závěru diplomové práce (Příloha 2)

4.3 Popis výzkumného vzorku

Celý výzkumný vzorek tvořilo patnáct dětí. Jednalo se o děti předškolního věku, které navštěvovaly mateřskou školu (MŠ 1). Z tohoto počtu šest dětí (čtyři chlapci a dvě děvčata) navštěvovalo běžnou třídu MŠ a devět dětí (pět chlapců a čtyři dívky) chodilo do logopedické třídy MŠ. Všechna patnáct dětí bylo úspěšně zaškoleny do elementární třídy základních škol ve Šternberku.

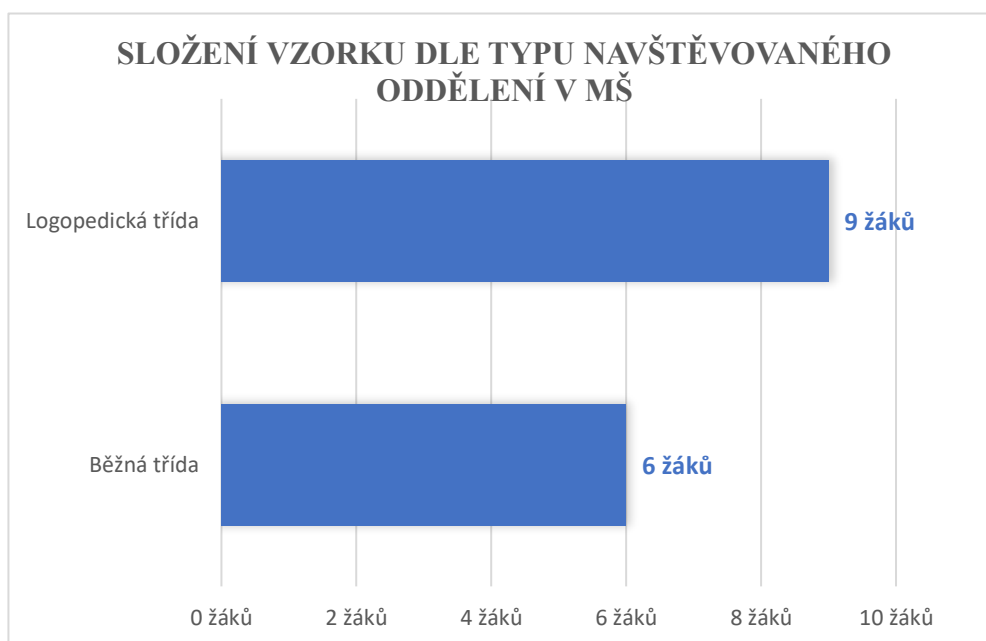

Graf 1: Složení vzorků dle pohlaví

Graf 2: Složení vzorků dle pohlaví

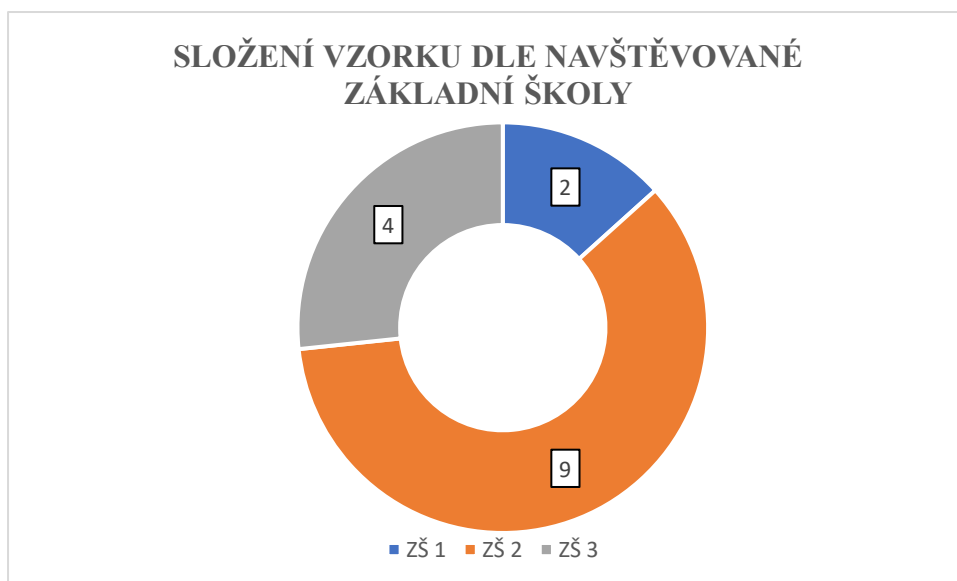
Počet žáků navštěvujících běžnou třídu MŠ 1 a logopedickou třídu MŠ 1 je ke shlednutí níže.

Graf 3: Složení vzorku dle typu navštěvovaného oddělení v MŠ

Graf 3 tedy prezentuje obsazení běžné třídy MŠ 1 v počtu šesti žáků a logopedické třídy MŠ 1 s devíti žáky.

Posledním zkoumaným vzorkem jsou žáci z elementární třídy ZŠ a jejich rozložení do základních škol. ZŠ 1 navštěvovali dva žáci, do ZŠ 2 chodilo devět žáků a v ZŠ 3 byli čtyři žáci. Dohromady základní školy navštěvovalo patnáct žáků.

Graf 4: Složení vzorku dle navštěvované základní školy

5 VÝSLEDKY VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

Výsledky výzkumného šetření jsme získali ze zpracovaných tabulek a grafů, do kterých jsme získali data na základě rozhovoru s dětmi, který byl nahrán na diktafon a následně převeden do tabulek (Příloha 1, Příloha 2).

5.1 Zjištěné artikulační nedostatky

Zjištěné artikulační nedostatky u dětí navštěvujících MŠ 1 ve Šternberku a následně u stejných dětí po jejich zaškolení do elementárních tříd ZŠ ve Šternberku lze vyčíst z tabulek a grafů (viz níže).

V tabulkách 1-30 lze vidět, k jakým změnám došlo v artikulaci u dětí po jejich zaškolení do elementární třídy ZŠ ve Šternberku. Každá tato tabulka obsahuje název hlásky, u které se zjišťuje, zdali má u ní dítě správnou nebo vadnou výslovnost a druhá tabulka vztahující se ke stejnému dítěti má navíc sloupec, který popisuje změnu, ke které došlo u konkrétních hlásek.

Grafy přehledně znázorňují informace týkající se celého průběhu výzkumného šetření. Konkrétní grafy jsou popsány dále.

5.1.1 Dominik

Tabulka 1: Dominik (duben 2023 - běžná MŠ)

Hláška	Správně	Nesprávně
A	✓	
O	✓	
U	✓	
E	✓	
I	✓	
BĚ	✓	
PĚ	✓	
VĚ	✓	
OU	✓	
P	✓	
B	✓	
M	✓	
F	✓	
V	✓	
T	✓	
D	✓	
N	✓	
L	✓	
R	✓	
Ř	✓	
S	✓	
Z	✓	
C	✓	
Š		✓
Ž		✓
Č	✓	
Ť	✓	
Ď	✓	
Ň	✓	
J	✓	
K	✓	
G	✓	
CH	✓	
H	✓	

Tabulka 2: Dominik (říjen 2023 – ZŠ)

Hláška	Správně	Nesprávně	Změna
A	✓		=
O	✓		=
U	✓		=
E	✓		=
I	✓		=
BĚ	✓		=
PĚ	✓		=
VĚ	✓		=
OU	✓		=
P	✓		=
B	✓		=
M	✓		=
F	✓		=
V	✓		=
T	✓		=
D	✓		=
N	✓		=
L	✓		=
R	✓		=
Ř	✓		=
S	✓		=
Z	✓		=
C	✓		=
Š	✓		správná výslovnost
Ž	✓		správná výslovnost
Č	✓		=
Ť	✓		=
Ď	✓		=
Ň	✓		=
J	✓		=
K	✓		=
G	✓		=
CH	✓		=
H	✓		=

Dominikovi se po přestupu do elementární třídy ZŠ spravila výslovnost hlásek Š a Ž, postavení mluvidel má nyní správné. Hláška Š a Ž – „Hrot jazyka směřuje vzhůru, k dásni za horními řezáky, nikde se nedotýká. Dítě k sobě lehce přiblíží horní i dolní zoubky, netlačí je k sobě.“ (Vítková, 2021, s. 84, s. 86). Jeho výslovnost je po zaškolení do elementární třídy ZŠ správná.

5.1.2 Matěj

Tabulka 3: Matěj (duben 2023 - běžná MŠ)

Hláška	Správně	Nesprávně
A	✓	
O	✓	
U	✓	
E	✓	
I	✓	
BĚ	✓	
PĚ	✓	
VĚ	✓	
OU	✓	
P	✓	
B	✓	
M	✓	
F	✓	
V	✓	
T	✓	
D	✓	
N	✓	
L	✓	
R		✓
Ř		✓
S	✓	
Z	✓	
C	✓	
Š	✓	
Ž	✓	
Č	✓	
Ť	✓	
Ď	✓	
Ň	✓	
J	✓	
K	✓	
G	✓	
CH	✓	
H	✓	

Tabulka 4: Matěj (říjen 2023 – ZŠ)

Hláška	Správně	Nesprávně	Změna
A	✓		=
O	✓		=
U	✓		=
E	✓		=
I	✓		=
BĚ	✓		=
PĚ	✓		=
VĚ	✓		=
OU	✓		=
P	✓		=
B	✓		=
M	✓		=
F	✓		=
V	✓		=
T	✓		=
D	✓		=
N	✓		=
L	✓		=
R		✓	=
Ř		✓	=
S	✓		=
Z	✓		=
C	✓		=
Š	✓		=
Ž	✓		=
Č	✓		=
Ť	✓		=
Ď	✓		=
Ň	✓		=
J	✓		=
K	✓		=
G	✓		=
CH	✓		=
H	✓		=

Matěj měl již v MŠ artikulaci hlásek správnou, ani po zaškolení do elementární třídy ZŠ se žádná odchylka neobjevila.

5.1.3 Mia

Tabulka 5: Mia (duben 2023 - běžná MŠ)

Hláška	Správně	Nesprávně
A	✓	
O	✓	
U	✓	
E	✓	
I	✓	
BĚ	✓	
PĚ	✓	
VĚ	✓	
OU	✓	
P	✓	
B	✓	
M	✓	
F	✓	
V	✓	
T	✓	
D	✓	
N	✓	
L	✓	
R		✓
Ř		✓
S	✓	
Z	✓	
C	✓	
Š	✓	
Ž	✓	
Č	✓	
Ť	✓	
Ď	✓	
Ň	✓	
J	✓	
K	✓	
G	✓	
CH	✓	
H	✓	

Tabulka 6: Mia (říjen 2023 - ZŠ)

Hláška	Správně	Nesprávně	Změna
A	✓		=
O	✓		=
U	✓		=
E	✓		=
I	✓		=
BĚ	✓		=
PĚ	✓		=
VĚ	✓		=
OU	✓		=
P	✓		=
B	✓		=
M	✓		=
F	✓		=
V	✓		=
T	✓		=
D	✓		=
N	✓		=
L	✓		=
R		✓	=
Ř		✓	=
S	✓		=
Z	✓		=
C	✓		=
Š	✓		=
Ž	✓		=
Č	✓		=
Ť	✓		=
Ď	✓		=
Ň	✓		=
J	✓		=
K	✓		=
G	✓		=
CH	✓		=
H	✓		=

U výslovnosti Mii nedošlo k žádnému zlepšení, stále jí, i po zaškolení do elementární třídy ZŠ, přetrvává vadná artikulace hlásky **R** – hlásku R na začátku slova vyslovuje jako [W], uprostřed a na konci slova hlásku R vynechává (ruka - [wuka], rána - [wána], troubí - [t:oubí], metr - [met:], Petr - [Pet:], hadr - [had:], cukr - [cuk:], dobrý - [dob:ý]) a **Ř** – hlásku Ř nahrazuje hláskou Z, popřípadě hláskou Ž, Š (řeka - [zeka], říká - [zíká], řada - [zada], řeže - [žeže], hoří - [hozí], vaří - [vazí], šetří - [šetší]).

5.1.4 Elen

Tabulka 7: Elen (duben 2023 - běžná MŠ)

Hláška	Správně	Nesprávně
A	✓	
O	✓	
U	✓	
E	✓	
I	✓	
BĚ	✓	
PĚ	✓	
VĚ	✓	
OU	✓	
P	✓	
B	✓	
M	✓	
F	✓	
V	✓	
T	✓	
D	✓	
N	✓	
L	✓	
R		✓
Ř		✓
S	✓	
Z	✓	
C	✓	
Š	✓	
Ž	✓	
Č	✓	
Ď	✓	
Ň	✓	
J	✓	
K	✓	
G	✓	
CH	✓	
H	✓	

Tabulka 8: Elen (říjen 2023 - ZŠ)

Hláška	Správně	Nesprávně	Změna
A	✓		=
O	✓		=
U	✓		=
E	✓		=
I	✓		=
BĚ	✓		=
PĚ	✓		=
VĚ	✓		=
OU	✓		=
P	✓		=
B	✓		=
M	✓		=
F	✓		=
V	✓		=
T	✓		=
D	✓		=
N	✓		=
L	✓		=
R		✓	=
Ř		✓	=
S	✓		=
Z	✓		=
C	✓		=
Š	✓		=
Ž	✓		=
Č	✓		=
Ď	✓		=
Ň	✓		=
J	✓		=
K	✓		=
G	✓		=
CH	✓		=
H	✓		=

U Elen nedošlo k výrazným změnám, pouze u hlásky **R** se artikulace oproti dubnu 2023 změnila. Slova, která obsahují hlásku R na začátku, vyslovuje jako hlásku L (substituce), v případě, že je hlásku R na konci slova, hlásku R vynechává (eliminace) - Petr - [Pet:], cukr - [cuk:], dobrý - [dob:y]. U hlásky **C**, **S** a **Z** je stejná odchylka (substituce) – děvče nahrazuje ostré sykavky tupými (C, S, Z -> Č, Š, Ž). U ostatních hlásek je výslovnost správná.

5.1.5 Štěpán

Tabulka 9: Štěpán (duben 2023 - běžná MŠ)

Hláška	Správně	Nesprávně
A	✓	
O	✓	
U	✓	
E	✓	
I	✓	
BĚ	✓	
PĚ	✓	
VĚ	✓	
OU	✓	
P	✓	
B	✓	
M	✓	
F	✓	
V	✓	
T	✓	
D	✓	
N	✓	
L		✓
R		✓
Ř		✓
S	✓	
Z	✓	
C	✓	
Š	✓	
Ž	✓	
Č	✓	
Ď	✓	
Ň	✓	
J	✓	
K	✓	
G	✓	
CH	✓	
H	✓	

Tabulka 10: Štěpán (říjen 2023 – ZŠ)

Hláška	Správně	Nesprávně	Změna
A	✓		=
O	✓		=
U	✓		=
E	✓		=
I	✓		=
BĚ	✓		=
PĚ	✓		=
VĚ	✓		=
OU	✓		=
P	✓		=
B	✓		=
M	✓		=
F	✓		=
V	✓		=
T	✓		=
D	✓		=
N	✓		=
L		✓	=
R		✓	=
Ř		✓	=
S	✓		=
Z	✓		=
C	✓		=
Š	✓		=
Ž	✓		=
Č	✓		=
Ď	✓		=
Ň	✓		=
J	✓		=
K	✓		=
G	✓		=
CH	✓		=
H	✓		=

Ani Štěpánovi se nijak jeho artikulace hlásek nezlepšila. Stále mu dělá velké problémy artikulace u hlásky **L** (ve všech slovech vyslovuje hlásku L jako [W]), hlásky **R** (u slov, kde se nachází hlásky R na začátku artikuluje jako [W] (ruka - [wuka], rána - [wána]), uprostřed slova hlásku vynechává nebo artikuluje jako [W] – troubí - [t:oubí], dobrý - [dobwý], na konci slova hlásku vynechává – metr - [met:], Petr - [Pet:], hadr - [had:], cukr - [cuk:]) a hlásky **Ř** (nahrazuje hláskou Z – řeka - [zeka], říká - [zíká], řada - [zada], řeže - [zeže], hoří - [hozí], vaří - [vazí], šetří - [šetzí]).

5.1.6 Matěj

Tabulka 11: Matěj (duben 2023 - běžná MŠ)

Hláška	Správně	Nesprávně
A	✓	
O	✓	
U	✓	
E	✓	
I	✓	
BĚ	✓	
PĚ	✓	
VĚ	✓	
OU	✓	
P	✓	
B	✓	
M	✓	
F	✓	
V	✓	
T	✓	
D	✓	
N	✓	
L		✓
R		✓
Ř		✓
S	✓	
Z	✓	
C	✓	
Š	✓	
Ž	✓	
Č	✓	
Ť	✓	
Ď	✓	
Ň	✓	
J	✓	
K	✓	
G	✓	
CH	✓	
H	✓	

Tabulka 12: Matěj (říjen 2023 - ZŠ)

Hláška	Správně	Nesprávně	Změna
A	✓		=
O	✓		=
U	✓		=
E	✓		=
I	✓		=
BĚ	✓		=
PĚ	✓		=
VĚ	✓		=
OU	✓		=
P	✓		=
B	✓		=
M	✓		=
F	✓		=
V	✓		=
T	✓		=
D	✓		=
N	✓		=
L		✓	=
R		✓	=
Ř		✓	=
S	✓		=
Z	✓		=
C	✓		=
Š	✓		=
Ž	✓		=
Č	✓		=
Ť	✓		=
Ď	✓		=
Ň	✓		=
J	✓		=
K	✓		=
G	✓		=
CH	✓		=
H	✓		=

Odchytky v artikulaci u Matěje jsou totožné, nedošlo ke zhoršení ani zlepšení artikulace hlásek. Odchytky v artikulaci má u hlásek **L**, **R** a **Ř**. Narušení výslovnosti u hlásek L a R je nekonekventní (hláška je vyslovována pokaždé jiným způsobem), u hlásky R je konstantní (hláška je artikulována vadně, ale vždy stejným způsobem a na správném místě).

5.1.7 Libor

Tabulka 13: Libor (duben 2023 - logo¹¹MŠ)

Hláška	Správně	Nesprávně
A	✓	
O	✓	
U	✓	
E	✓	
I	✓	
BĚ	✓	
PĚ	✓	
VĚ	✓	
OU	✓	
P	✓	
B	✓	
M	✓	
F	✓	
V		✓
T	✓	
D	✓	
N	✓	
L		✓
R		✓
Ř		✓
S		✓
Z		✓
C		✓
Š		✓
Ž		✓
Č		✓
Ť		✓
Ď		✓
Ň		✓
J	✓	
K	✓	
G	✓	
CH	✓	
H	✓	

Tabulka 14: Libor (říjen 2023 - ZŠ)

Hláška	Správně	Nesprávně	Změna
A	✓		=
O	✓		=
U	✓		=
E	✓		=
I	✓		=
BĚ	✓		=
PĚ	✓		=
VĚ	✓		=
OU	✓		=
P	✓		=
B	✓		=
M	✓		=
F	✓		=
V		✓	=
T	✓		=
D	✓		=
N	✓		=
L	✓		správná výslovnost
R	✓		správná výslovnost
Ř		✓	=
S	✓		správná výslovnost
Z		✓	=
C	✓		správná výslovnost
Š	✓		správná výslovnost
Ž		✓	=
Č	✓		správná výslovnost
Ť		✓	=
Ď		✓	=
Ň		✓	=
J	✓		=
K	✓		=
G	✓		=
CH	✓		=
H	✓		=

Libor nahrazuje hlásku **V** hláskou **F** – Věna - [Féna], voda - [foda], víme - [fíme], Eva - [Efa], mává - [máfá], atd.), **Ř** (řeka - [seka], říká - [síká], řada - [zada], řeže - [zeze], atd.), **Z** (u hlásky **Z** dochází k substituci za hlásku **S** – zima - [sima], zebe - [sebe], zelí - [selí], zajíc - [sajíc], koza - [kosa], kazí - [kasí], váza - [vása], vozí - [vosí]), **Ž** (hlásku **Ž** nahrazuje ostrými i tupými sykavkami – žába - [šába], žije - [šije], žene - [šene], žito - [sito], běží - [běží], váže - [fáze], žízala - [šízala]), **Ť, Ď, Ň** (dochází k odchylkám ve výslovnosti palatál hlásek **Ť, Ď, Ň**, tyto jsou substituovány alveolárami **T, D, N**). Ostatní hlásky vyslovuje správně.

11 logopedická třída MŠ

5.1.8 Valentýna

Tabulka 15: Valentýna (duben 2023 - logo MŠ)

Hláška	Správně	Nesprávně
A	✓	
O	✓	
U	✓	
E	✓	
I	✓	
BĚ	✓	
PĚ	✓	
VĚ	✓	
OU	✓	
P	✓	
B	✓	
M	✓	
F	✓	
V	✓	
T	✓	
D	✓	
N	✓	
L		✓
R		✓
Ř		✓
S	✓	
Z	✓	
C	✓	
Š	✓	
Ž	✓	
Č	✓	
Ť	✓	
Ď	✓	
Ň	✓	
J	✓	
K	✓	
G	✓	
CH	✓	
H	✓	

Tabulka 16: Valentýna (říjen 2023 - ZŠ)

Hláška	Správně	Nesprávně	Změna
A	✓		=
O	✓		=
U	✓		=
E	✓		=
I	✓		=
BĚ	✓		=
PĚ	✓		=
VĚ	✓		=
OU	✓		=
P	✓		=
B	✓		=
M	✓		=
F	✓		=
V	✓		=
T	✓		=
D	✓		=
N	✓		=
L	✓		správná výslovnost
R	✓		správná výslovnost
Ř	✓		správná výslovnost
S	✓		=
Z	✓		=
C	✓		=
Š	✓		=
Ž	✓		=
Č	✓		=
Ť	✓		=
Ď	✓		=
Ň	✓		=
J	✓		=
K	✓		=
G	✓		=
CH	✓		=
H	✓		=

U Valentýny došlo ke zlepšení artikulace hlásek **L**, **R** a **Ř**. Artikulace je správná, bez odchylek.

5.1.9 Stella

Tabulka 17: Stella (duben 2023 – logo MŠ)

Hláška	Správně	Nesprávně
A	✓	
O	✓	
U	✓	
E	✓	
I	✓	
BĚ	✓	
PĚ	✓	
VĚ	✓	
OU	✓	
P	✓	
B	✓	
M	✓	
F	✓	
V	✓	
T	✓	
D	✓	
N	✓	
L	✓	
R	✓	
Ř	✓	
S	✓	
Z		✓
C	✓	
Š	✓	
Ž		✓
Č	✓	
Ť	✓	
Ď	✓	
Ň	✓	
J	✓	
K	✓	
G	✓	
CH	✓	
H	✓	

Tabulka 18: Stella (říjen 2023 - ZŠ)

Hláška	Správně	Nesprávně	Změna
A	✓		=
O	✓		=
U	✓		=
E	✓		=
I	✓		=
BĚ	✓		=
PĚ	✓		=
VĚ	✓		=
OU	✓		=
P	✓		=
B	✓		=
M	✓		=
F	✓		=
V	✓		=
T	✓		=
D	✓		=
N	✓		=
L	✓		=
R	✓		=
Ř	✓		=
S	✓		=
Z	✓		správná výslovnost
C	✓		=
Š	✓		=
Ž	✓		správná výslovnost
Č	✓		=
Ť	✓		=
Ď	✓		=
Ň	✓		=
J	✓		=
K	✓		=
G	✓		=
CH	✓		=
H	✓		=

Stella měla v MŠ potíže s artikulací hlásek **Z** a **Ž**, po přestupu do elementární třídy ZŠ již nemá žádné odchylky v artikulaci, vyslovuje hlásky správně.

5.1.10 Matyas

Tabulka 19: Matyas (duben 2023 – logo MŠ)

Hláška	Správně	Nesprávně
A	✓	
O	✓	
U	✓	
E	✓	
I	✓	
BĚ	✓	
PĚ	✓	
VĚ	✓	
OU	✓	
P	✓	
B	✓	
M	✓	
F	✓	
V	✓	
T	✓	
D	✓	
N	✓	
L		✓
R		✓
Ř		✓
S	✓	
Z	✓	
C	✓	
Š	✓	
Ž	✓	
Č	✓	
Ť	✓	
Ď	✓	
Ň	✓	
J	✓	
K	✓	
G	✓	
CH	✓	
H	✓	

Tabulka 20: Matyas (říjen 2023 - ZŠ)

Hláška	Správně	Nesprávně	Změna
A	✓		=
O	✓		=
U	✓		=
E	✓		=
I	✓		=
BĚ	✓		=
PĚ	✓		=
VĚ	✓		=
OU	✓		=
P	✓		=
B	✓		=
M	✓		=
F	✓		=
V	✓		=
T	✓		=
D	✓		=
N	✓		=
L	✓		správná výslovnost
R	✓		správná výslovnost
Ř		✓	=
S	✓		=
Z	✓		=
C	✓		=
Š	✓		=
Ž	✓		=
Č	✓		=
Ť	✓		=
Ď	✓		=
Ň	✓		=
J	✓		=
K	✓		=
G	✓		=
CH	✓		=
H	✓		=

Matyasovi se spravila artikulace hlásky **L** a **R**. Odchylna ve výslovnosti zůstává u hlásky **Ř**, tuto hlásku nahrazuje hláskou R (řeka - [reka], říká - [říká], řada - [rada], řeže - [reže], vaří - [varí], šetří - [šetří], výjimečně hláskou **Z** (hoří - [vazí]).

5.1.11 Ellen

Tabulka 21: Ellen (duben 2023 – logo MŠ)

Hláška	Správně	Nesprávně
A	✓	
O	✓	
U	✓	
E	✓	
I	✓	
BĚ	✓	
PĚ	✓	
VĚ	✓	
OU	✓	
P	✓	
B	✓	
M	✓	
F	✓	
V	✓	
T	✓	
D	✓	
N	✓	
L		✓
R		✓
Ř		✓
S		✓
Z		✓
C		✓
Š		✓
Ž		✓
Č	✓	
Ě	✓	
Ď	✓	
Ň	✓	
J	✓	
K	✓	
G	✓	
CH	✓	
H	✓	

Tabulka 22: Ellen (říjen 2023 - ZŠ)

Hláška	Správně	Nesprávně	Změna
A	✓		=
O	✓		=
U	✓		=
E	✓		=
I	✓		=
BĚ	✓		=
PĚ	✓		=
VĚ	✓		=
OU	✓		=
P	✓		=
B	✓		=
M	✓		=
F	✓		=
V	✓		=
T	✓		=
D	✓		=
N	✓		=
L	✓		správná výslovnost
R		✓	=
Ř		✓	=
S		✓	=
Z		✓	=
C		✓	=
Š	✓		správná výslovnost
Ž	✓		správná výslovnost
Č	✓		=
Ě	✓		=
Ď	✓		=
Ň	✓		=
J	✓		=
K	✓		=
G	✓		=
CH	✓		=
H	✓		=

U Ellen byly odstraněny odchylky v artikulaci u hlásek **L**, **Š** a **Ž**. Zde je již výslovnost správná. Vadná artikulace zůstala u hlásek **R** (tam, kde se nachází hláška R na konci slova, nastala změna – ze substituce na eliminaci. Změna se týká těchto slov: metr - [met:], Petr - [Pet:], hadr - [had:], cukr - [cuk:]. V ostatních slovech zůstala odchylka stejná – hláška R byla nahrazena hláskou L – substituce)

5.1.12 Maxim

Tabulka 23: Maxim (duben 2023 – logo MŠ)

Hláška	Správně	Nesprávně
A	✓	
O	✓	
U	✓	
E	✓	
I	✓	
BĚ	✓	
PĚ	✓	
VĚ	✓	
OU	✓	
P	✓	
B	✓	
M	✓	
F	✓	
V		✓
T	✓	
D	✓	
N	✓	
L	✓	
R		✓
Ř		✓
S		✓
Z		✓
C		✓
Š		✓
Ž		✓
Č		✓
Ě	✓	
Ď	✓	
Ň	✓	
J	✓	
K		✓
G		✓
CH	✓	
H		✓

Tabulka 24: Maxim (říjen 2023 - ZŠ)

Hláška	Správně	Nesprávně	Změna
A	✓		=
O	✓		=
U	✓		=
E	✓		=
I	✓		=
BĚ	✓		=
PĚ	✓		=
VĚ	✓		=
OU	✓		=
P	✓		=
B	✓		=
M	✓		=
F	✓		=
V	✓		správná výslovnost
T	✓		=
D	✓		=
N	✓		=
L	✓		=
R		✓	=
Ř		✓	=
S	✓		správná výslovnost
Z		✓	=
C	✓		správná výslovnost
Š	✓		správná výslovnost
Ž		✓	=
Č	✓		správná výslovnost
Ě	✓		=
Ď	✓		=
Ň	✓		=
J	✓		=
K	✓		správná výslovnost
G		✓	=
CH	✓		=
H	✓		=

Maximovy odchylky v artikulaci se zredukovaly. Stále mu ovšem výslovnost u některých hlásek dělá potíže – hláska **R** (hlásku R, jež se nachází na začátku či uprostřed slova, vyslovuje jako [L] – např. ruka - [luka], rána - [lána], troubí - [tloubí]; pokud hláska R leží na konci slova, vynechává ji – např. metr - [met:], Petr - [Pet:], hadr - [had:]), **Ř** (tuto hlásku nahrazuje jinými hláskami – např. řeka - [šeka], říká - [šíká], řada - [sada], hoří - [hosí], vaří - [vasí]), **Z** (hlásku Z nahrazuje hláskou S – např. zima - [sima], zebe - [sebe], zelí - [selí], zajíc - [sajíc], koza - [kosa], kazí - [kasí], váza - [vása], vozí - [vosí]), **Ž** (hlásku Ž nahrazuje hláskou Š – žába - [šába], žije - [šije], žene - [šene], žito - [šito], běží - [běší]) a **G** (distorze).

5.1.13 Kristián

Tabulka 25: Kristián (duben 2023 – logo MŠ)

Hláška	Správně	Nesprávně
A	✓	
O	✓	
U	✓	
E	✓	
I	✓	
BĚ	✓	
PĚ	✓	
VĚ	✓	
OU	✓	
P	✓	
B	✓	
M	✓	
F	✓	
V	✓	
T	✓	
D	✓	
N	✓	
L	✓	
R		✓
Ř		✓
S		✓
Z	✓	
C	✓	
Š		✓
Ž	✓	
Č	✓	
Ť	✓	
Ď	✓	
Ň	✓	
J	✓	
K	✓	
G	✓	
CH	✓	
H	✓	

Tabulka 26: Kristián (říjen 2023 - ZŠ)

Hláška	Správně	Nesprávně	Změna
A	✓		=
O	✓		=
U	✓		=
E	✓		=
I	✓		=
BĚ	✓		=
PĚ	✓		=
VĚ	✓		=
OU	✓		=
P	✓		=
B	✓		=
M	✓		=
F	✓		=
V	✓		=
T	✓		=
D	✓		=
N	✓		=
L	✓		=
R	✓		správná výslovnost
Ř	✓		správná výslovnost
S		✓	=
Z	✓		=
C		✓	zhoršení
Š		✓	=
Ž		✓	zhoršení
Č		✓	zhoršení
Ť		✓	zhoršení
Ď	✓		=
Ň	✓		=
J	✓		=
K	✓		=
G	✓		=
CH	✓		=
H	✓		=

Kristiánova výslovnost se u některých hlásek zlepšila („jdou“, „ty“), bohužel u jiných zhoršila (distorze u hlásky **Č**, **Ž** a substitute u hlásky **C** ve slovech celý - [čelý], více - [vise] a ulice - [ulise]), substitute u hlásky **Ť** (tělo - [tčelo], chytí - [chycí] a kotě - [koče]), změnila (hláška **S** a **Š**: ze substitute na distorzi), jiné zůstaly neměnné. Velkých pokroků dosáhl u hlásky **R** a **Ř** (zde je již výslovnost správná). Ostatní hlásky jsou bez odchylek v artikulaci.

5.1.14 Nela

Tabulka 27: Nela (duben 2023 – logo MŠ)

Hláška	Správně	Nesprávně
A	✓	
O	✓	
U	✓	
E	✓	
I	✓	
BĚ	✓	
PĚ	✓	
VĚ	✓	
OU	✓	
P	✓	
B	✓	
M	✓	
F	✓	
V	✓	
T	✓	
D	✓	
N	✓	
L	✓	
R		✓
Ř		✓
S	✓	
Z	✓	
C	✓	
Š	✓	
Ž	✓	
Č	✓	
Ť	✓	
Ď	✓	
Ň	✓	
J	✓	
K	✓	
G	✓	
CH	✓	
H	✓	

Tabulka 28: Nela (říjen 2023 - ZŠ)

Hláška	Správně	Nesprávně	Změna
A	✓		=
O	✓		=
U	✓		=
E	✓		=
I	✓		=
BĚ	✓		=
PĚ	✓		=
VĚ	✓		=
OU	✓		=
P	✓		=
B	✓		=
M	✓		=
F	✓		=
V	✓		=
T	✓		=
D	✓		=
N	✓		=
L	✓		=
R		✓	=
Ř		✓	=
S	✓		=
Z	✓		=
C	✓		=
Š	✓		=
Ž	✓		=
Č	✓		=
Ť	✓		=
Ď	✓		=
Ň	✓		=
J	✓		=
K	✓		=
G	✓		=
CH	✓		=
H	✓		=

Artikulace hlásek **R** a **Ř** stále není správná, ale došlo ke zlepšení. U hlásky **R** dochází k odchylce v artikulaci pouze u slov, která mají hlásku R na začátku (ruka - [luka] a rána - [lána]). Výslovnost u hlásky **Ř** stále není správná (řeka - [zeka], říká - [zíká], řada - [zada], řeže - [zeže], hoří - [hozí], vaří - [vazí], šetří - [šetzí]).

5.1.15 Matyáš

Tabulka 29: Matyáš (duben 2023 – logo MŠ)

Hláška	Správně	Nesprávně
A	✓	
O	✓	
U	✓	
E	✓	
I	✓	
BĚ	✓	
PĚ	✓	
VĚ	✓	
OU	✓	
P	✓	
B	✓	
M	✓	
F	✓	
V	✓	
T	✓	
D	✓	
N	✓	
L	✓	
R		✓
Ř		✓
S	✓	
Z	✓	
C	✓	
Š	✓	
Ž	✓	
Č	✓	
Ě	✓	
Ď	✓	
Ň	✓	
J	✓	
K	✓	
G	✓	
CH	✓	
H	✓	

Tabulka 30: Matyáš (říjen 2023 - ZŠ)

Hláška	Správně	Nesprávně	Změna
A	✓		=
O	✓		=
U	✓		=
E	✓		=
I	✓		=
BĚ	✓		=
PĚ	✓		=
VĚ	✓		=
OU	✓		=
P	✓		=
B	✓		=
M	✓		=
F	✓		=
V	✓		=
T	✓		=
D	✓		=
N	✓		=
L	✓		=
R	✓		správná výslovnost
Ř		✓	=
S	✓		=
Z	✓		=
C	✓		=
Š	✓		=
Ž	✓		=
Č	✓		=
Ě	✓		=
Ď	✓		=
Ň	✓		=
J	✓		=
K	✓		=
G	✓		=
CH	✓		=
H	✓		=

U Matyáše se objevují odchylky v artikulaci pouze u hlásky **Ř**. Uprostřed slov se hláška Ř mění na hlásku Z, popřípadě hlásku S (hoří - [hozí], vaří - [vazí], šetří - [setsí]). Na začátku slov je výslovnost hlásky Ř správná. Artikulace hlásky R je po zaškolení do elementární třídy ZŠ správná.

6 ANALÝZA VÝSLEDKŮ

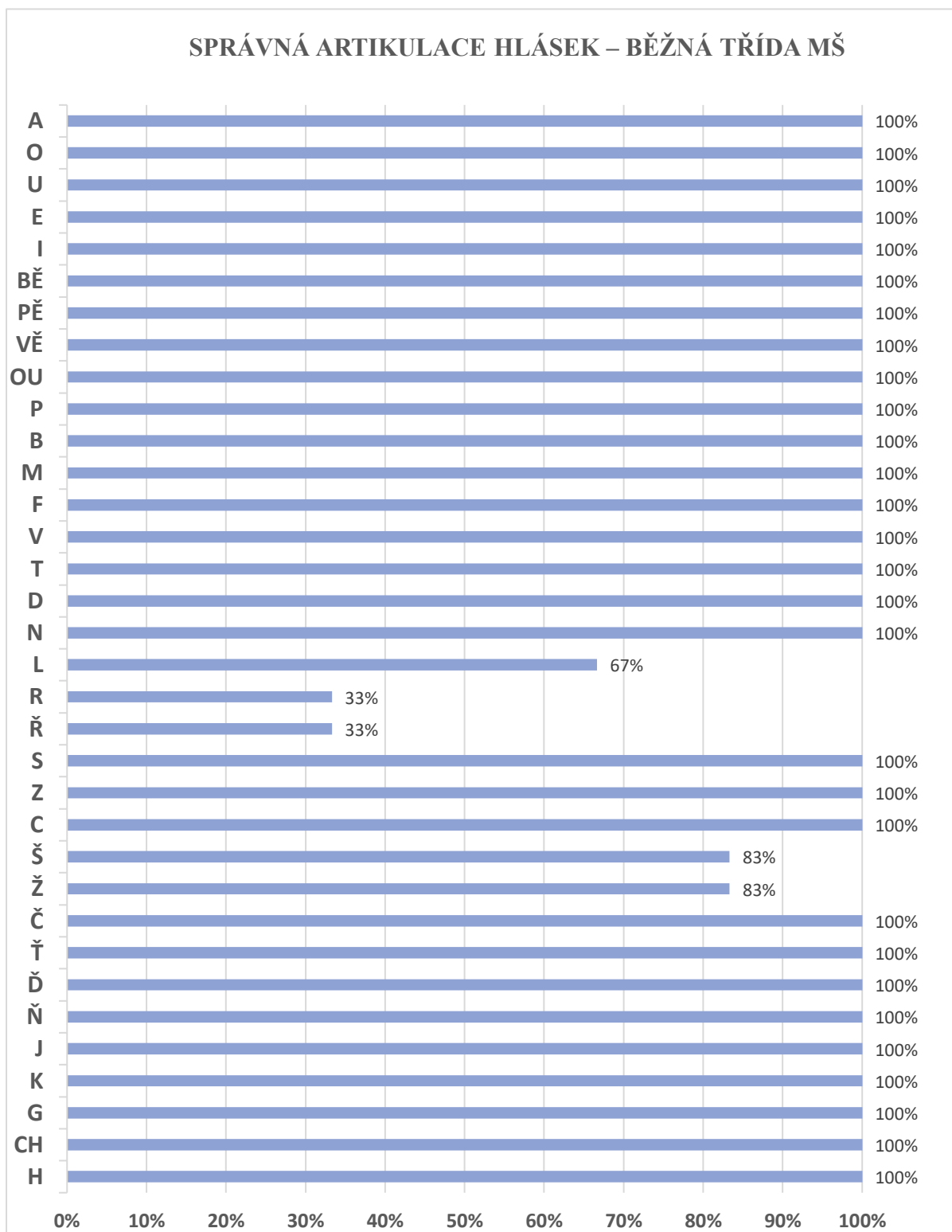
Tato kapitola pojednává o výsledcích výzkumného šetření, které proběhlo v MŠ 1 ve Šternberku a ZŠ 1, ZŠ 2 a ZŠ 3 také ve Šternberku.

Výzkumného šetření se účastnilo dohromady 15 dětí z mateřské školy (6 dětí navštěvovalo běžnou třídu MŠ a 9 dětí chodilo do logopedické třídy MŠ), žádné dítě nemělo odklad, tudíž se i nadále výzkumného šetření účastnilo 15 dětí, které byly zaškoleny elementární třídy ZŠ.

Tabulka 31: Správná artikulace hlásek u dětí

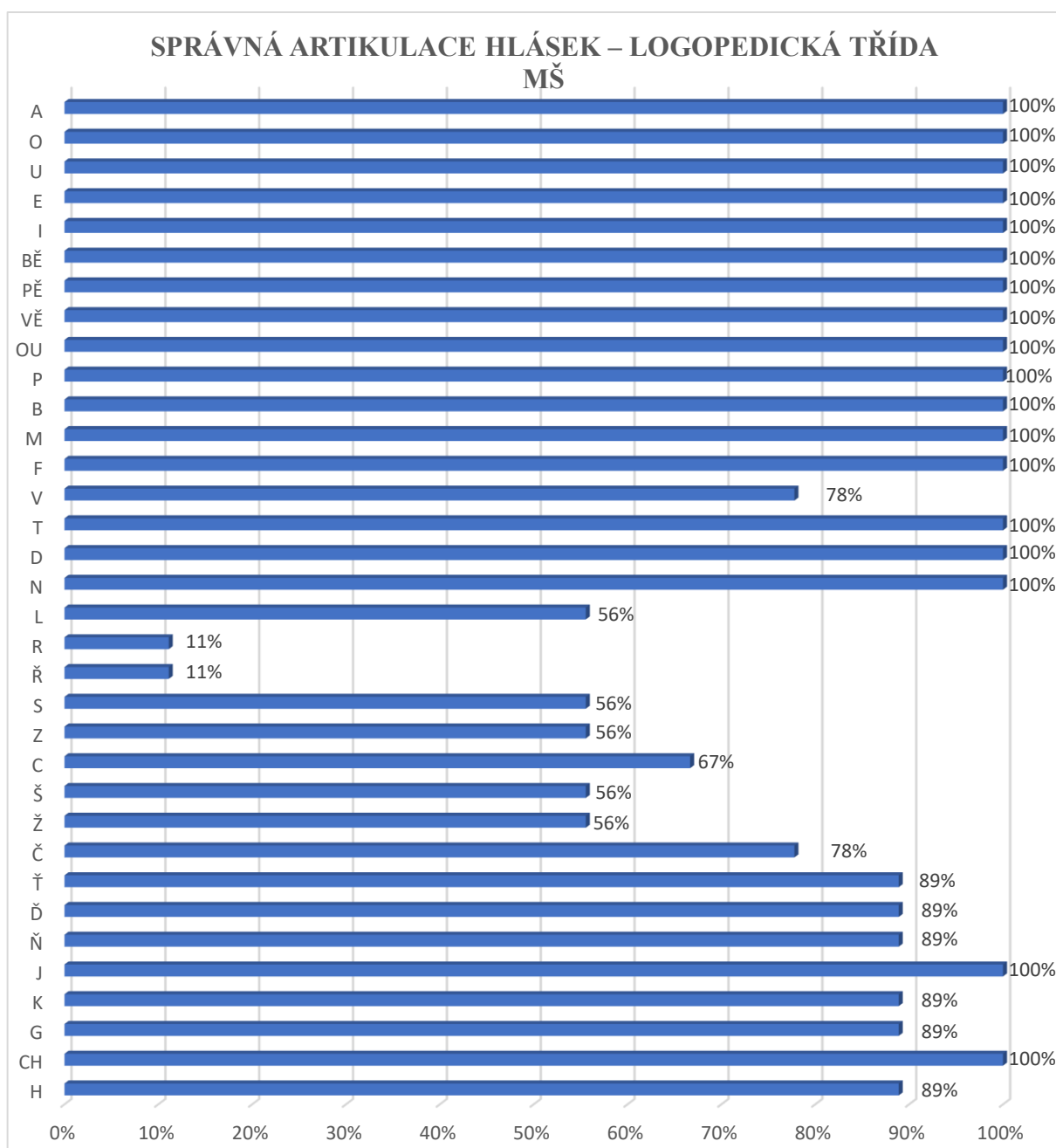
Hlávka	Běžná třída (počet dětí / z celkového počtu 6 dětí)	Logopedická třída (počet dětí / z celkového počtu 9 dětí)	Základní škola (počet dětí / z celkového počtu 15 dětí)
A	6	9	15
O	6	9	15
U	6	9	15
E	6	9	15
I	6	9	15
BĚ	6	9	15
PĚ	6	9	15
VĚ	6	9	15
OU	6	9	15
P	6	9	15
B	6	9	15
M	6	9	15
F	6	9	15
V	6	7	14
T	6	9	15
D	6	9	15
N	6	9	15
L	4	5	13
R	2	1	8
Ř	2	1	5
S	6	5	13
Z	6	5	12
C	6	6	13
Š	5	5	14
Ž	5	5	12
Č	6	7	14
Ť	6	8	13
Ď	6	8	14
Ň	6	8	14
J	6	9	15
K	6	8	15
G	6	8	14
CH	6	9	15
H	6	8	15

Tabulka 31 znázorňuje, kolik dětí v běžné a logopedické třídě MŠ ve Šternberku má správnou artikulaci u konkrétních hlásek a u kolika dětí se následně objevuje správná výslovnost těchto hlásek po zaškolení do elementární třídy ZŠ ve Šternberku.

Graf 5: Správná artikulace hlásek – běžná třída MŠ

Graf 5 vychází z tabulky 31 a ukazuje, že správnou artikulaci mají děti z běžné třídy mateřské školy u většiny hlásek, méně úspěšné byly děti v případě hlásek **L** (67%), **R** (33%), **Ř** (33%), **Š** (83%) a **Ž** (83%), artikulace těchto hlásek jim činila větší potíže.

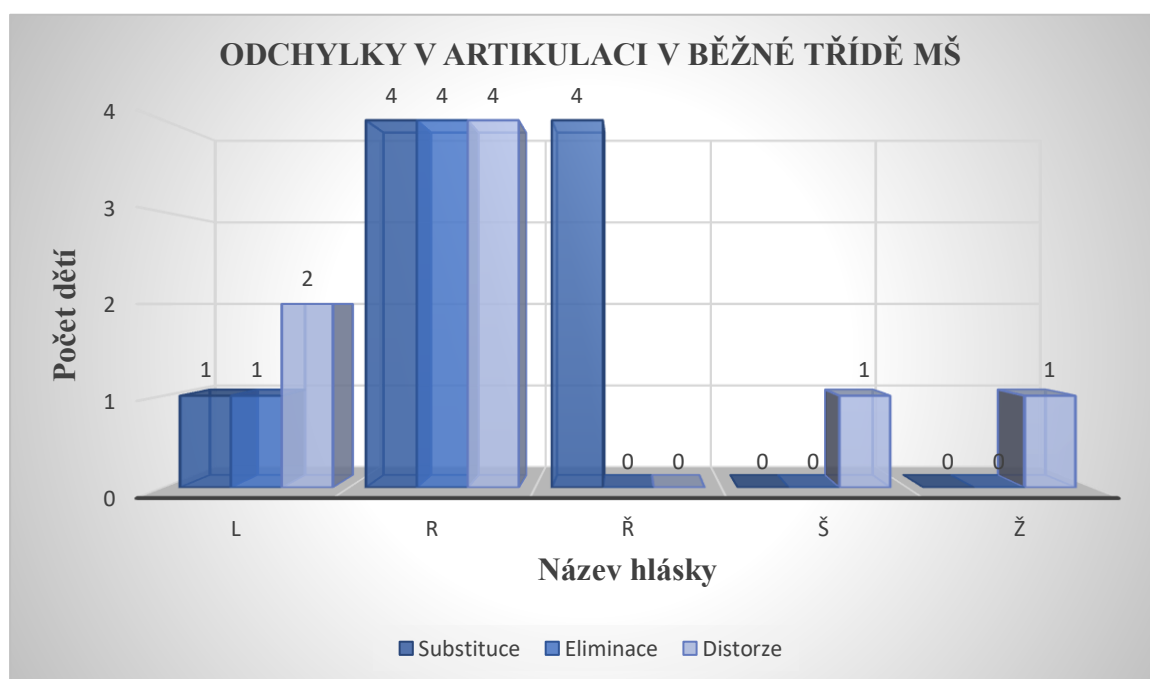
Graf 6: Správná artikulace hlásek – logopedická třída MŠ

Graf 6 byl vytvořen také na základě údajů v tabulce 31 a poukazuje na to, že děti v logopedické třídě mateřské školy mají větší potíže v artikulaci některých hlásek. Nejčastěji dochází k odchylkám v artikulaci u hlásek **R** a **Ř**, u kterých byla úspěšnost pouze 11 %. Odchylnými byly i hlásky **L**, **S**, **Z**, **Š** a **Ž**, u nichž děti dosáhly 56 % úspěšnosti. Méně dětem činila potíže ve výslovnosti hlásek **V** (78 %), **C** (67 %), **Č** (67 %), výjimečně se dětem nedařilo správně artikulovat hlásky **Ť**, **Ď**, **Ň**, **K**, **G**, **H**, zde 89 % dětí artikulovalo hlásky správně. S ostatními hláskami neměly děti žádné potíže, více jak polovina hlásek byla artikulována správně (100 %).

Tabulka 32: Odchylky v artikulaci hlásek (běžná MŠ - duben 2023)

Hláška	Substituce (počet dětí)	Eliminace (počet dětí)	Distorze (počet dětí)
L	1	1	2
R	4	4	4
Ř	4	0	0
Š	0	0	1
Ž	0	0	1

Tabulka 32 ukazuje počty dětí z běžné třídy MŠ s konkrétními typy artikulacních poruch (substituce, eliminace a distorze) u konkrétních hlásek, u kterých k artikulacním poruchám došlo (jedná se o hlásku **L**, **R**, **Ř**, **Š** a **Ž**). Nejvíce činily potíže dětem při vyslovování hlásky **R** a **Ř**, méně obtížná byla artikulace hlásky **L**. Tabulka 32 je podklad pro graf 7.

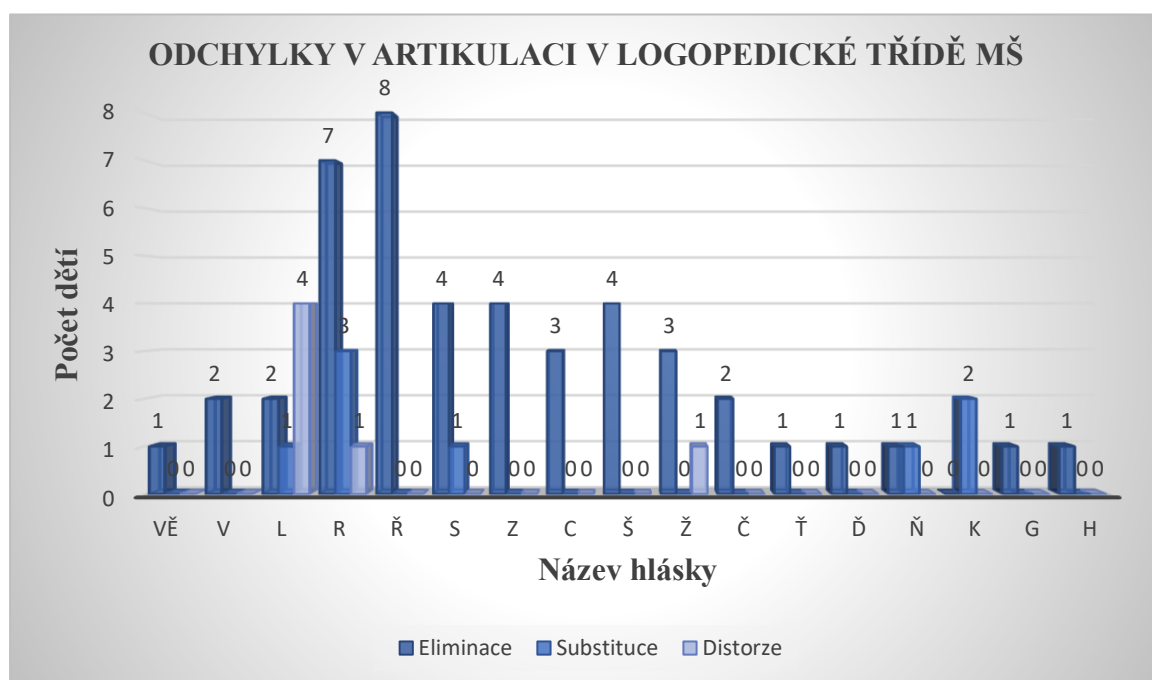
Graf 7: Počet dětí s konkrétními odchylkami v artikulaci v běžné třídě MŠ

Z grafu 7 je patrné, že jedno dítě z běžné třídy MŠ zaměňuje při artikulaci hlásku **L** za jinou (př. celý - [cejý]), jedno dítě vynechává při výslovnosti hlásku **L** (př. meleme - [me:eme], mýdlo - [mýd:o], jablko - [jab:ko] apod.), dvě děti mají vadnou výslovnost hlásky **L** (př. čelo - [čewo], ulice - [uwice] a další). V rámci hlásky **R** můžeme z tabulky zaznamenat nárůst počtu dětí, které v artikulaci chybují. Eliminace, substituce i distorze hlásek se nachází u čtyř dětí. Hláška **Ř** dělá potíže čtyřem dětem, ti ji zaměňují za jinou (př. řeka - [žeka], šetří - [setší], říká - [zíká], řeže - [zeže] aj.). U hlásky **Š** se u jednoho dítěte objevuje distorze (př. šedý, šátek,..), stejně tak u hlásky **Ž** (př. žába, žije, žene,...).

Tabulka 33: Odchylky v artikulaci hlásek (logo MŠ – duben 2023)

Hláška	Substituce (počet dětí)	Eliminace (počet dětí)	Distorze (počet dětí)
V	2	0	0
L	2	1	4
R	7	3	1
Ř	8	0	0
S	4	1	0
Z	4	0	0
C	3	0	0
Š	4	0	0
Ž	3	0	1
Č	2	0	0
Ť	1	0	0
Ď	1	0	0
Ň	1	1	0
K	0	2	0
G	1	0	0
H	1	0	0

Podobně předkládá tabulka 33 informace o počtu dětí z logopedické třídy MŠ, u kterých se objevují odchylky v artikulaci některých hlásek. Četnost těchto odchylek (artikulačních poruch) je vyšší než u dětí z běžné třídy MŠ. Tabulka 33 nás odkazuje na graf 8.

Graf 8: Počet dětí s konkrétními odchylkami v artikulaci v logopedické třídě MŠ

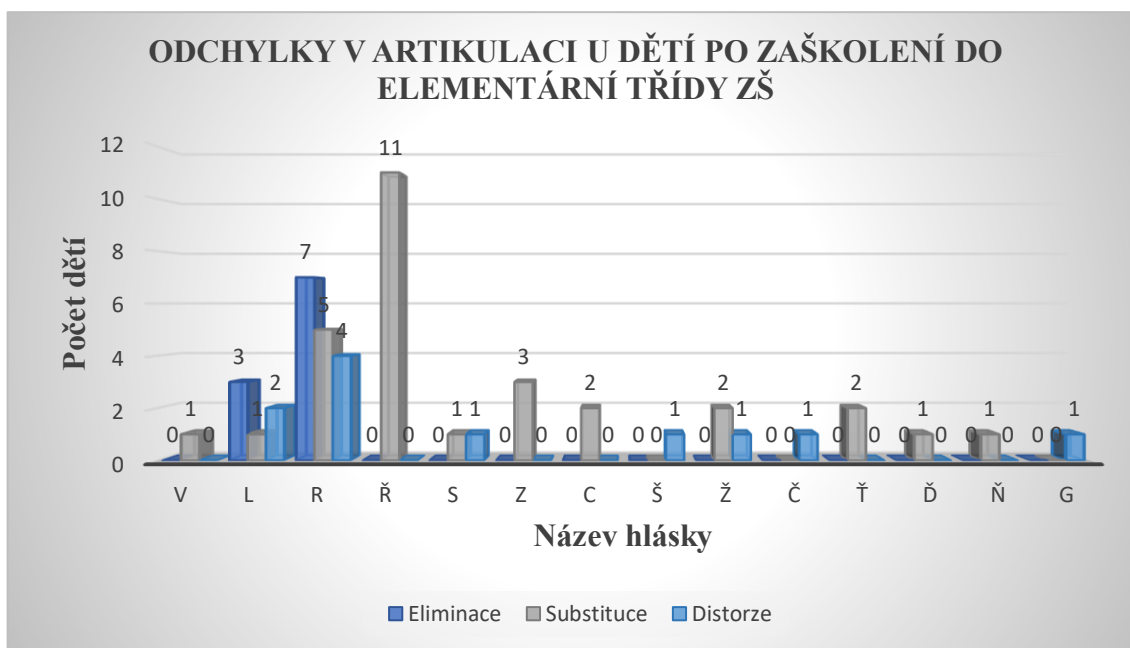
Graf 8 poukazuje na skutečnost, že děti v logopedické třídě MŠ mají mnohem větší potíže se správnou artikulací hlásek, nejvíce dětí se potýká se substitucí, kdy dochází k záměně hlásek ve slově. Jedno dítě používá namísto slabiky VĚ slabiku FE / FJE (př. věnec - [fjenec], Květa - [Kfeta] apod.). U hlásky V dochází k substituci u dvou dětí (př. vana - [fana], Eva -

[Efa], vagón - [fagón]. Obě děti nahrazují hlásku V hláskou F. U hlásky **L** převládá distorze, kdy čtyři děti hlásku vyslovují nepřesně (př. meleme - [meweme], ulice - [uwice], Michal - [Michaw], ...). Dvě děti hlásku L nahrazují, jedno ji vynechává. U hlásky **R** má velké zastoupení substitute, poté u počtu čtyř dětí dochází k distorzi a nakonec eliminaci této hlásky. Největší potíže se ukázaly u hlásky **Ř**, kdy osm dětí hlásku nahrazuje jinou (př. řeka - [zeka], řeže - [řežže], řada - [zada], řeže - [žeže], vaří - [važí], říká - [zíká], šetří - [setší] atd.). Hlásku **S** čtyři děti nahrazují, jedno dítě ji vynechává. Podobně je na tom hlásky **Š**, zde je zastoupena pouze substitute, taktéž u čtyř dětí. Hlásky **C** dělá problémy třem dětem (substitute), hlásky **Š** čtyřem dětem – taktéž ji nahrazují, ve velké většině hláskou S (př. kaše - [kase], piš - [pis], šedý - [sedý], Dáša - [Dása] aj.). Hlásky **Ž** je zastoupena substitucí i distorzi v počtech dětí 2 – 1. U hlásek **Č**, **Ť** a **Ď** se objevuje pouze nahrazování hlásek, každá jedním dítětem. S hláskou **Ň** a **K** má potíže také jedno dítě, hlásku **L** také jedno dítě vynechává (př. jablko - [jab:ko]). A nakonec pro hlásky **G** a **H** je v logopedické třídě MŠ častá substitute - každá hlásky u jednoho dítěte (př. Gusta - [Kusta], galoše - [kaloše], houpá - [choupá], houby - [chouby]. Hlásky G nahrazuje hlásky K a hlásky H je zaměněna za CH.

Tabulka 34: Odchylky v artikulaci hlásek po zaškolení do elementární třídy ZŠ (říjen 2023)

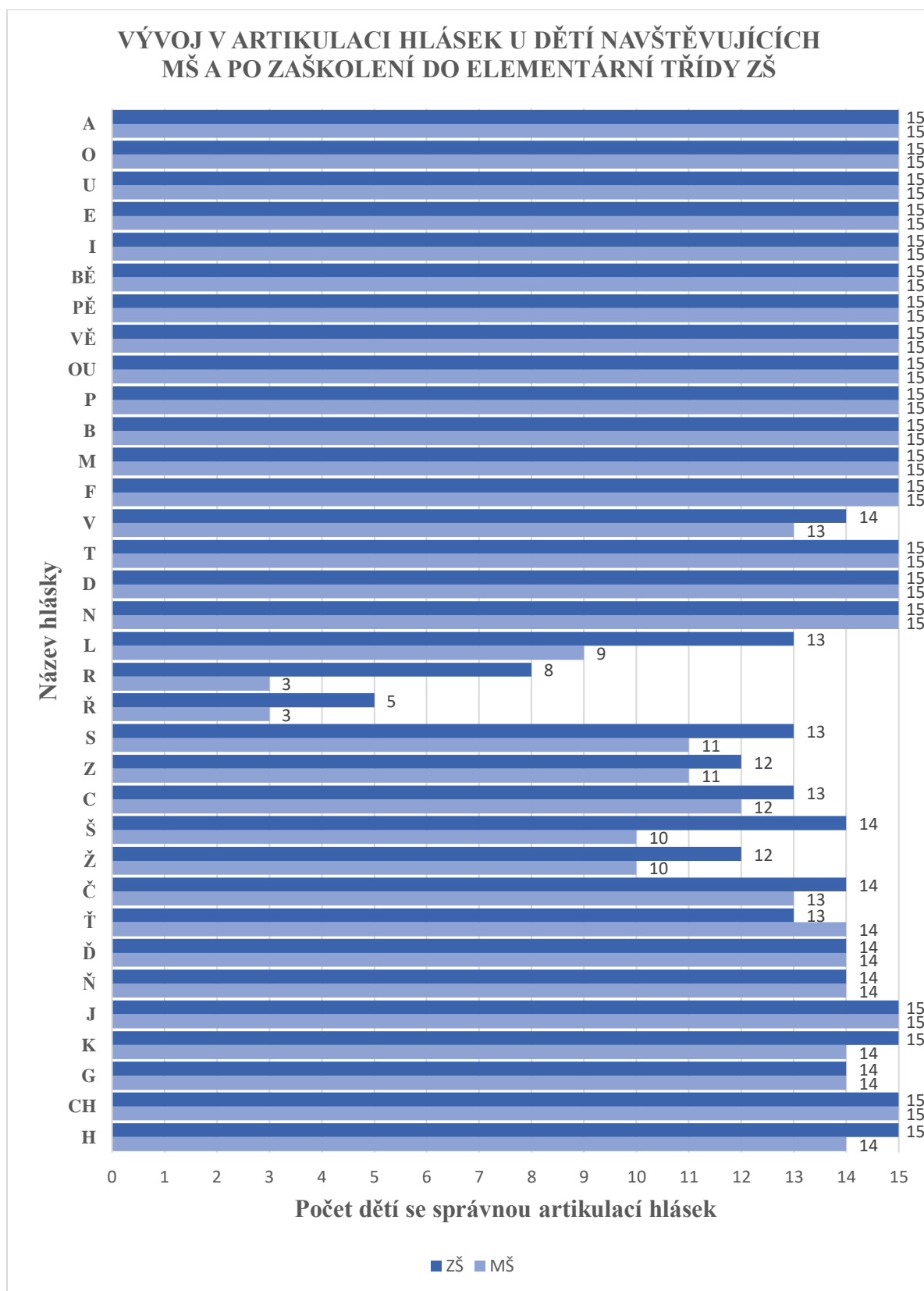
Hlásky	Substitute (počet dětí)	Eliminace (počet dětí)	Distorze (počet dětí)
V	1	0	0
L	1	3	2
R	5	7	4
Ř	11	0	0
S	1	0	1
Z	3	0	0
C	2	0	0
Š	0	0	1
Ž	2	0	1
Č	0	0	1
Ť	2	0	0
Ď	1	0	0
Ň	1	0	0
G	0	0	1

V tabulce 34 je přehled artikulačních poruch u dětí po zaškolení do elementární třídy ZŠ. Lze vidět, že i po zaškolení do ZŠ dělá dětem potíže výslovnost mnoha hlásek. Nejčastěji se objevuje substitute, poté eliminace a nakonec distorze. Bližší informace nám podá graf 9.

Graf 9: Počet dětí s konkrétními odchylkami v artikulaci po zaškolení v element. třídě ZŠ

Při shlédnutí grafu 9 můžeme zjistit, že s největším zastoupením měli žáci potíže s artikulací hlásky **Ř** a její substitucí za jinou hlásku. Nejčastěji jí byla hláška **Z** (např. řeka - [zeka], říká - [zíká], řada - [zada], řeže - [zeže], šetří - [šetzí]), **Ž** (např. řeže - [žeže], vaří - [važí], hoří - [hoží], **S** (např. řeka - [seka], říká - [síká]) a **R** (např. řeka - [reka], říká - [říká], řeže - [reže], vaří - [varí]). Druhou nejčastěji vadně artikulovanou hláskou byla hláška **R**. U ní při artikulaci nejčastěji docházelo k eliminaci (u sedmi dětí – např. troubí – [t:oubí], Petr – [Pet:], hadr – [had:], cukr – [cuk:] apod.), následně k substituci (u pěti dětí – např. troubí – [tloubí], dobrý – [doblý], ruka – [luka], rána – [lána] apod.) a nakonec k distorzi (u čtyř dětí – např. ruka – [wuka], rána – [wána]). Na třetím místě se umístila vadná artikulace hlásky **L** následnou eliminací (u tří dětí – např. jablko – [jab:ko], mýdlo – [mýd:o], koláče – [ko:áče], čokoláda – [čoko:áda], žízala – [žíža:a] apod.), distorzí (u dvou dětí – např. Ála – [Áwa], tělo – [těwo], mele – [mewe], kluci – [kwuci], Olga – [Owga], zelí – [zewí] apod.) a nakonec substitucí (u jednoho dítěte – např. zelí – [zejí]). U ostatních hlásek buď k odchylkám v artikulaci nedocházelo vůbec, nebo pouze v minimálním množství.

Graf 10: Vývoj v artikulaci hlásek u dětí navštěvujících MŠ a po zaškolení do elementární třídy ZŠ

Graf 10 znázorňuje srovnání počtu dětí se správnou artikulací hlásek v mateřské škole a základních školách ve Šternberku. Z tohoto grafu lze tedy vyčíst, zdali došlo u dětí po zaškolení do elementární třídy ZŠ ke zhoršení, zlepšení nebo fixaci artikulace jednotlivých hlásek. U hlásek **A, O, U, E, I, P, B, M, F** a dvojhlásek **BĚ, PĚ, VĚ, OU** nedošlo ke změně ve výslovnosti hlásek u dětí, které navštěvovaly MŠ a poté byly zaškoleny do elementární třídy ZŠ. Změna nastala u ostatních hlásek. U některých dětí nastalo zhoršení výslovnosti hlásek, u některých zlepšení artikulace hlásek.

Na základě výsledků výzkumného šetření lze konstatovat a zároveň tím souhlasím s autorem (Neubauer, 2011), že nejčastějšími odchýlnými hláskami jsou sykavky C, S, Z, ale především hlásky R a Ř, u kterých se odchylky v artikulaci dětí v MŠ (běžného i logopedického oddělení) a po zaškolení do elementární třídy ZŠ objevovaly nejčastěji.

7 LIMITY VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

Za limity ve výzkumném šetření můžeme považovat počet žáků, kteří se tohoto šetření účastnili.

Důvodem nízkého počtu žáků je daný počet dětí předškolního věku, kteří navštěvovali běžnou třídu MŠ a logopedickou třídu MŠ a omezený počet mateřských škol, které byly do výzkumného šetření zapojeny.

Do budoucna by bylo vhodnější zvolit více MŠ, tím by se navýšil počet dětí, u kterých by bylo možné výzkumné šetření provést a výsledky by byly přesnější a rozdíly v odchylkách artikulace u dětí po zaškolení do elementární třídy ZŠ i zajímavější.

Velmi zajímavé by mohlo být výzkumný vzorek rozšířit o mateřskou školu logopedickou a poté udělat komparaci odchylek v artikulaci nejen u dětí z oddělení běžné třídy MŠ a logopedické třídy MŠ, ale i u dětí z logopedické MŠ, a poté výsledky srovnat s odchylkami v artikulaci u stejných žáků po zaškolení do elementární třídy ZŠ, popřípadě po zaškolení do elementární třídy ZŠ logopedické.

ZÁVĚR

Diplomová práce si kladla za hlavní cíl zjistit, do jaké míry se změni artikulace hlásek a odchylky v artikulaci u dětí předškolního oddělení běžné a logopedické třídy mateřské školy a po jejich zaškolení do elementární třídy ZŠ. Tento hlavní cíl byl naplněn.

Byly definovány dílčí cíle. Ty byly naplněny také (viz kapitola Analýza výsledků a viz níže graf 11, graf 12 a graf 13).

Výzkumného šetření se účastnilo patnáct dětí, z toho 6 dětí (čtyři chlapci a dvě děvčata) navštěvovalo běžnou třídu MŠ a devět dětí (pět chlapců a čtyři dívky) chodilo do logopedické třídy MŠ. Všechna patnáct dětí bylo následně zaškoleny do elementární třídy ZŠ.

V rámci výzkumného šetření proběhlo orientační vyšetření u zmíněných dětí.

Jako první bylo nutné oslovit ředitelku mateřské školy a ředitele škol základních s prosbou o povolení oslovit opakovaně děti, u nichž bylo provedeno orientační vyšetření výslovnosti hlásek v MŠ 1 a možnosti vykonat výzkumné šetření na jejich škole. Po tomto následovalo zajištění informovaných souhlasů a jejich podepsání zákonnými zástupci a řediteli škol (MŠ i ZŠ). Následně proběhlo výzkumné šetření.

Jako první navštívila autorka diplomové práce mateřskou školu, kde se konala první část orientačního vyšetření dětí. Pro toto vyšetření byly použity metody rozhovoru a opakování slov po examinátorovi.

Nejdříve proběhl v MŠ rozhovor s dětmi (individuálně) pro navázání příjemné atmosféry a pro možnost spontánního mluvního projevu dítěte. Poté každé dítě jednotlivě opakovalo slova po autorce diplomové práce. Vše bylo s vědomím dítěte nahráno na diktafon. Následně byla takto získaná data převedena do tabulek a grafů.

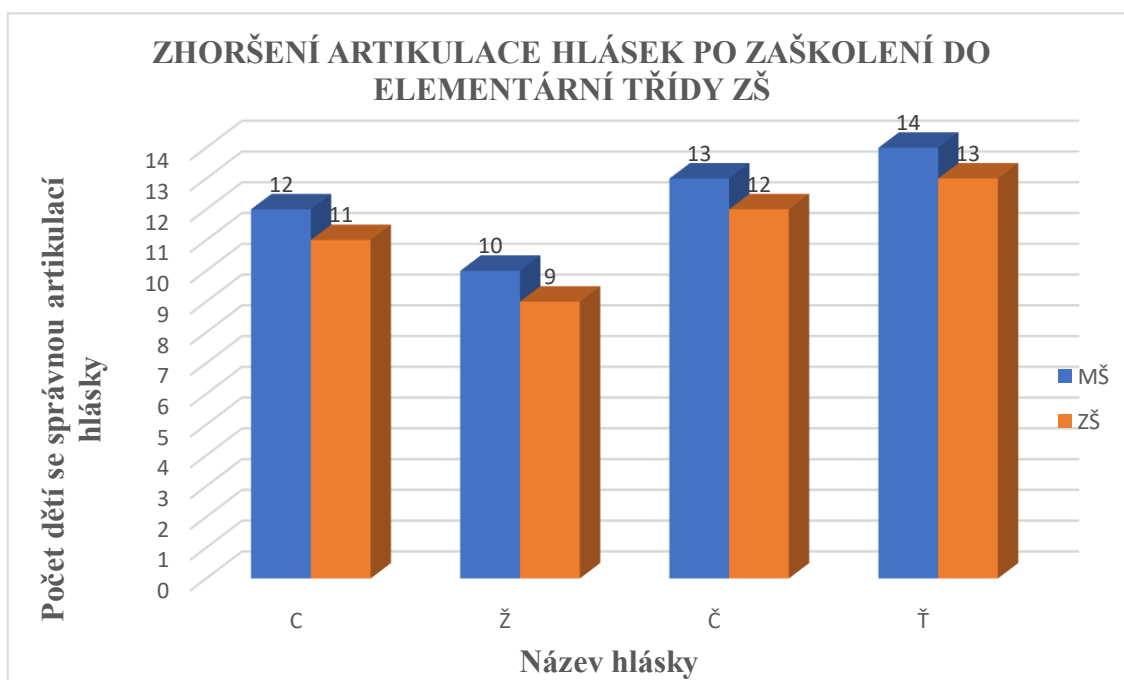
Druhá část výzkumného šetření proběhla se stejnými žáky po jejich zaškolení do elementární třídy ZŠ. Opět byly zpracovány tabulky a grafy, které obsahovaly informace ohledně odchylek v artikulaci hlásek u dětí.

Níže lze shlédnout tabulku a grafy, které se týkají změn v artikulaci u dětí, ke kterým došlo po zaškolení dětí do elementární třídy ZŠ.

Tabulka 35: Změny v artikulaci hlásek po zaškolení do elementární třídy ZŠ

Hláška	Zhoršení výslovnosti (počet dětí)	Zlepšení výslovnosti (počet dětí)	Žádná změna výslovnosti (počet dětí)
A	0	0	15
O	0	0	15
U	0	0	15
E	0	0	15
I	0	0	15
BĚ	0	0	15
PĚ	0	0	15
VĚ	0	0	15
OU	0	0	15
P	0	0	15
B	0	0	15
M	0	0	15
F	0	0	15
V	0	1	14
T	0	0	15
D	0	0	15
N	0	0	15
L	0	4	11
R	0	5	10
Ř	0	2	13
S	0	2	13
Z	0	1	14
C	1	2	12
Š	0	4	11
Ž	1	3	11
Č	1	2	12
Ť	1	0	14
Ď	0	0	15
Ň	0	0	15
J	0	0	15
K	0	1	14
G	0	0	15
CH	0	0	15
H	0	0	15

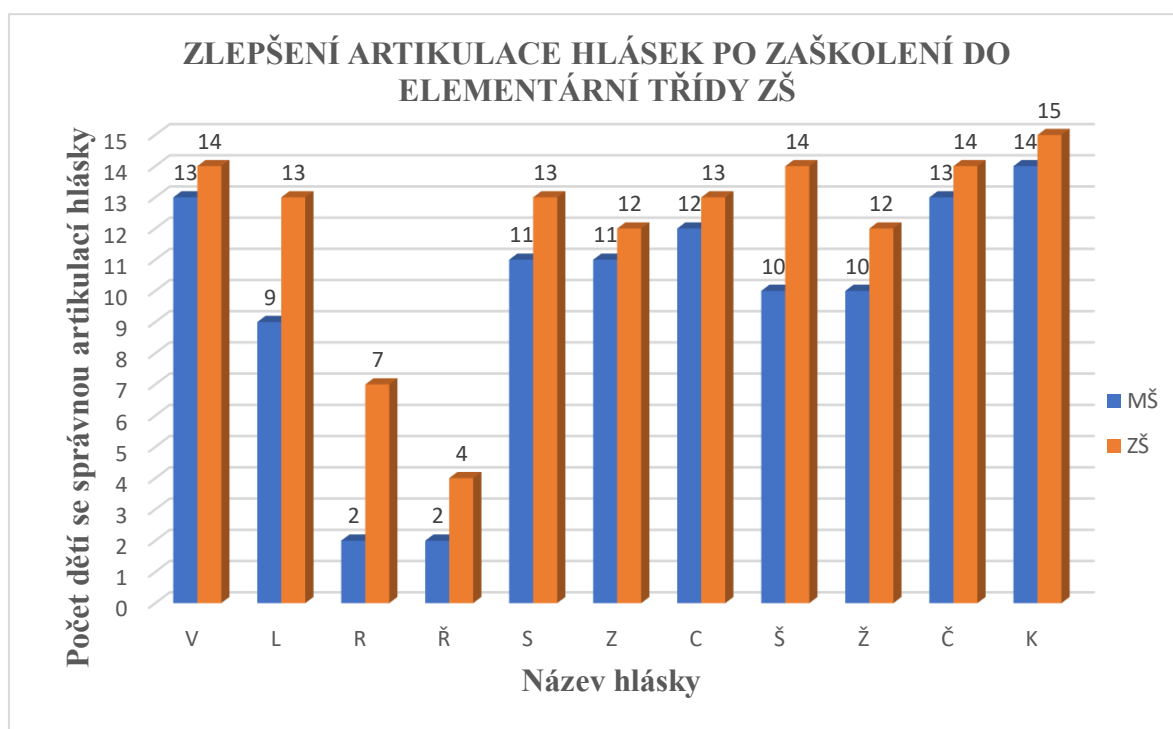
Tabulka 35 dává přehled, u kolika žáků se artikulace konkrétních hlásek zhoršila, zlepšila či zafixovala po zaškolení do elementární třídy ZŠ. Tabulka 35 a graf 10 jsou podkladem pro graf 11, graf 12 a graf 13.

Graf 11: Zhoršení artikulace hlásek po zaškolení do elementární třídy ZŠ

Při shlednutí grafu 11 můžeme vidět, že ke zhoršení artikulace hlásek u žáků po zaškolení do elementární třídy ZŠ došlo pouze ve čtyřech případech, a to u hlásky **C**, **Č**, **Ž** a **Ť**. Chlapec hlásku **C** nahrazoval hláskou **S**, popř. **Č** (celý -> [čelý], více -> [víse], ulice -> [ulise]). U hlásky **Ž** a **Č** docházelo k distorzi. Ve slovech začínajících hláskou **Ť** tuto hlásku nahrazoval (substituice) hláskou **Č** (tělo -> [tčelo], chytí -> [chyčí], kotě -> [koče]).

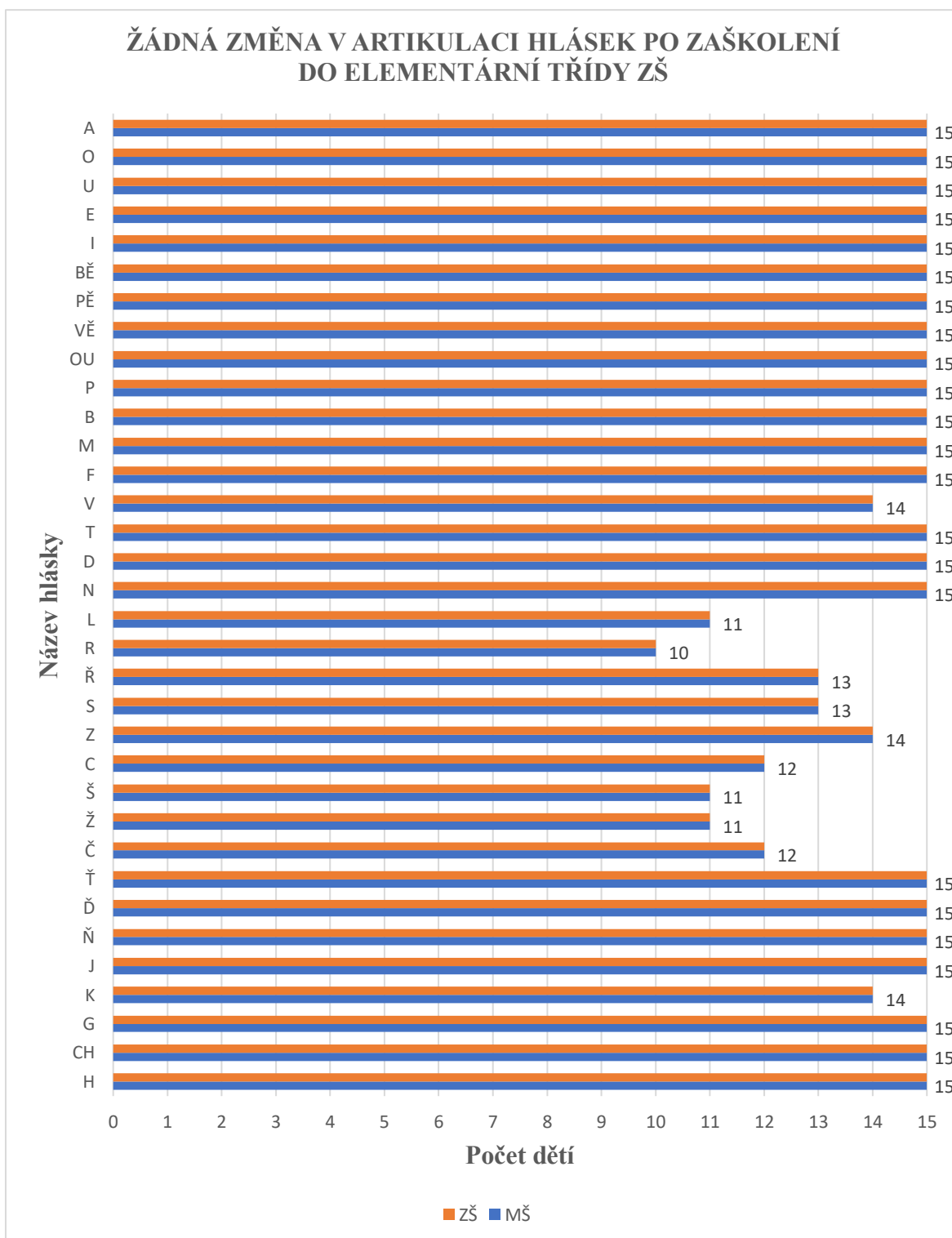
Tato změna (zhoršení artikulace) nastala pouze u jednoho žáka (viz tabulka č. 24). Tento žák navštěvoval před zaškolením do elementární třídy ZŠ logopedickou třídu MŠ. U ostatních hlásek došlo buď ke zlepšení v artikulaci hlásek, popřípadě ke změně v artikulaci hlásek nedošlo vůbec.

Graf 12: Zlepšení artikulace hlásek po zaškolení do elementární třídy ZŠ

Jak ukazuje graf 12, u některých dětí se artikulace hlásek zlepšila.

Hlásku **V** správně artikulovalo v MŠ 13 dětí, po zaškolení do elementární třídy ZŠ došlo ke zlepšení artikulace u jednoho dítěte (Maxim přestal nahrazovat hlásku **V** hláskou **F**). S výslovností hlásky **L** mělo problém více dětí. V MŠ mělo správnou výslovnost hlásky **L** devět dětí z patnácti, po zaškolení do elementární třídy ZŠ se výslovnost hlásky **L** zlepšila u čtyř dalších dětí, tudíž mělo správnou výslovnost hlásky **L** dětí třináct. Artikulace hlásky **R** činila dětem velké potíže, v MŠ měly správnou výslovnost této hlásky pouze dvě děti, po zaškolení do elementární třídy ZŠ vzrostl počet dětí se správnou výslovností hlásky **R** na sedm. Hláška **Ř** byla v MŠ vyslovována správně taktéž dvěma dětmi, po zaškolení do elementární třídy ZŠ čtyřmi žáky. Hláška **S** byla v MŠ vyslovována správně jedenácti dětmi, u dvou dětí došlo ke zlepšení artikulace této hlásky po zaškolení do elementární třídy ZŠ. U hlásky **C** došlo ke zlepšení výslovnosti u dvou dětí. Zde musíme zohlednit zhoršení artikulace u hlásky **C** u jednoho dítěte (viz graf 11), což se nám projevilo v grafu 12 zlepšením artikulace u hlásky **C** pouze u jednoho dítěte, pakliže tak nastalo u dětí dvou. Stejně tak musíme vzít v potaz stejnou situaci u hlásek **Č** a **Ž**, u kterých také došlo (dle grafu 11) ke zhoršení artikulace u jednoho žáka. U hlásky **K** mělo v MŠ správnou artikulaci čtrnáct dětí z patnácti, po přestupu do elementární třídy ZŠ měli všichni žáci výslovnost této hlásky správnou.

Graf 13: Žádná změna v artikulaci hlásek po zaškolení do elementární třídy ZŠ

Graf 13 zobrazuje počty žáků prvních tříd ZŠ, u kterých nedošlo ke změně v artikulaci hlásek po zaškolení do elementární třídy ZŠ oproti jejich artikulaci stejných hlásek v době, kdy tyto žáci navštěvovali běžnou nebo logopedickou třídu v MŠ.

Patnáct žáků vyslovovalo správně hlásky **A, O, U, E, I, BĚ, PĚ, VĚ, OU, P, B, M, F, T, D, N, Ď, Ň, J, G, CH** a **H** v MŠ, k žádné změně nedošlo ani po zaškolení do elementární třídy ZŠ. U ostatních hlásek došlo u některých žáků buď ke zhoršení výslovnosti, nebo k jejímu zlepšení.

Do budoucna by bylo vhodné zabývat se také **symptomatologií kontextové dyslalie** - z fonologického hlediska a také se zaměřit na možné příčiny vzniku a přetrvávání odchylek artikulace hlásek u dětí.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

ASHBY, Michael a MAIDMENT, John A., 2015. *Úvod do obecné fonetiky*. Přeložil Tomáš DUBĚDA. Lingvistika (Karolinum). V Praze: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum. ISBN 978-80-246-2322-1.

BALAŠOVÁ, Jana, 2003. *Kapitoly z logopedie*. Vyd. 1. Praha: Vysoká škola J.A. Komenského. ISBN 80-86723-05-4.

BYTEŠNÍKOVÁ, Ilona, 2007. *Rozvoj komunikačních kompetencí u dětí předškolního věku*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-4454-8.

DVOŘÁK, Josef, 2007. *Logopedický slovník: [terminologický a výkladový]*. 3., upr. a rozš. vyd. Logopaedia clinica. Žďár nad Sázavou: Logopedické centrum. ISBN 978-80-902536-6-7.

GÚTHOVÁ, M.: Symptomatológia narušenia zvukovej roviny reči In KEREKRÉTIOVÁ, Aurélia, 2016. *Logopédia*. S. 67-69. ISBN 978-80-223-4165-3.

GÚTHOVÁ, Marta, ŠEBIANOVÁ, Daniela. Terapie dyslalie. In: LECHTA, Viktor, 2011. *Terapie narušené komunikační schopnosti*. 2., aktualiz. vyd. Přeložil Jana KŘÍŽOVÁ. Praha: Portál. s. 167. ISBN 978-80-7367-901-9.

HARTL, Pavel a HARTLOVÁ, Helena, 2015. *Psychologický slovník*. Třetí, aktualizované vydání. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0873-0.

HAVLISOVÁ, Helena a SUCHÁNKOVÁ, Eva, 1995. *Dítě s vadnou výslovností na základní škole*. Vyd. 1. České Budějovice: Jihočeská univerzita. ISBN 80-7040-146-x.

JEDLIČKA, Ivan. Vývoj řeči. In: ŠKODOVÁ, Eva a JEDLIČKA, Ivan, 2003. *Klinická logopedie*. Vyd. 1. Praha: Portál. s. 90. ISBN 80-7178-546-6.

KLENKOVÁ, Jiřina, 2006. *Logopedie: narušení komunikační schopnosti, logopedická prevence, logopedická intervence v ČR, příklady z praxe*. Vyd. 1. Pedagogika (Grada). Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1110-2.

KOCUROVÁ, Marie, 2002. *Komunikační kompetence jako téma inkluzivní školy: specifické poruchy učení z pohledu vzdělávacích šancí : monografie*. Dobrá Voda u Pelhřimova: Aleš Čeněk. ISBN 80-86473-23-6.

KRAHULCOVÁ, Beáta, 2003. *Dyslalie*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 80-7041-413-8.

KRAHULCOVÁ, Beáta, 2007. *Dyslalie - patlavost*. Praha: Beakra. ISBN 978-80-903863-0-3.

KRAHULCOVÁ, Beáta, 2013. *Dyslalie - patlavost: vady a poruchy výslovnosti*. 2., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Beakra. ISBN 978-80-903863-1-0.

KUTÁLKOVÁ, Dana, 1999. *Dyslalie: metodika reedukace*. Praha: Septima. ISBN 80-7216-100-8.

LECHTA, Viktor. Cíle diagnostiky narušené komunikační schopnosti. In: LECHTA, Viktor a kol., 2003. *Diagnostika narušené komunikační schopnosti*. Praha: Portál. s. 21-22. ISBN 80-7178-801-5.

LECHTA, Viktor. Dyslália. In: LECHTA, Viktor, 1990. *Logopedické repetitóriium: teoretické východiská súčasnej logopédie, moderné prístupy k logopedickej starostlivosti o osoby s narušenou komunikačnou schopnosťou*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo. s. 118. ISBN 80-08-00447-9.

LECHTA, Viktor. Ontogenéza reči z logopedického aspektu. In: LECHTA, Viktor, 1990. *Logopedické repetitóriium: teoretické východiská súčasnej logopédie, moderné prístupy k logopedickej starostlivosti o osoby s narušenou komunikačnou schopnosťou*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo. s. 44. ISBN 80-08-00447-9.

LECHTA, Viktor. Specifika a průběh diagnostiky narušené komunikační schopnosti. In: LECHTA, Viktor a kol., 2003. *Diagnostika narušené komunikační schopnosti*. Praha: Portál. s. 29. ISBN 80-7178-801-5.

LEJSKA, Mojmir, 2003. *Poruchy verbální komunikace a foniatrie*. Brno: Paido. ISBN 80-7315-038-7.

MATĚJČEK, Zdeněk, 1991. *Praxe dětského psychologického poradenství: celostátní vysokoškolská příručka pro studenty filozofických a pedagogických fakult studijního oboru 77-01-8 Psychologie a skupiny oborů Učitelství*. Učebnice pro vysoké školy (Státní pedagogické nakladatelství). Praha: SPN. ISBN 80-04-24526-9.

MLČÁKOVÁ, Renata. Artikulace mluvené řeči. In: MLČÁKOVÁ, Renata a VITÁSKOVÁ, Kateřina, 2013. *Narušení artikulace a narušení vývoje mluvené řeči - vstup do problematiky*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. s. 8-12. ISBN 978-80-244-3721-7.

MLČÁKOVÁ, Renata. Osoby s narušením komunikační schopnosti. In: MICHALÍK, Jan. *Zdravotní postižení a pomáhající profese*. Praha: Portál, 2011. s. 452-456. ISBN 978-80-7367-859-3.

MLČÁKOVÁ, Renata. Symptomatologie dyslalie. In: MLČÁKOVÁ, Renata a VITÁSKOVÁ, Kateřina, 2013. *Narušení artikulace a narušení vývoje mluvené řeči - vstup do problematiky*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. s. 72-77. ISBN 978-80-244-3721-7.

MLČÁKOVÁ, Renata. Základy diagnostiky a diferenciální diagnostiky narušení artikulace mluvené řeči. In: MLČÁKOVÁ, Renata a VITÁSKOVÁ, Kateřina, 2013. *Narušení artikulace a narušení vývoje mluvené řeči - vstup do problematiky*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. s. 87-90. ISBN 978-80-244-3721-7.

MLČÁKOVÁ, Renata; MAŠTALÍŘ, Jaromír; MELOUNOVÁ, Zuzana a RYBAŘÍKOVÁ, Klára, 2019. *Narušená komunikační schopnost a speciální vzdělávání*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-5662-1.

NÁDVORNÍKOVÁ, Viera. Diagnostika dyslalie. In: LECHTA, Viktor a kol., 2003. *Diagnostika narušené komunikační schopnosti*. Praha: Portál. s. 187-190. ISBN 80-7178-801-5.

NEUBAUER, Karel, 2011. *Artikulace a fonologické rozlišování hlásek: jak předcházet rozvoji odchylek výslovnosti u dětí*. Havlíčkův Brod: Tobiáš. ISBN 978-80-7311-118-2.

OHNESORG, Karel, 1974. *Fonetika pro logopedy*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.

OHNESORG, Karel, 1976. *Naše dítě se učí mluvit*. 2., přeprac. vyd. Knižnice speciální pedagogiky. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.

PAVLOVÁ-ZAHÁLKOVÁ, Anna; KANTOR, Milan a OHNESORG, Karel, 1980. *Prevence poruch řeči*. 2. vyd. Knižnice speciální pedagogiky. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.

SALOMONOVÁ, Anna. Narušení článkování řeči. In: ŠKODOVÁ, Eva a JEDLIČKA, Ivan, 2003. *Klinická logopedie*. Vyd. 1. Praha: Portál. s. 329-332. ISBN 80-7178-546-6.

SALOMONOVÁ, Anna. Narušení článkování řeči. In: ŠKODOVÁ, Eva a JEDLIČKA, Ivan, 2003. *Klinická logopedie*. Vyd. 1. Praha: Portál. s. 345-353. ISBN 80-7178-546-6.

SOVÁK, Miloš. *Uvedení do logopedie*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1978.

SYNEK, František, 1999. *Hlasy a hlásky: rozvíjení a výchova řeči z praxe výchovného logopéda*. 3., upr. a rozš. vyd. Praha: ArchArt. ISBN 80-902281-8-6.

ŠKODOVÁ, Eva. Vývojová porucha artikulace – dyslalie. In: DLOUHÁ, Olga, 2024. *Poruchy vývoje řeči*. 2., doplněné a rozšířené vydání. Praha: Galén. s. 208-209. ISBN 978-80-7492-700-3.

ŠTĚPÁN, Josef. *Logopedie: listy pro nácvik výslovnosti*. 2. vydání. Škola. Olomouc: Rubico, 2020. ISBN 978-80-7346-269-7.

ŠVARCOVÁ-SLABINOVÁ, Iva, 2012. *Základy speciální pedagogiky*. Praha: Parta. ISBN 978-80-7320-176-0.

VÍTKOVÁ, Zorka, 2021. *Naučím se všechny hlásky: cvičení pro správnou výslovnost*. Praha: Bambook. ISBN 978-80-271-2511-1.

VYŠTEJN, Jan, 1991. *Vady výslovnosti: diagnostika, ošetření a prevence patlavosti*. Obory speciální pedagogiky. Praha: SPN. ISBN 80-04-24504-8.

SEZNAM ELEKTRONICKÝCH ZDROJŮ

FLIS, P. P.; FILONENKO, V. V.; MELNYK, A. O.; NEMYROVYCH, Y. P. a LOPOHA, A. P., 2019. ALGORITHM FOR SPEECH DISORDERS CORRECTION USING PROPRIETARY CONSTRUCTION DEVICE. Online. *Вісник наукових досліджень*. 2019-02-18, č. 4, s. 145-151. ISSN 2415-8798. Dostupné z: <https://doi.org/10.11603/2415-8798.2018.4.9780>. [cit. 2024-05-29].

GRIGOROVA, Evgenija a RISTOVSKA, Gordana, 2019. Public health aspects of phonological articulation disorders in preschool children - literature review. Online. *Archives of Public Health*. 2019-04-06, roč. 11, č. 1, s. 51-57. ISSN 1857-7148. Dostupné z: <https://doi.org/10.3889/aph.2019.2847>. [cit. 2024-05-29].

MILISAVLJEVIĆ, Jelena a MENTUSOVÁ, Taťjana a ZELIČOVÁ, Mirna a JERKIĆ, Lana, 2021, RISK FACTORS FOR THE DEVELOPMENT OF SPECIFIC ARTICULATION DISORDER IN CHILDREN. Online. Conference: Specijalna edukacija i rehabilitacija danas, Beograd. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/358660559_RISK_FACTORS_FOR_THE_DEVELOPMENT_OF_SPECIFIC_ARTICULATION_DISORDER_IN_CHILDREN. [cit. 2024-05-29].

RUMMEL, Alice, 2018. ORGANIC DYSLALIA. Online. *South African Journal of Communication Disorders*. 2018-09-11, roč. 5, č. 2. ISSN 2225-4765. Dostupné z: <https://doi.org/10.4102/sajcd.v5i2.491>. [cit. 2024-05-29].

SIEDLACZEK-SZWED, Aleksandra a JAŁOWIECKA-FRANIA, Agata, 2017. SUPPORTING FAMILIES IN CORRECTING DYSLALIA IN CHILDREN. Online. *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference*. 2017-05-26, roč. 3, s. 117-126. ISSN 2256-0629. Dostupné z: <https://doi.org/10.17770/sie2017vol3.2243>. [cit. 2024-05-29].

SEZNAM ZKRATEK

běžná MŠ = běžná třída mateřské školy

logo MŠ = logopedická třída mateřské školy

DMO = dětská mozková obrna

CNS = centrální nervový systém

LMD = lehká mozková dysfunkce

NKS = narušená komunikační schopnost

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1: Složení vzorků dle pohlaví.....	50
Graf 2: Složení vzorků dle pohlaví.....	50
Graf 3: Složení vzorku dle typu navštěvovaného oddělení v MŠ	50
Graf 4: Složení vzorku dle navštěvované základní školy	51
Graf 5: Správná artikulace hlásek – běžná třída MŠ.....	69
Graf 6: Správná artikulace hlásek – logopedická třída MŠ.....	70
Graf 7: Počet dětí s konkrétními odchylkami v artikulaci v běžné třídě MŠ	71
Graf 8: Počet dětí s konkrétními odchylkami v artikulaci v logopedické třídě MŠ.....	72
Graf 9: Počet dětí s konkrétními odchylkami v artikulaci po zaškolení v element. třídě ZŠ...	74
Graf 10: Vývoj v artikulaci hlásek u dětí navštěvujících MŠ a po zaškolení do elementární třídy ZŠ	75
Graf 11: Zhoršení artikulace hlásek po zaškolení do elementární třídy ZŠ	80
Graf 12: Zlepšení artikulace hlásek po zaškolení do elementární třídy ZŠ.....	81
Graf 13: Žádná změna v artikulaci hlásek po zaškolení do elementární třídy ZŠ.....	82

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Dominik (duben 2023 - běžná MŠ)	53
Tabulka 2: Dominik (říjen 2023 – ZŠ)	53
Tabulka 3: Matěj (duben 2023 - běžná MŠ)	54
Tabulka 4: Matěj (říjen 2023 – ZŠ)	54
Tabulka 5: Mia (duben 2023 - běžná MŠ)	55
Tabulka 6: Mia (říjen 2023 - ZŠ)	55
Tabulka 7: Elen (duben 2023 - běžná MŠ)	56
Tabulka 8: Elen (říjen 2023 - ZŠ)	56
Tabulka 9: Štěpán (duben 2023 - běžná MŠ)	57
Tabulka 10: Štěpán (říjen 2023 – ZŠ)	57
Tabulka 11: Matěj (duben 2023 - běžná MŠ)	58
Tabulka 12: Matěj (říjen 2023 - ZŠ)	58
Tabulka 13: Libor (duben 2023 - logoMŠ)	59
Tabulka 14: Libor (říjen 2023 - ZŠ)	59
Tabulka 15: Valentýna (duben 2023 - logo MŠ)	60
Tabulka 16: Valentýna (říjen 2023 - ZŠ)	60
Tabulka 17: Stella (duben 2023 – logo MŠ)	61
Tabulka 18: Stella (říjen 2023 - ZŠ)	61
Tabulka 19: Matyas (duben 2023 – logo MŠ)	62
Tabulka 20: Matyas (říjen 2023 - ZŠ)	62
Tabulka 21: Ellen (duben 2023 – logo MŠ)	63
Tabulka 22: Ellen (říjen 2023 - ZŠ)	63
Tabulka 23: Maxim (duben 2023 – logo MŠ)	64
Tabulka 24: Maxim (říjen 2023 - ZŠ)	64
Tabulka 25: Kristián (duben 2023 – logo MŠ)	65
Tabulka 26: Kristián (říjen 2023 - ZŠ)	65
Tabulka 27: Nela (duben 2023 – logo MŠ)	66
Tabulka 28: Nela (říjen 2023 - ZŠ)	66
Tabulka 29: Matyáš (duben 2023 – logo MŠ)	67
Tabulka 30: Matyáš (říjen 2023 - ZŠ)	67
Tabulka 31: Správná artikulace hlásek u dětí	68
Tabulka 32: Odchytky v artikulaci hlásek (běžná MŠ - duben 2023)	71

Tabulka 33: Odchylky v artikulaci hlásek (logo MŠ – duben 2023).....	72
Tabulka 34: Odchylky v artikulaci hlásek po zaškolení do elementární třídy ZŠ (říjen 2023)	73
Tabulka 35: Změny v artikulaci hlásek po zaškolení do elementární třídy ZŠ	79

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1: Růst slovní zásoby do 6. roku života (Lechta, 1990, s. 47).....	19
--	----

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1: Odchytky v artikulaci hlásek – běžná a logopedická MŠ	95
Příloha 2: Odchytky v artikulaci hlásek po zaškolení v elementární třídě ZŠ	102
Příloha 3: Logopedické listy pro nácvik artikulace	107
Příloha 4: Souhlas s šetřením pro ředitele školy	108
Příloha 5: Souhlas s šetřením pro třídní učitelky	109
Příloha 6: Souhlas s vyšetřením dítěte, pro rodiče.....	110
Příloha 7: Logopedický záznam výslovnosti - 1. část.....	111
Příloha 8: Logopedický záznam výslovnosti - 2. část.....	112

Příloha 1: Odchytky v artikulaci hlásek – běžná a logopedická MŠ

BĚŽNÁ TRÍDA MŠ

DOMINIK Š.

Hláska Š - šije, šedý, šaty, šátek, Dáša, Míša, kaše, piš, myška -> distorze

Hláska Ž – žába, žije, žene, žito, leží, běží, váže, žížala -> distorze

MIA S.

Hláska R

- ruka - [juka] – substituce
- rána - [wána] – distorze
- troubí - [t:oubí] - eliminace
- metr - [met:] - eliminace
- Petr - [Pet:] - eliminace
- hadr - [had:] - eliminace
- cukr - [cuk:] - eliminace
- dobrý - [dob:y] - eliminace

Hláska Ř

- řeka - [žeka] - substituce
- říká - [žiká] - substituce
- řada - [žada] - substituce
- řeže - [žeže] - substituce
- hoří - [hoží] - substituce
- vaří - [važí] - substituce
- šetří - [sečí] - substituce

ELEN S.

Hláska R

- ruka - [wuka] – distorze
- rána - [wána] – distorze
- troubí - [tdoubí] - substituce
- metr - [met:] - eliminace
- hadr - [had:] - eliminace

Hláska Ř

- řeka - [žeka] - substituce
- říká - [žiká] - substituce
- řada - [žada] - substituce
- řeže - [žeže] - substituce
- hoří - [hoží], [hroší] - substituce
- vaří - [vraží] - substituce
- šetří - [setší] - substituce

ŠTĚPÁN K.

Hláska L

- lodě - [wodě] - distorze
- láme - [wáme] - distorze
- lampa - [wampa] - distorze
- Láďa - [Wád'a] - distorze
- mele - [mewe] - distorze
- málo - [máwo] - distorze
- jablko - [jabwko] - distorze
- kluci - [kwuci] - distorze
- gól - [gów] - distorze
- galoše - [gawoše] - distorze
- Olga - [Owga] - distorze
- Michal - [Michaw] - distorze
- celý - [cewý] - distorze
- ulice - [uvice] - distorze
- zelí - [zewí] - distorze
- čelo - [čewo] - distorze

- koláče - [kowáče] - distorze
- čokoláda - [čokowáda] - distorze
- leží - [weží] - distorze
- žížala - [žížawa] - distorze

Hláska R

- ruka - [wuka] – distorze
- rána - [wána] – distorze
- troubí - [t:oubí] - eliminace
- metr - [met:] - eliminace
- Petr - [Pet:] – eliminace
- hadr - [hadl] - substituce
- cukr - [cukl] - substituce
- dobrý - [dobwý] - distorze

Hláška Ř

- řeka - [zeka] - substituce
- říká - [zíká] - substituce
- řada - [zada] - substituce
- řeže - [zeže] - substituce
- hoří - [hozí] - substituce
- vaří - [vazí] - substituce
- šetří - [šecí] - substituce

MATĚJ V.**Hláška L**

- meleme - [me:eme] - eliminace
- mýdlo - [mýd:o] - eliminace
- tělo - [těwo] - distorze
- lodě - [wodě] - distorze
- láme - [wáme] - distorze
- lampa - [wampa] - distorze
- Láďa - [Wád'a] - distorze
- jablko - [jab:ko] - eliminace
- kluci - [kwuci] - distorze
- galoše - [gawoše] - distorze
- Olga - [O:ga] - eliminace
- celý - [cejý] - substituce
- ulice - [uwice] - distorze
- zelí - [zewí] - distorze
- čelo - [čewo] - distorze
- koláče - [kowáče] - distorze
- čokoláda - [čokowáda] - distorze
- leží - [weží] - distorze
- žízala - [žíža:a] - eliminace

Hláška R

- ruka - [wuka] - distorze
- rána - [wána] - distorze
- troubí - [twoubí] - distorze
- metr - [met:] - eliminace
- Petr - [Petl] - substituce
- hadr - [had:] - eliminace
- cukr - [cuk:] - eliminace
- dobrý - [dobwý] - distorze

Hláška Ř

- řeka - [zeka] - substituce
- říká - [zíká] - substituce
- řada - [zada] - substituce
- řeže - [zeže] - substituce
- hoří - [hozí] - substituce
- vaří - [vazí] - substituce
- šetří - [šetzí] - substituce

LOGOPEDICKÁ TŘÍDA**LIBOR V. (3. stupeň PO, z důvodu závažné vady řeči: častý výskyt dysgramatismů)****Hláška V**

- vedou - [fedou] - substituce
- ouvej - [oufej] - substituce
- Věna - [Féna] - substituce
- vana - [fana] - substituce
- voda - [foda] - substituce
- Eva - [Efa] - substituce
- mává - [máfá] - substituce
- pivo - [pifo] - substituce
- vítá - [fitá] - substituce
- venku - [fenku] - substituce
- vozí - [fozí] - substituce

Hláška L

- meleme - [meweme] - distorze
- láme - [jáme] - substituce
- Láďa - [jáda] - substituce
- jablko - [jab:ko] - eliminace

Hláška R

- ruka - [luka] - substituce
- rána - [lána] - substituce
- troubí - [tloubí] - substituce
- metr - [metl] - substituce
- Petr - [Petl] - substituce
- hadr - [hadl] - substituce
- cukr - [cukl] - substituce
- dobrý - [doblý] - substituce

Hláška Ř

- řeka - [zeka] - substitute
- říká - [zíká] - substitute
- řada - [zada] - substitute
- řeže - [zeze] - substitute
- hoří - [hozí] - substitute
- vaří - [vazí] - substitute
- šetří - [šetzí] - substitute

Hláška C

- kluci - [kluči] - substitute
- cena - [čena] - substitute
- celý - [čelý] - substitute
- cinká - [činká] - substitute
- cupe - [čupe] - substitute
- více - [víče] - substitute
- ulice - [uliče] - substitute
- nic - [nyc] - substitute

Hláška S

- sedí - distorze
- sype - distorze
- sova - distorze
- Standa - [:tanda] - eliminace
- mísa - [míša] - substitute
- maso - [mašo] - substitute
- husa - [huša] - substitute
- pes - [peš] - substitute

Hláška Z

- zima - [sima] - substitute
- zebe - [sebe] - substitute
- zelí - [selí] - substitute
- zajíc - [sajíc] - substitute
- koza - [kosa] - substitute

Hláška Č

- čenich - [cenich] - substitute

Hláška Š

- šije - [tšije] - substitute
- šedý - [tšedý] - substitute
- šaty - [tšaty] - substitute
- šátek - [tšátek] - substitute
- kaše - [kase] - substitute
- piš - [pis] - substitute
- myška - [myska] - substitute

Hláška Ž

- žába, žije, žene, žito, leží, běží, váže, žízala - distorze

Hláška Ť

- ticho [čicho] - substitute
- tělo - [telo] - substitute
- nitě - [nytě] - substitute
- kotě - [kote] - substitute

Hláška Ď

- děda - [deda] - substitute
- dělá - [delá] - substitute
- dívá - [tívá] - substitute
- děti - [deti] - substitute
- vidí - [fidí] - substitute
- chodí - [chodý] - substitute
- lodě - [lode] - substitute

Hláška Ň

- někdo - [ně:do] - eliminace
- nikdo - [ni:do] - eliminace
- koně - [kone] - substitute
- káně - [káne] - substitute

VALENTÝNA H. (3. stupeň PO, z důvodu středně závažné vady řeči: mnohočetná patlavost, četné projevy huhňavosti)

Hláška L

- tělo - [těwo] - distorze
- galoše - [gawoše] - distorze
- Olga - [Owga] - distorze

Hláška Ř

- řeka - [rřeka] - substituce
- říká - [rříká] - substituce
- řeže - [rřeže] - substituce

Hláška R

- cukr - [cukl] - substituce

STELLA S. (3. stupeň PO, z důvodu středně závažné vady řeči)

Hláška Z

- zelí - [selí] - substituce

Hláška Ž

- žízala - [šíšala] - substituce

MATYAS N. (3. stupeň PO, z důvodu středně závažné vady řeči: mírně zvýšená nazalita (po korekci rozštěpu tvrdého a měkkého patra))

Hláška L

- Ála - [Áwa] - substituce
- ulice - [uwice] - distorze
- čokoláda - [čokowáda] - distorze

Hláška Ř

- řeka - [zeka] - substituce
- říká - [zíká] - substituce
- řada - [zada] - substituce
- řeže - [zeže] - substituce
- hoří - [hoží] - substituce
- vaří - [vazí] - substituce
- šetří - [šetří] - substituce

Hláška R

- ruka, rána, troubí, metr, Petr, hadr, cukr - distorze

ELLEN G. (3. stupeň PO, z důvodu středně závažné vady řeči)

Hláška L

- gól - [gów] - distorze
- Olga - [Owga] - distorze
- Michal - [Michaw] - distorze
- jablko - [jabko] - distorze

Hláška Ř

- řeka - [žeka] - substituce
- říká - [žíká] - substituce
- řada - [žada] - substituce
- řeže - [zeže] - substituce
- hoří - [hoží] - substituce
- šetří - [šetší] - substituce

Hláška R

- ruka - [luka] - substituce
- rána - [lána] - substituce
- troubí - [tloubí] - substituce
- metr - [metl] - substituce
- Petr - [Petl] - substituce
- hadr - [hadl] - substituce
- cukr - [čukl] - substituce
- dobrý - [doblý] - substituce

Hláška C

- věnec - [věneč] - substituce
- kluci - [kluči] - substituce
- cena - [čena] - substituce
- celý - [čelý] - substituce
- cinká - [činká] - substituce
- cupe - [čupe] - substituce
- více - [víče] - substituce
- ulice - [uliče] - substituce

- konec - [koneč] - substitute
- nic - [nyč] - substitute

Hláška S

- sedí - [šedí] - substitute
- sype - [šype] - substitute
- sova - [šova] - substitute
- Standa - [Štanda] - substitute
- mísa - [míša] - substitute
- maso - [mašo] - substitute
- husa - [huša] - substitute
- pes - [peš] - substitute
- nos - [noš] - substitute

Hláška Z

- zima - [žima] - substitute
- zebe - [žebe] - substitute

- zelí - [želí] - substitute
- zajíc - [žajíc] - substitute
- koza - [koža] - substitute
- kazí - [kaží] - substitute
- váza - [váža] - substitute
- vozí - [voží] - substitute

Hláška Š

- šije - [sije] - substitute
- šedý - [sedý] - substitute
- šaty - [saty] - substitute
- šátek - [sátek] - substitute
- Dáša - [Dása] - substitute

Hláška Ž

- žije - [zije] - substitute
- žene - [zeně] - substitute

MAXIM P. (3. stupeň PO, z důvodu středně závažné vady řeči)

Hláška V

- vana - [fana] - substitute
- víme - [fíme] - substitute
- pivo - [pifo] - substitute
- vítá - [fítá] - substitute
- voda - [foda] - substitute
- vagón - [fagón] - substitute

Hláška R

- ruka - [luka] - substitute
- rána - [lána] - substitute
- troubí - [t:oubí] - eliminace
- metr - [met:] - eliminace
- Petr - [Pet:] - eliminace
- hadr - [had:] - eliminace
- cukr - [cuk:] - eliminace
- dobrý - [dob:y] - eliminace

Hláška Ř

- řeka - [zeka] - substitute
- říká - [síká] - substitute
- řada - [zadá] - substitute
- řeže - [žeže] - substitute
- hoří - [hozí] - substitute
- vaří - [vasí] - substitute
- šetří - [setsí] - substitute

Hláška C

- konec - [kones] - substitute
- nic - [nis] - substitute

Hláška S

- sype - [cype] - substitute
- pes - [pec] - substitute

Hláška Z

- zima - [cima] - substitute
- zebe - [sebe] - substitute
- zelí - [selí] - substitute
- zajíc - [sajís] - substitute
- koza - [kosa] - substitute
- kazí - [kasí] - substitute
- váza - [vása] - substitute
- vozí - [vosí] - substitute

Hláška Č

- fičí - [fisí] - substitute
- fučí - [fusí] - substitute
- Čína - [cína] - substitute
- čichá - [cichá] - substitute
- čenich - [senich] - substitute
- oči - [osi] - substitute
- koláče - [koláse] - substitute
- míč - [míš] - substitute

- čokoláda - [sokoláda] - substitute

Hláška Š

- šije - [sije] - substitute
- šedý - [sedý] - substitute
- šaty - [saty] - substitute
- šátek - [sátek] - substitute
- Dáša - [Dása] - substitute
- piš - [pis] - substitute
- myška - [myska] - substitute

Hláška Ž

- žába - [zába] - substitute
- žije - [sije] - substitute
- žene - [sene] - substitute
- žito - [sito] - substitute
- leží - [lesí] - substitute

- běží - [běsí] - substitute
- váže - [váše] - substitute
- žízala - [sízala] - substitute

Hláška G

- Gusta - [Kusta] - substitute
- guma - [kuma] - substitute
- gól - [kól] - substitute
- galoše - [kaloše] - substitute

Hláška H

- houpá - [choupá] - substitute
- honí - [choní] - substitute
- houká - [chouká] - substitute
- houby - [chouby] - substitute

KRISTIÁN K. (3. stupeň PO, z důvodu středně závažné vady řeči)

Hláška R

- ruka - [luka] - substitute
- hadr - [had:] - eliminace
- cukr - [cuk:] - eliminace
- dobrý - [doblý] - substitute

Hláška Ř

- řeka - [žeka] - substitute
- říká - [žíká] - substitute
- řada - [žada] - substitute
- řeže - [žeže] - substitute
- hoří - [hoží] - substitute
- vaří - [važí] - substitute
- šetří - [třetří] - substitute

Hláška S

- Standa - [Štanda] - substitute
- mísa - [míca] - substitute
- husa - [chusa] - substitute
- pes - [peš] - substitute
- nos - [noc], [noš] - substitute
- Gusta - [Gufta] - substitute

Hláška Š

- galoše - [galoče] - substitute
- šije - [čije] - substitute
- šedý - [čedý] - substitute
- Dáša - [Dáča] - substitute
- Míša - [Míča] - substitute
- kaše - [kače] - substitute

NELA S. (3. stupeň PO, z důvodu středně závažné vady řeči)

Hláška R

- ruka - [luka] - substitute
- rána - [lána] - substitute
- troubí - [tloubí] - substitute
- metr - [metl] - substitute
- Petr - [Petl] - substitute
- hadr - [hadl] - substitute
- cukr - [cukl] - substitute
- dobrý - [doblý] - substitute

Hláška Ř

- řeka - [zžeka] - substitute
- říká - [zíká] - substitute
- řada - [žada] - substitute
- řeže - [žeze] - substitute
- hoří - [hoží] - substitute
- vaří - [važí] - substitute
- šetří - [šetzí] - substitute

Hláška R

- ruka - [luka] - substituce
- rána - [lána] - substituce
- metr - [met:] - eliminace
- hadr - [had:] - eliminace
- cukr - [cuk:] - eliminace
- dobrý - [doblý] - substituce

Hláška Ř

- řeka - [zeka] - substituce
- říká - [zíká] - substituce
- řada - [zada] - substituce
- řeže - [zeze] - substituce
- hoří - [hozí] - substituce
- vaří - [vazí] - substituce
- šetří - [setší] - substituce

Příloha 2: Odchytky v artikulaci hlásek po zaškolení v elementární třídě ZŠ

ZÁKLADNÍ ŠKOLA

MIA S.

Hláská R

- ruka - [wuka] – distorze
- rána - [wána] – distorze
- troubí - [t:oubí] - eliminace
- metr - [met:] - eliminace
- Petr - [Pet:] - eliminace
- hadr - [had:] - eliminace
- cukr - [cuk:] - eliminace
- dobrý - [dob:y] - eliminace

Hláská Ř

- řeka - [žeka] - substituce
- říká - [žiká] - substituce
- řada - [žada] - substituce
- řeže - [žeže] - substituce
- hoří - [hoží] - substituce
- vaří - [važí] - substituce
- šetří - [setší] - substituce

ELEN S.

Hláská R

- ruka - [juka] – substituce
- rána - [wána] – distorze
- troubí - [t:oubí] - eliminace
- metr - [met:] - eliminace
- Petr - [Pet:] - eliminace
- hadr - [had:] - eliminace
- cukr - [cuk:] - eliminace
- dobrý - [dob:y] - eliminace

Hláská Ř

- řeka - [žeka] - substituce
- říká - [žiká] - substituce
- řada - [žada] - substituce
- řeže - [žeže] - substituce
- hoří - [hoží], [hroší] - substituce
- vaří - [važí] - substituce
- šetří - [šeší] - substituce

ŠTĚPÁN K.

Hláská L

- Ála - [Áwa] - distorze
- mýdlo - [mýdwo] - distorze
- tělo - [těwo] - distorze
- dělá - [děwá] - distorze
- lodě - [wodě] - distorze
- láme - [wáme] - distorze
- lampa - [wampa] - distorze
- lepí - [wepí] - distorze
- Láďa - [Wád'a] - distorze
- mele - [mewe] - distorze
- málo - [máwo] - distorze
- jablko - [jab:ko] - eliminace
- kluci - [kwuci] - distorze
- gól - [gów] - distorze
- galoše - [gawoše] - distorze
- Olga - [Owga] - distorze

- Michal - [Michaw] - distorze
- zelí - [zewí] - distorze
- čelo - [čewo] - distorze
- koláče - [kowáče] - distorze
- čokoláda - [čokowáda] - distorze
- leží - [weží] - distorze
- žízala - [žížawa] - distorze

Hláská R

- ruka - [wuka] – distorze
- rána - [wána] – distorze
- troubí - [t:oubí] - eliminace
- metr - [met:] - eliminace
- Petr - [Pet:] - eliminace
- hadr - [had:] - eliminace
- cukr - [cuk:] - eliminace
- dobrý - [dobwý] - distorze

Hláška Ř

- řeka - [zeka] - substituce
- říká - [zíká] - substituce
- řada - [zada] - substituce

- řeže - [zeže] - substituce
- hoří - [hozí] - substituce
- vaří - [vazí] - substituce
- šetří - [šetzí] - substituce

MATĚJ V.**Hláška L**

- mýdlo - [mýd:o] - eliminace
- jablko - [jab:ko] - eliminace
- kluci - [kwuci] - distorze
- ulice - [uwice] - distorze
- zelí - [zejí] - substituce
- čelo - [čewo] - distorze
- koláče - [ko:áče] - eliminace
- čokoláda - [čoko:áda] - eliminace
- žízala - [žíža:a] - eliminace

- metr - [met:] - eliminace
- Petr - [Pet:] - eliminace
- hadr - [had:] - eliminace
- cukr - [cuk:] - eliminace
- dobrý - [doblý] - substituce

Hláška Ř

- řeka - [zeka] - substituce
- říká - [zíká] - substituce
- řada - [zada] - substituce
- řeže - [zeže] - substituce
- hoří - [hozí] - substituce
- vaří - [vazí] - substituce
- šetří - [šetzí] - substituce

Hláška R

- ruka - [wuka] - distorze
- rána - [wána] - distorze
- troubí - [tloubí] - substituce

LIBOR V.**Hláška V**

- věnec - [fěnec] - substituce
- Květa - [kfěta] - substituce
- květy - [kfěty] - substituce
- Věna - [Fěna] - substituce
- voda - [foda] - substituce
- víme - [fíme] - substituce
- Eva - [Efa] - substituce
- mává - [máfá] - substituce
- baví - [bafí] - substituce
- pivo - [pifo] - substituce
- vítá - [fítá] - substituce
- voda - [foda] - substituce
- vidí - [fidí] - substituce
- vagón - [fagón] - substituce
- váhy - [fáhy] - substituce
- venku - [fenku] - substituce

Hláška Ď

- děda - [deda] - substituce
- dívá - [tívá] - substituce
- děti - [deti] - substituce
- loď - [lode] - substituce
- Láďa - [Láda] - substituce

Hláška Ň

- koně - [kone] - substituce
- někdo - [nekdo] - substituce
- nikdo - [nykdo] - substituce
- káně - [káne] - substituce
- koník - [konýk] - substituce

Hláška Z

- zima - [sima] - substituce
- zebe - [sebe] - substituce
- zelí - [selí] - substituce
- zajíc - [sajíc] - substituce
- koza - [kosa] - substituce
- kazí - [kasí] - substituce
- váza - [fása] - substituce
- vozí - [fosí] - substituce

Hláška Ť

- ticho - [tycho] - substituce
- tělo - [telo] - substituce
- nitě - [nite] - substituce
- kotě - [kote] - substituce

Hláška Ž

- žába - [šába] - substitute
- žije - [šije] - substitute
- žene - [šene] - substitute
- žito - [šito] - substitute
- běží - [běží] - substitute
- váže - [fáze] - substitute
- žízala - [šízala] - substitute

Hláška Ř

- řeka - [seka] - substitute
- říká - [síká] - substitute
- řada - [zada] - substitute
- řeže - [zeze] - substitute
- hoří - [hoží] - substitute
- vaří - [vazí] - substitute
- šetří - [setzí] - substitute

MATYAS N.**Hláška Ř**

- řeka - [reka] - substitute
- říká - [ríká] - substitute
- řada - [rada] - substitute
- řeže - [reže] - substitute
- hoří - [hoží] - substitute
- vaří - [varí] - substitute
- šetří - [šetří] - substitute

ELEN G.**Hláška R**

- ruka - [luka] - substitute
- rána - [lána] - substitute
- troubí - [tloubí] - substitute
- metr - [met:] - eliminace
- Petr - [Pet:] - eliminace
- hadr - [had:] - eliminace
- cukr - [cuk:] - eliminace
- dobrý - [doblý] - substitute

Hláška Ř

- řeka - [žeka] - substitute
- říká - [žíká] - substitute
- řada - [žada] - substitute
- řeže - [zeže] - substitute
- hoří - [hoží] - substitute
- šetří - [šetží] - substitute

Hláška C

- cena - [čena] - substitute
- celý - [čelý] - substitute
- cinká - [čínká] - substitute
- cupe - [čupe] - substitute
- více - [víče] - substitute
- ulice - [uliče] - substitute

- konec - [koneč] - substitute
- nic - [nyč] - substitute

Hláška S

- sedí - [šedí] - substitute
- sype - [šype] - substitute
- sova - [šova] - substitute
- Standa - [Štanda] - substitute
- mísa - [míša] - substitute
- maso - [mašo] - substitute
- husa - [huša] - substitute
- pes - [peš] - substitute
- nos - [noš] - substitute

Hláška Z

- zima - [žima] - substitute
- zebe - [žebe] - substitute
- zelí - [želí] - substitute
- zajíc - [žajíc] - substitute
- koza - [koža] - substitute
- kazí - [kaží] - substitute
- váza - [váža] - substitute
- vozí - [voží] - substitute

MAXIM P.

Hláška G

- Gusta, guma, gól, galoše, vagón -
distorze

Hláška Z

- zima - [sima] - substituce
- zebe - [sebe] - substituce
- zelí - [selí] - substituce
- zajíc - [sajíc] - substituce
- koza - [kosa] - substituce
- kazí - [kasí] - substituce
- váza - [vása] - substituce
- vozí - [vosí] - substituce

Hláška Ž

- žába - [šába] - substituce
- žije - [šije] - substituce
- žene - [šene] - substituce
- leží - [leší] - substituce
- běží - [běší] - substituce
- váže - [váše] - substituce
- žízala - [šíšala] - substituce

Hláška R

- ruka - [luka] - substituce
- rána - [lána] - substituce
- troubí - [tloubí] - substituce
- metr - [met:] - eliminace
- Petr - [Pet:] - eliminace
- hadr - [had:] - eliminace
- cukr - [cuk:] - eliminace
- dobrý - [doblý] - substituce

Hláška Ř

- řeka - [šeka] - substituce
- říká - [šíká] - substituce
- řada - [sada] - substituce
- řeže - [zeše] - substituce
- hoří - [hosí] - substituce
- vaří - [vasí] - substituce
- šetří - [sesí] - substituce

KRISTIÁN K.

Hláška Ť

- tělo - [tčelo] - substituce
- chytí - [chyčí] - substituce
- kotě - [koče] - substituce

Hláška L

- jablko - [jab:ko] - eliminace

Hláška S

- sedí, sype, sova, Standa, mísa,
maso, husa, pes, nos – distorze

Hláška Č

- Čína, čelo, čichá, čenich, oči,
koláče, míč, čokoláda - distorze

Hláška Š

- šije, šedý, šaty, šátek, Dáša, Míša,
kaše, piš, myška - distorze

Hláška Ž

- žába, žije, žene, žito, leží, běží, váže,
žížala - distorze

Hláška C

- celý - [čelý] - substituce
- více - [víse] - substituce
- ulice - [ulise] – substituce

NELA V.

Hláška R

- ruka - [luka] - substituce
- rána - [lána] - substituce

Hláška Ř

- řeka - [zeka] - substituce
- říká - [zíká] - substituce
- řada - [zada] - substituce
- řeže - [zeze] - substituce
- hoří - [hozí] - substituce
- vaří - [vazí] - substituce
- šetří - [šetzí] - substituce

MATYÁŠ Š.

Hláška Ř

- hoří - [hozí] - substituce
- vaří - [vazí] - substituce
- šetří - [setsí] - substituce

VYŠETŘENÍ ŘEČI **VÝSLOVNOST**

3 c k o u b p r v m e j d l w x h e n g t b y z a k ú r m l i o o t a w
1 m w
2 j m w

a - máma, bába, panna, pán, padá, pápá, mák, mává, Ála
o - mámo, bábo, bonbon, Oto, boty, oko
u - mámu, bábu, umí, buchtu, bubu, ucho
e - máme, dáme, vedeme, meleme, med, Ema
i - mamí, myje, mydlo, míchá, jí, jíme, Ivan
ě - Běta, pěna, pěkný, věnec, Květa, květy
ou - mouka, bouda, moucha, bouchá, jidou, vedou, ouvej
p - Pepa, papá, pje, pán, paní, houpá, koupá
b - bába, bábo, bábu, Běda, bonbon, oba, buben, bubnuje
m - máma, máme, mámo, mamí, doma, umí, pumpa, mapa
f - Fanda, fouká, fíčí, fučí, fenka, hafá
v - Věna, vana, voda, víme, Eva, mává, baví, pivó
j - Jana, jáma, jíme, jiné, jede, mají, hajá, tajě
t - táta, teta, ty, Ota, mete, víá, patá
d - Dana, dáme, doma, dodá, Tonda, tady, tudy, voda
n - Nána, Nanda, nemá, noha, Hana, Tonda, buben, venku

ř - ticho, tiká, tělo, nitě, chytí, kotě
ď - děda, dělá, dívá, děti, vidí, chodí, hadí, lodě
ň - někdo, někdo, není, honí, Toník, koně, káně, lodě
l - láme, lampa, lepí, Láda, mele, málo, jablko, kluci
k - Kája, mouka, koník, oko, káva, kámen, kape, krouká
g - Gusta, guma, gól, galoše, Olga, vagón
ch - chata, chytá, chybá, chová, Michal, ucho, moucha
h - Hana, houká, houby, hajá, noha, tahá, váhy, ouha
c - cena, celý, cinká, cupe, více, ulice, konec, nic
s - sedí, sype, sova, Štanda, mísa, maso, husa, pes, nos,
z - zima, zebe, zeil, zajíc, koza, kazí, váza, vozí
č - Čina, čelo, čichá, čenich, oči, koláče, mít, čokoláda,
š - šije, šedý, šaty, šátek, Dáša, Míša, kaše, piš, myška
ž - žába, žije, žene, žito, leží, běží, váže, žížala
r - ruka, rána, troubí, metr, Petr, hadr, cukr, dobrý
ř - řeka, říká, řada, řezě, hoří, vaří, šetří

Zatrhujeme, kterou hlásku dítě špatně vysloví:

A	O	U	Ě	Ě	O	P	B	M	F	V	J	T	D	N	Ť	D	Ň	L	K	G	C	H	C	S	Z	Č	Š	Ž	Ř	Ř
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

a o t e j m w
 l i o o t a w
 j m w
 3

Zdroj: ŠTĚPÁN, Josef. *Logopedie: listy pro nácvik výslovnosti*. 2. vydání. Škola. Olomouc: Rubico, 2020. ISBN 978-80-7346-269-7.

Příloha 4: Souhlas s šetřením pro ředitele školy

SOUHLAS S ŠETŘENÍM PRO ŘEDITELE ŠKOLY

Ivana Lena Kalinová
Studentka 4. ročníku oboru Učitelství pro 1. stupeň základní školy a speciální pedagogika
Pedagogická fakulta
Univerzita Palackého v Olomouci
E-mail: kalinovaivana@email.cz
Ve Šternberku 5. dubna 2023

Vážená paní ředitelko,

zpracovávám diplomovou práci na téma „Rozdíly v artikulaci u dětí předškolního oddělení běžné a logopedické třídy mateřské školy a po jejich zaškolení do elementární třídy základní školy“ pod vedením PhDr. Renaty MLČÁKOVÉ Ph.D..

V rámci své diplomové práce provádím logopedické vyšetření dětí předškolního oddělení v běžné a logopedické třídě mateřské školy a následně u týchž dětí v první třídě základní školy. Tímto bych Vás chtěla požádat o možnost provádět šetření ve vaší třídě. Samozřejmě se souhlasem rodičů. Výsledky šetření jsou plně anonymní a slouží pouze za účelem zpracování diplomové práce. Získané údaje budou soustředěny pouze u autorky práce a nebudou zpřístupněny žádné třetí osobě.

Výzkumné šetření proběhne v termínu od 24. dubna 2023 do 28. dubna 2023 a poté opětovně po přestupu již zmíněných dětí do první třídy ZŠ koncem října 2023.

Děkuji Vám za Vaše posouzení,

Podpis

SOUHLASÍM - NESOUHLASÍM

Mateřská škola Komenského 44, Šternberk
Podpis ředitelky školy.....

*Převzato z publikace *Narušená komunikační schopnost a speciální vzdělávání (Mlčáková a kol., 2019, s. 180).**

Upraveno na základě konzultace s vedoucí diplomové práce PhDr. Renatou Mlčákovou, Ph.D.

Příloha 5: Souhlas s šetřením pro třídní učitelky

SOUHLAS S ŠETŘENÍM PRO TŘÍDNÍ UČITELKY

Ivana Lena Kalinová
Studentka 4. ročníku oboru Učitelství pro 1. stupeň základní školy a speciální pedagogika
Pedagogická fakulta
Univerzita Palackého v Olomouci
E-mail: kalinovaivana@email.cz
Ve Šternberku 5. dubna 2023

Vážená paní učitelko,

zpracovávám diplomovou práci na téma „Rozdíly v artikulaci u dětí předškolního oddělení běžné a logopedické třídy mateřské školy a po jejich zaškolení do elementární třídy základní školy“ pod vedením PhDr. Renaty MLČÁKOVÉ Ph.D..

V rámci své diplomové práce provádím logopedické vyšetření dětí předškolního oddělení v běžné a logopedické třídě mateřské školy a následně u týchž dětí v první třídě základní školy. Tímto bych Vás chtěla požádat o možnost provádět šetření ve vaší třídě. Samozřejmě se souhlasem ředitele školy a rodičů. Výsledky šetření jsou plně anonymní a slouží pouze za účelem zpracování diplomové práce. Získané údaje budou soustředěny pouze u autorky práce a nebudou zpřístupněny žádné třetí osobě.

Výzkumné šetření proběhne v termínu od 24. dubna 2023 do 28. dubna 2023 a poté opětovně po přestupu již zmíněných dětí do první třídy ZŠ koncem října 2023.

Děkuji Vám za Vaše posouzení,

Podpis

SOUHLASÍM - NESOUHLASÍM

Mateřská škola Komenského,

třída:

Podpis třídní učitelky.....

*Převzato z publikace *Narušená komunikační schopnost a speciální vzdělávání (Mlčáková a kol., 2019, s. 180).**

Upraveno na základě konzultace s vedoucí diplomové práce PhDr. Renatou Mlčákovou, Ph.D.

Příloha 6: Souhlas s vyšetřením dítěte, pro rodiče

SOUHLAS S VYŠETŘENÍM DÍTĚTE, PRO RODIČE

Ivana Lena Kalinová

Studentka 4. ročníku oboru Učitelství pro 1. stupeň základní školy a speciální pedagogika

Pedagogická fakulta

Univerzita Palackého v Olomouci

E-mail: kalinovaivana@email.cz

Ve Šternberku 5. dubna 2023

Vážení rodiče, zákonní zástupci,

jsem studentkou Pedagogické fakulty UP Olomouc oboru Učitelství pro 1. stupeň ZŠ a speciální pedagogika se zaměřením na logopedii a surdopedii. Zpracovávám diplomovou práci na téma „Rozdíly v artikulaci u dětí předškolního oddělení běžné a logopedické třídy mateřské školy a po jejich zaškolení do elementární třídy základní školy“ pod vedením PhDr. Renaty MLČÁKOVÉ Ph.D..

V rámci své diplomové práce provádím logopedické vyšetření dětí předškolního oddělení v běžné a logopedické třídě mateřské školy a následně u týchž dětí v první třídě základní školy. Výsledky šetření jsou plně anonymní a slouží pouze za účelem zpracování diplomové práce. Získané údaje budou soustředěny pouze u autorky práce a nebudou zpřístupněny žádné třetí osobě.

Výzkumné šetření proběhne v termínu od 24. dubna 2023 do 28. dubna 2023 a poté opětovně po přestupu již zmíněných dětí do první třídy ZŠ koncem října 2023.

Prosím Vás o laskavé vyplnění následujících údajů a zakroužkování Vámi zvolené možnosti:

SOUHLASÍM - NESOUHLASÍM

S vyšetřením výslovnosti syna/dcery, datum narození v rámci uvedené diplomové práce. Vyšetření výslovnosti provede autorka diplomové práce.

SOUHLASÍM - NESOUHLASÍM

s nahlédnutím do logopedické zprávy SPC.

Podpis rodičů (případně zákonných zástupců)

Případné dotazy ráda zodpovím prostřednictvím svého e-mailu: kalinovaivana@email.cz.

Vyplněný formulář, prosím, odevzdejte nejpozději do 14. 4. 2023 třídní učitelce dítěte.

Děkuji Vám,

Ivana Lena Kalinová

Podpis

*Převzato z publikace *Narušená komunikační schopnost a speciální vzdělávání (Mlčáková a kol., 2019, s. 180).**

Upraveno na základě konzultace s vedoucí diplomové práce PhDr. Renatou Mlčákovou, Ph.D.

Příloha 7: Logopedický záznam výslovnosti - 1. část

Logopedický záznam výslovnosti

Jméno a příjmení rodné č. datum narození

Stav vývoje řeči

Endogenní podmínky vývoje výslovnosti

Exogenní podmínky vývoje výslovnosti

Výslovnost samohlásek a dvojhásek (ou, au, eu) českého jazyka

Podle polohy jazyka	Přední	střední	Zadní
Vysoké	í i		u ú
středové	e é		o ó
Nízké		a á	
Podle postavení rtů	Nezaokrouhlené		Zaokrouhlené

Výslovnost souhlásek českého jazyka

artikulační okrsek	1.		2.		3.		4.		5.		
místo tvoření	retoretné zuboretné		dásňové		tvrdopatrové		měkkopatrové		hrtanové		
znělost	neznělé	znělé	neznělé	znělé	neznělé	znělé	neznělé	znělé	neznělé	znělé	
podle způsobu tvoření	závěrové	p	b, m	t	d, n	ť	ď, ň	k	g		
	úžinové	f	v	s š ř	z ž l, r ř		j	ch			h
	polozávěrové			c č							

Zdroj: KRAHULCOVÁ, Beáta, 2007. *Dyslalie - patlavost*. Praha: Beakra. ISBN 978-80-903863-0-3.

Příloha 8: Logopedický záznam výslovnosti - 2. část

Mogilalie hlásky , mogi ismus

Paralalie hlásky , para ismus

Dyslalie hlásky typu:

bilabiální	labiodentální	addentální	interdentální	stridens	lingvální	palatální	velární	uvulární	laterální	nazální	laryngální	faryngální

Logopedická diagnóza: dyslalie dg. F80.0;

stupeň: dyslalie levis, dyslalie gravis, dyslalie universalis

dyslalie konstantní/nekonzstantní

dyslalie konsekventní/nonkonsekventní

dyslalie monomorfní/polymorfní

Návrh logopedické péče:

Logopedická péče

Datum hláska/fáze popis

Zdroj: KRAHULCOVÁ, Beáta, 2007. *Dyslalie - patlavost*. Praha: Beakra. ISBN 978-80-903863-0-3.